

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. David KOSÍK

**OVOCNÉ STROMY, SADY A VINICE
K. Ú. KNĚŽDUB, HROZNOVÁ
LHOTA, LIPOV A TASOV**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Peter Mackovčin, Ph.D.

Olomouc 2016

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. David Kosík (R140841)

Studijní obor: Učitelství geografie pro SŠ (kombinace Bi - Z)

Název práce: **Ovocné stromy, sady a vinice k. ú. Kněždub, Hroznová Lhota, Lipov a Tasov**

Title of thesis: Fruit trees, orchards and vineyards of cadastral area of the villages Kněždub, Hroznová Lhota, Lipov and Tasov.

Vedoucí práce: Mgr. Peter Mackovčín, Ph.D.

Rozsah práce: 114 stran, 1 příloha

Abstrakt: Hlavním cílem diplomové práce je výzkum, zaměřený na určování, zjišťování dendrologických charakteristik a lokalizaci místních starých odrůd ovocných stromů. Modelovým územím je katastr obcí Kněždub, Tasov, Hroznová Lhota a Lipov. Součástí práce je kvantifikace ploch sadů a vinic z císařských povinných otisků stabilního katastru a zařazení ovocných dřevin do kategorie památných stromů. Zachycen je vývoj trvalých kultur v období 1845 - 2000 dle databáze LUCC. Dílčím cílem terénního výzkumu je i lokalizace, popis a charakteristika drobných sakrálních staveb - křížů, kapliček, božích muk, soch a obrázků svatých.

Klíčová slova: odrůda, sady, vinice, třešně, hrušně, jeřáb oskeruše.

Abstract: The main objective of this thesis will be the research aimed at the determining the characteristics dendrological survey, locating local old varieties of fruit trees. The model area there are the cadastral areas of the villages Kněždub, Tasov, Hroznová Lhota and Lipov. The part of this work will be the quantification areas of orchards and vineyards of the imperial mandatory prints.

The inclusion of fruit trees into the category of the protected trees. Caught might be the development of permanent crops in the 1845 - 2000 period, according to the database of LUCC. A partial aim of the field research was the location, description and characteristics of small religious buildings - crosses, chapels, wayside shrines, statues and pictures of saints.

Keywords: variety, orchards, vineyards, cherries, pears, rowanberries

Prohlašuji, že jsem zadanou práci řešil samostatně pod vedením Mgr. Petera Mackovčina, Ph.D.
a všechny použité zdroje jsou uvedeny na konci této práce.

V Kněždubě dne 10. 3. 2016

podpis

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David KOSÍK**
Osobní číslo: **R140841**
Studijní program: **N1501 Biologie**
Studijní obory: **Učitelství biologie pro střední školy**
Učitelství geografie pro střední školy
Název tématu: **Ovocné stromy, sady a vinice v k.ú. Kněždub, Hroznová
Lhota, Lipov a Tasov**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním cílem této diplomové práce bude výzkum, zaměřený na určování, zjišťování dendrologických charakteristik, lokalizaci místních starých odrůd ovocných stromů. Modelovým územím jsou katastry obcí Kněždub, Tasov, Hroznová Lhota a Lipov. Součástí práce bude kvantifikace ploch sadů a vinic z císařských povinných otisků, zařazení ovocných dřevin do kategorie památných stromů. Zachycen by mohl být vývoj trvalých kultur v období 1845-2000 dle databáze LUCC. Dílčím cílem terénního výzkumu byla i lokalizace, popis a charakteristika drobných sakrálních staveb: křížů, kapliček, božích muk, soch a obrázků svatých.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání

Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Mackovčín P., Jatiová M. (2001): Chráněná území ČR. Svazek II. Zlínsko. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha

Tetera V. (2006): Databáze odrůd ovocných dřevin v Bílých Karpatech, MŽP ČR Praha, DVD.

Tetera V., Boček S., (2007): Study of genetic sources of fruit species in the region of Bílé Karpaty in the Czech Republic. Mendelova univerzita v Brně, 74 s.

Bičík I. a kol. (2010): Vývoj využití ploch v Česku. Univerzita Karlova v Praze, Praha, 250 s.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Peter Mackovčín, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 25. listopadu 2014

Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2016

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 25. listopadu 2014

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Peterovi Mackovčínovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné připomínky k diplomové práci.

1. ÚVOD.....	12
2. CÍLE.....	13
3. METODIKA.....	14
4. ZDROJE.....	16
4.1 Rešerše literatury.....	16
4.2 Ostatní zdroje.....	17
5. FYZICKOGEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA VYMEZNÉHO ÚZEMÍ.....	18
5.1 Geologické poměry.....	18
5.2 Geomorfologické poměry.....	19
5.3 Pedologické poměry.....	19
5.4 Hydrologické poměry.....	20
5.5 Klimatické poměry.....	20
5.5.1 Fenologické fáze hrušně obecné.....	22
5.5.2 Fenologické fáze třešně ptačí.....	23
5.6 Rostlinstvo.....	24
5.7 Živočišstvo.....	26
6. OSÍDLENÍ A POČÁTKY ZEMĚDĚLSTVÍ.....	28
6.1 Počátky zemědělství.....	28
6.2 Rozvoj zemědělství a kultivace krajiny.....	29
6.3 Vývoj sadů a vinic v 19 až 21. století.....	30
6.3.1 Vývoj trvalých kultur v letech 1845, 1948, 1990 a v roce 2010.....	31
6.3.2 Stav vinic a sadů v roce 1827.....	35
6.3.3 Vývoj vinic a sadů a jejich výměry v roce 2016.....	38
6.4 Počátky a rozvoj ovocnářství na území dnešní ČR a v řešeném území.....	39
6.4.1 Nejstarší prameny ovocnářství.....	40
6.4.2 Počátky ovocnářství v českých zemích od 10. do 18. století.....	41
6.4.3 Z historie ovocnářství a vinohradnictví Jihovýchodní Moravy a bělokarpatského území.....	41
6.5 Historie fenologického pozorování v ČR.....	44
6.5.1 Historie fenologického pozorování.....	44

6.5.2	Současná metodika fenologického pozorování.....	45
6.5.3	Historie ovocnářství na Strážnicku.....	46
6.6	Sakrální stavby zájmového území.....	47
6.6.1	Drobné sakrální stavby v obci Kněždub.....	48
6.6.2	Drobné sakrální stavby v obci Hroznová Lhota.....	51
6.6.3	Drobné sakrální stavby v obci Tasov.....	53
6.6.4	Drobné sakrální stavby v obci Lipov.....	55
6.7	Historie a současnost ochrany ovocných stromů.....	58
7.	DRUHÝ OVOCNÝCH STROMŮ MORAVSKO-SLOVENSKÉHO POMEZÍ.....	60
7.1	Hrušně.....	60
7.1.1	Ovesnačka.....	61
7.1.2	Boscova Hlavice	61
7.1.3	Konference.....	62
7.1.4	Pařížanka.....	62
7.1.5	Pastornice.....	62
7.1.6	Špínka.....	62
7.1.7	Hnilička.....	63
7.2	Jeřáb oskeruše.....	63
7.3	Třešně.....	64
7.3.1	Třešeň „Donissenova“.....	64
7.3.2	Třešeň „Královská“.....	64
7.4	Obnova ovocných stromů v letech 2004-2011 na Strážnicku.....	65
7.4.1	Závěr monitoringu studovaného území.....	65
7.5	Hrušeň obecná.....	66
7.6	Třešeň ptačí.....	66
7.7	Ovocné stanice.....	67
8.	VYBRANÉ PAMÁTNÉ STROMY NA MORAVĚ.....	67
8.1	Jeřáb oskeruše.....	67
8.2	Hrušně.....	67

8.3 Památné lípy ve Bzenci.....	68
8.4 Lípa nevinu na Buchlově.....	69
8.5 Dub Lednice na Moravě.....	69
8.6 Kobzova lípa ve Francově Lhotě.....	70
8.7 Památné stromy Pohansko.....	70
8.8 Dub v Grygově u Olomouce.....	71
9. TERÉNNÍ VÝZKUM OVOCNÝCH DŘEVIN V ŘEŠENÉM ÚZEMÍ.....	71
9.1 Metodika terénního výzkumu.....	71
10. MAPOVÁNÍ STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V ŘEŠENÉM ÚZEMÍ.....	83
10.1 Katastr Kněždub.....	83
10.2 Katastr Hroznová Lhota.....	87
10.3 Katastr Tasov.....	90
10.4 Katastr Lipov.....	93
11. DISKUSE.....	97
12. ZÁVĚR.....	99
13. SUMMARY.....	101
14. ZDROJE.....	103
14.1 ODBORNÁ LITERATURA.....	103
14.2 OSTATNÍ ZDROJE.....	103
15. PŘÍLOHY.....	106

1. Úvod

Pro volbu tohoto tématu diplomové práce se autor rozhodl z důvodu blízkosti vymezeného území (Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov) od jeho bydliště a tedy jeho snadné dostupnosti pro terénní výzkum, pro kontaktování odpovědných pracovníků obecních úřadů v okolí a znalce místních ovocných odrůd - Mgr. Víta Hrdouška a pro pořizování aktuální fotodokumentace. Už v dětství autora zajímaly významné krajinné prvky v okolí, zvláště stromy a sakrální stavby, které mají ve vztahu k okolní krajině a k lidem zde žijícím neodmyslitelný význam.

Stromy mají v krajině funkci nejen ovocnářskou, ale i tradiční roli hraničních bodů pozemků, protierozních prvků a slouží jako orientační body v krajině. Jsou též cenným biologickým a ekologickým prvkem krajiny. V 50. letech minulého století byly stromy odstraňovány jako překážky při rozorávání mezí. I přes tyto těžké chvíle se podařilo zemědělcům ve vymezených katastrech do dnešní doby mnoho starých stromů zachovat. Mezi pěstiteli v současné době vzrůstá zájem o pěstování starých odrůd ovocných stromů. Tak je tomu i mezi místním obyvatelstvem a drobnými pěstiteli ovoce ve studovaném území. Právě toto území se v rámci celé ČR vyznačuje nejvyšším výskytem ovocného stromu jeřábu oskeruše, který řešené území přímo charakterizují. Oskeruše má význam pro etnografii - jeho fenomén se každoročně již po minimálně desetiletí objevuje ve folklóru a místních tradicích (např. koštech pálenek, trzích ovocných stromů, lidových slavnostech aj.). To vše činí tuto oblast celostátně významnou i z hlediska etnografického, tradičního způsobu života, biodiverzity a krajinářského.

Dalšími významnými krajinnými prvky jsou drobné sakrální stavby, především kříže, kapličky a boží muka. Tyto drobné stavby a výtvořky s křesťanskými motivy sloužily v minulosti zejména náboženským účelům.

2. Cíle

Hlavním cílem diplomové práce se stal tematický terénní výzkum, zaměřený na určování a lokalizaci místních starých odrůd ovocných stromů. S tím souvisí i zjišťování základních dendrologických parametrů ovocných stromů a to: výšky, obvodu kmenů a zdravotního stavu jednotlivých stromů. Terénní výzkum probíhal v měsících srpen - září roku 2015 v katastrech obcí Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov.

Dílčím cílem terénního výzkumu byla i lokalizace, popis a charakteristika drobných sakrálních staveb - křížů, kapliček, božích muk, soch a obrázků svatých.

Součástí diplomové práce bylo i závěrečné zhodnocení vývoje ovocných sadů a vinic ve studovaném zájmovém území.

3. Metodika

V rámci terénního výzkumu starých odrůd ovocných stromů ve studovaném území bylo mapováno 74 druhů ovocných stromů. Při vyhledávání starých odrůd ovocných stromů v zájmovém území byly využity jedinečné informace Mgr. Víta Hrdouška z MAS (zkratka pro Makroregion Strážnicko) „Venkovské tradice v krajině“, odborníka na staré odrůdy ovocných stromů v regionu. S panem Mgr. Vítem Hrdouškem probíhaly konzultace ohledně určování jednotlivých starých odrůd ovocných stromů. S ním se konala determinace rodového i druhového označení stromů ve vymezeném území. U tohoto odborníka se také autor zajímal o jeho názor na perspektivitu ovocných stromů v souvislosti s nepříznivou věkovou skladbou místního obyvatelstva. Ani zde totiž není výjimečným demografický jev, kdy zůstávají především staří hospodáři (zemědělci, sadaři, vinaři aj.) a mladých, kteří by pečovali o rodinná dědictví, ubývá. Tato autorova zjištění, ač nejsou přímo tématem diplomové práce, rozšířila jeho místní znalosti, které mohou být využitelné v budoucí pedagogické praxi. Autor této práce při terénním výzkumu pořídil kromě literární části rovněž vizuální a materiální dokumentaci - jednotlivé fotografie ovocných stromů a herbář jednotlivých částí starých odrůd ovocných stromů. U každého stromu byla zapsána i jeho souřadnicová poloha. Zjištěná souřadnicová identifikace jednotlivých taxonů posloužila k vytvoření výsledné mapy lokalizace ovocných stromů.

Ze zjištěných dendrologických parametrů byl sestaven přehledový výčet zastoupení nejvyšších a nejmohutnějších ovocných stromů studovaného území. Dále byly ovocné stromy rozděleny podle výšky a obvodu kmene do 4 kategorií a vytvořeny z nich výsledné grafy. Ovocné stromy byly také roztrženy podle zdravotního stavu do 5 kategorií. Z výsledných kategorií byl vytvořen graf zastoupení stromů podle výšky, obvodu a zdravotního stavu.

Ze zjištěných parametrů starých odrůd ovocných stromů byla vytvořena tabulka (tab. č. 9), ve které jsou vypsány zjištěné položky starých odrůd ovocných stromů. Každá položka je očíslována. U ovocného stromu je v tabulce uvedena jejich výška (m), obvod kmene stromu (cm) a jeho zdravotní stav, který je hodnocen pětibodovou stupnicí.

Součástí této práce je i zjištění kvantitativního zastoupení odrůd ovocných stromů v jednotlivých katastrech obcí, jak počtem jednotlivých položek, tak i procentním zastoupením. Na základě vlastního terénního výzkumu zde uvádí autor i výčet nejvíce zastoupených starých odrůd ovocných stromů.

V této diplomové práci jsou na závěr zhodnoceny jednotlivé katastry obcí podle zjištěných dendrologických charakteristik jednotlivých ovocných stromů a jejich lokalizace. Snahou bylo poukázat na nejvíce zastoupené staré odrůdy, nejvyšší výšky stromů, nejmohutnější obvody kmenů stromů zjišťované ve standardní studijní výšce 1,5 metru a taktéž poukázat na zdravotní stav studovaných stromů – od velmi dobrého až naopak k nejhorší a dokonce i na stromy neživotaschopné, vše v jednotlivých místních tratích katastrů obcí.

Data, která se týkají vývoje sadů ve studovaném území, byla převzata elektronickou formou z databáze LUCC za spolupráce pana Mgr. Jana Kabrdu, Ph.D. z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Univerzity Karlovy v Praze. Z těchto zasláných dat autor vytvořil grafy vývoje trvalých kultur za roky 1845, 1948, 1990, 2000 a za rok 2010. Tato data posloužila k přehledu a srovnání trvalých kultur v jednotlivých katastrech obcí daného území.

Počty vinic a sadů podle velikostních kategorií v jednotlivých katastrech vymezeného území byly zjištěny na základě spočítaných ploch sadů a vinic z císařských povinných otisků stabilního katastru. Z jednotlivých císařských otisků byly spočítány plochy vinic a sadů, které byly řádně zaznamenány do tabulky v programu Microsoft Excel. Též byly spočítány i celkové výměry vinic a sadů. Plochy vinic a sadů pro rok 2016 byly zjištěny ze statistik Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Součástí terénního výzkumu byla i lokalizace kulturněhistorických staveb v daném území, které pak posloužilo k vytvoření jednotlivých map lokalizujících sakrální stavby v jednotlivých katastrech. Současně byly při jejich mapování pořízeny i jednotlivé fotografie. Na obecních úřadech jednotlivých obcí studovaného území se autor snažil získat co nejvíce informací o jednotlivých sakrálních stavbách, jako je například jejich historie, ochrana, vlastnictví, aj.

4. Zdroje

4.1 Rešerše literatury

K charakteristice geologických a geomorfologických poměrů vymezeného zájmového území byla použita především kniha *Neživá příroda* (Demek, J. *Neživá příroda*. 1. 1992.) Dalším literárním zdrojem při této charakteristice byla použita kniha *Kněždub minulost a současnost obce* z roku 2011, která popisuje převážně geologické poměry. Hydrologické charakteristiky zkoumaného území byly popisovány podle dvou knih: *Neživá příroda* od Jaromíra Demka a knihy *Hroznová Lhota*, jejímž autorem je Marek Junek. Kniha *Kněždub současnost a minulost obce* a kniha *Hroznová Lhota* byly použity i k popisu klimatu vymezeného zájmového území. Fenologické charakteristiky jednotlivých odrůd starých stromů byly čerpány z publikace *Atlas fenologických poměrů Česka* od autorky Hájkové a kol. z roku 2012. Publikace *Kněždub současnost a minulost obce* opět posloužila k popisu rostlinstva Kněždubu a jeho okolí, dále byla k tomuto popisu použita publikace *U nás v Lipově* od autora Josefa Jančáře z roku 2008. K počátku osídlení a zemědělství zájmového území bylo nejvíce informací čerpáno z knihy *Ovoce Bílých Karpat* od Václava Tetery (2006). Historie vinařství a popis pěstování starých odrůd ovocných stromů byl nejlépe publikován v knize *Tradiční ovoce moravsko-slovenského pomezí jihu Bílých Karpat* autora Víta Hrdouška z roku 2012, podle které byl převzat popis dané problematiky o pěstování starých odrůd a o jejich obnově. Využity byly i dílčí údaje z historie a topografie vinařství, vztahující se k našemu tématu, z nové základní vinařské literatury – *Vinařský atlas území České republiky* - autorů Linhart, P., Suk, M., Válek, V., 2007, s. 226. Fenologie ovocných stromů, zejména hrušni a třešni, byla nejlépe rozpracovaná v *Atlasu fenologických poměrů Česka* od autorky Hájkové a kol., 2012. Mnoho informací k popisu historie fenologického pozorování a k současnému pozorování bylo též čerpáno z tohoto atlasu. Méně informací k popisu historie fenologického pozorování bylo čerpáno z knihy *Historie a současnost hydrometeorologické služby na jižní Moravě* z roku 2008 (Krška K., Vlasák V., 2008, *Historie a současnost hydrometeorologické služby na jižní Moravě*. 2008) a z *Fenologického atlasu* (Coufal et al., *Fenologický atlas*, 2004). V publikaci *Záchrana genofundu památných stromů v Jihomoravském kraji* od Tábora a kol. z roku 2003 byly dobře zpracované hodnocené dřeviny navržené k obnově genofundu, ochraně a jejich evidenci. Publikace s názvem *Památné stromy* (Reš, B., *Památné stromy*. 1998) dobře popisuje význam památných stromů v krajině, vymezení kategorie památný strom a současný stav ochrany památných stromů. Mnoho informací k této problematice z ní autor čerpal. Památné stromy

Jihomoravského kraje byly asi nejlépe zpracovány v knize (Tábor a kol., 2012, s. 14 – 15), proto byly informace v z této publikace v diplomové práci použity. K popisu historie a legend o nejvýznamnějších moravských památných stromech byla použita zpracovaná publikace *Podivuhodné stromy* (Hrušková, M., Michálek, J., *Podivuhodné stromy*. 2011, s. 137). Při samotném terénním průzkumu studovaného území bylo nutné čerpat informace z publikace *Péče o dřeviny rostoucí mimo les I.* (Kolařík a kol., 2005, *Péče o dřeviny rostoucí mimo les I.*, s. 161), která se zabývá metodikou měření dendrologických parametrů při terénním průzkumu. K hodnocení zdravotního stavu stromů autor použil pětistupňovou klasifikaci, která je dobře rozpracována v publikaci *Památné stromy* (Reš, B., 1998, *Památné stromy*. s. 23).

4.2 Ostatní zdroje

Charakteristiky historie a popis jednotlivých drobných sakrálních staveb byly čerpány z publikací jednotlivých obcí vymezeného zájmového území, které autor získal na obecních úřadech a které mu byly zapůjčeny domů pro čerpání informací k diplomové práci (Jančář, J., *Ročenka obce Lipov*. Lipov, 2001. s. 21, Kraus, F., *Ročenka obce Tasov*. Tasov, 2015. s. 16, Uříčář, J., *Ročenka obce Kněždub*. Kněždub, 2000. s. 19.)

Císařské povinné otisky stabilního katastru z roku 1827 byly poskytnuty Českým úřadem zeměměřickým a katastrálním (ČÚZK). Tyto otisky stabilních katastrů sloužily v diplomové práci k vytvoření jednotlivých polygonů. Z nich byly vypočítány jednotlivé plochy sadů a vinic.

5. Fyzickogeografická charakteristika vymezeného území

5.1. Geologické poměry

Podloží Vnějších Západních Karpat je tvořeno brněnskou jednotkou, se sedimentárním obalem devonu, karbonu a jury. Později, během starších třetihor, konkrétně kenozoika, se jednotky flyšového pásma přesunuly ve formě příkrovů přes starší podloží. Ve Vnějších Západních Karpatech vystupují dvě flyšové jednotky a to: vněmagurský flyš a magurský flyš. Obě vznikly v důsledku miliony let trvající střídavé suchozemské a mořské sedimentace převážně chemicky kyselého či neutrálního suchozemského materiálu a zásaditého karbonátového organogenního materiálu. Postorogenní pánve a flyšové pásmo tvoří na Moravě dvě základní jednotky Západních Karpat - postorogenní pánve tvoří úvaly a sníženiny, horniny flyšového pásma tvoří horské části. Převažujícími horninami flyšového pásma zájmového území jsou světle šedé pískovce s karbonátovými tmely, tmavší jílovce, světlejší slínovce, z pískovců místy vystupují i čisté kalcitové žíly či světlé i tmavé vápence; v jejich zvětralinovém nadloží jsou nesouvislé a skloněné flyšové vrstvy (převážně lavice a desky). Na povrchu jsou pak různě mocné vrstvy půd, krytých a ve svažitéjších terénech stabilizovaných vegetací.

Sedimenty vnitřní části flyšového pásma v moravské oblasti patří do magurské skupiny. Magurský příkrov je tvořen ze tří dílčích jednotek. Vnitřní jednotkou je Bělokarpatská jednotka nasunutá na Bystrickou jednotku. K severozápadu jsou tyto jednotky nasunuty na Račanskou jednotku. V moravské oblasti Bílých Karpat je rozšířena tzv. Bělokarpatská jednotka, která začíná v oblasti Strážnice a končí u hranice se Slovenskem.

(Demek a kol., 1992, s. 62 - 65)

Typické střídání jílovců a pískovců je typické pro Bělokarpatskou jednotku. Vývoj této jednotky započal ve svrchní křídě a pokračoval do eocénu. Pískovce více dominují v oblasti Vlárského průsmyku, zatímco jílovce v oblasti Hluku. Mocnost paleogenních a křídových sedimentů bělokarpatské jednotky se pohybuje v rozmezí 1500 – 1700 m. (Buday a kol. 1969)

Spodní oddíl Bystrické a Račanské jednotky je tvořen souvrstvím pískovců flyšovým a solaňským sledem.

Oblast Vnějších Západních Karpat představuje zdvihové vrásnozlomové morfostruktury. Vývoj příkrovových morfostruktur pokračoval ve staroštýrské fázi ve středním miocénu. Vnějších Západních Karpatům daly dnešní vzhled příkrovové stavby mladoštýrské pohyby.

Výsledná struktura Vnějších Západních Karpat na Moravě je tvořena příkrovy přesunutými daleko od místa jejich původního uložení.

(Demek a kol., 1992, s. 77)

Obce Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov leží v nivě řeky Veličky na úpatí Bílých Karpat. (Pajer a kol., Kněždub minulost a současnost obce, 2011, s. 5). Kvartérní sedimenty jsou zastoupeny fluviálními sedimenty (šterky, povodňové hlíny). Z eolických sedimentů převažuje spraš a již mimo řešené území v nivě Moravy i písky. Na svazích najdeme pod půdním pokryvem deluviální sedimenty.

5.2 Geomorfologické poměry

Řešené území řadíme do provincie Západní Karpaty, které tvoří geomorfologické celky: Vyškovská brána, Moravská brána, Dyjsko-svratecký úval, Dolnomoravský úval, Hornomoravský úval, Vsetínská vrchovina, Vizovická vrchovina, Ždánický les, Chřiby a Moravskoslezské Beskydy. Zájmové území, vymezené obcemi Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov, řadíme podle Demka a kol. 2015, do celku IXC – 2 Bílé Karpaty (podcelek IXC-2A Žalostinská vrchovina) a IXC -1 Vizovická vrchovina (Podcelek Hlucká pahorkatina).

V Bílých Karpatech jsou častým jevem sesuvy, k nimž dochází posunem šikmo uložených vrstev pískovců po zvodněných mezivrstvách jílovců. Místy tak vznikají prameniště a mokřady. Jako důsledek dlouhodobého působení sesuvů jsou zdejší svahy nerovně modelované. V dobách, kdy obyvatelé nemohli tento jev jinak vysvětlit, dalo náhlé sesouvání půdy vznik názvu Čertoryje („čert to ryje“) pro kopec mezi obcí Kněždub a státní hranicí se Slovenskem. V lesních porostech mohou sesuvy působit značné škody tam, kde v pěstebních postupech není tato skutečnost zohledněna. (Pajer a kol., 2011, s. 5)

5.3 Pedologické poměry

Převažujícím půdním typem pohoří jsou kambizemě, hnědé půdy středně bohaté na živiny a proto nepřiliš úrodné. Zdejší horniny obsahují značný podíl uhličitánu vápenatého v podobě tmelu nebo žilek, které zaplňují staré trhliny a vápenité jsou i půdy. Tato skutečnost je vidět v četných usazeninách pěnoveců v potocích. Nivu na území katastrů pokrývají úrodnější

fluvizemě, které se vyskytují i kolem pramenišť ve vyšších polohách. V přechodu z nivy na okolní pohoří najdeme pararendziny. (Pajer a kol., 2011, s. 5)

5.4 Hydrologické poměry

Vymezené zájmové území náleží do povodí řeky Moravy. Morava je nejvýznamnějším tokem na území Moravy. Pramení na svahu Kralického Sněžníku (1423 m) ve výšce 1380 m, protéká severní, střední, východní a jižní Moravou a vlévá se do Dunaje u Děvína v nadmořské výšce 136 m. Plocha povodí Moravy po soutok s Dyjí činí 10 691 km². Délka říčního toku Moravy od jejího pramene k ústí činí 353 km, délka na území Moravy činí 284 km. Pod přítokem Třebůvkou vstupuje řeka Morava do úvalů, nejprve do Hornomoravského úvalu a pod Napajedelskou průrvou do Dolnomoravského úvalu.

(Demek a kol., 1992, s. 58 - 62)

Mezi vodohospodářsky významný levostranný přítok Moravy řadíme říčku Veličku, která protéká vymezeným zájmovým územím. Velička pramení na severních svazích Velké Javořiny ve výšce 780 m n. m. a ústí zleva do řeky Moravy u Strážnice v 166 m n. m., s plochou povodí 178,3 km² a délkou 42 km. (Demek a kol., 1992, s. 58 - 62)

Pro říční tok Veličky je charakteristická velká rozkolísanost průtoků způsobená geologickými a klimatickými poměry. V suchých létech dochází k úplnému vyschnutí řady drobných vodních toků, např. Radějovka, která zásobuje rybník Kejdu v okolí Kněžduba. Pro zdejší obce je Velička významným zdrojem pitné vody, které je označeno jako pásmo ochrany vodních zdrojů. (Junek M., Hroznová Lhota, 2004, s. 7)

5.5 Klimatické poměry

Podle klimatické klasifikace leží obce Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov leží na okraji teplé oblasti (Quitt, 2009 – viz mapa v atlase krajiny ČR) s dlouhodobou roční průměrnou teplotou do 9 °C a průměrným ročním úhrnem srážek do 500 mm. Směrem na jih vymezeného zájmového území průměrná teplota klesá pod 8 °C a srážky šplhají až k 650 mm, čímž tato část Bílých Karpat spadá do mírně teplé klimatické oblasti. (Quitt, 2009)

Pro vymezené zájmové území jsou typické fénové větry, způsobující větrnou erozi zemědělské půdy. Tato vymezená zájmová oblast leží v jedné z nejteplejších a nejsušších oblastí České republiky. (Junek M., 2004, s. 7)

Tabulka č. 1: Souhrnné průměrné klimatické údaje vymezeného zájmového území v období let 1961 - 1990.

měsíc	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mrazové dny	25	19	16	6	1	0	0	0	1	5	11	21
Ledové dny	11	5	1	0	0	0	0	0	0	0	1	7
Letní dny	0	0	0	1	6	11	16	15	5	1	0	0
Tropické dny	0	0	0	0	0	2	4	4	0	0	0	0
Průměrná max. T vzduchu (°C.)	1	4	9,5	15	20	23,5	25	24,5	20	15	7	3
Průměrná min. T vzduchu (°C.)	-5	-2	0	4	8	11	12	12	9	5	1	-2,5
Průměrná měsíční T vzduchu (°C.)	-2	0	4,5	9,5	14	16,5	19	18	15	10	4,5	0
Relativní měsíční vlhkost (%)	24	26	31	40	58	73	76	74	63	45	35	27
Počet dní se srážkami	6	6	5	7	9	10	9	8	7	6	8	7
Úhrn srážek (mm)	24	28	27	40	62	84	60	61	40	37	42	35
Maximální výška sněhové pokrývky (cm)	11	9	4	1	0	0	0	0	0	0	4	9

Měsíční úhrn doby trvání slunečních o svitu (hod.)	50	85	125	175	217	218	240	220	170	140	60	39
---	-----------	-----------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	-----------	-----------

Zdroj: (ČHMÚ, 2014)

5.5.1 Fenologické fáze hrušně obecné

Podle metodiky ČHMÚ jsou u hrušně obecné sledovány tyto fenofáze: rašení smíšených pupenů, první listy, butonizace, počátek kvetení, plný rozkvět, počátek opadu korunních plátků, konec kvetení, tvorba pupenů, ukončení růstu letorostů, sklizňová zralost a konec opadu listů. (Butonizace je fenologická růstová fáze u rostlin v období od vzniku poupát zakrytých děložními lístky po již dorostlá poupata. Počátek opadu korunních plátků je fenologická fáze u rostlin, kdy korunní plátky (součást vnitřního obalu květu neboli koruny) začínají opadávat. Rašení smíšených pupenů-rašení takových pupenů, které obsahují jak květní tak i listové zárodky orgánů a záleží na dalších podmínkách, ve které pupeny se dále vyvinou)

Hrušeň obecná je nepřetržitě sledována v období 1991 – 2010 na stanicích Doksany (155 m n. m., odrůda Williamsova čáslavka), Loučeň (234 m n. m., odrůda Grosdemange), Dětkovice (265 m n. m., odrůda Lucasova), Dolany (294 m n. m., odrůdy Lucasova), Holovousy (345 m n. m., odrůda Konference) a Holenice (415 m n. m., odrůda Lucasova). (Hájková L. a kol., 2012, s. 86)

Hrušně jsou v době kvetení silně citlivé na mrazy.

Průměrné datum nástupu fenofází hrušně obecné uvádí tabulka č. 2. Rašení hrušní nastupuje na konci března a začátkem dubna, první květy se objevují v poslední dekádě dubna. Opad listů končí v průměru v první dekádě listopadu při průměrné pentádní teplotě vzduchu 4,7 – 5,9 °C. Průměrná pentádní teplota vzduchu u rašení smíšených pupenů je v rozmezí 6,2 – 6,5 °C, u počátku kvetení hrušní je u vybraných odrůd pentádní teplota vzduchu v rozpětí 11,5 – 12,0 °C a u konce kvetení je pentádní teplota vzduchu v rozmezí 13,3 – 13,9 °C.

Tab. č. 2: Vybrané fenologické fáze u jednotlivých odrůd

m n. m. (lokalita, odrůda)	rašení smíšených pupenů			počátek kvetení			konec kvetení			opad listů		
155 (Doksany, Williamsova čáslavka)	26.3	7,2	6,5	20.4	6,3	12,0	2.5	5,2	13,9	7.11	6,9	5,9
265 (Dětkovice, Lucasova)	29.3	11,6	6,4	22.4	6,7	11,6	5.5	5,9	13,3	7.11	8,3	5,7
345 (Holovousy, Konference)	6.4	8,3	6,2	28.4	6,8	11,5	8.5	7,3	13,6	10.11	4,9	4,7

Zdroj: (Hájková a kol., 2012, s. 8)

Ve vymezeném vegetačním období je trvání slunečního svitu 1 332 – 1 486 hodin, úhrn srážek 365 až 437 mm a 58, 9 až 67,3 dne se srážkovým úhrnem 1 mm a více. V ostatních fenofázových intervalech byly průměrné úhrny srážek: rašení smíšených pupenů - první listy 12 až 30 mm, butonizace - počátek kvetení 3 až 9 mm, počátek kvetení - konec kvetení 11 až 20 mm a první listy - opad listů 318 až 406 mm. (Hájková L., 2012, s. 87)

Variabilita nástupu fenofází odrůd hrušně obecné v různých nadmořských výškách byla v období 1991 – 2010 velmi proměnlivá. Na fenofáze má vliv počasí v daném roce, druh odrůdy a stanovištní podmínky. Nejvíce byly nástupy fenofází urychleny v roce 2007 a 2009. Naopak nejvíce byly opožděny v roce 1996. Rašení smíšených pupenů nastává v průměru od 26. března do 15. dubna. Olist'ování začíná většinou současně s butonizací, a to v průměru mezi 16. a 27. dubnem. 16. až 28. dubna nastává první generativní fenofáze butonizace, kvetení hrušně mezi 20. až 30. dubnem a odkvět hrušně nastává mezi 2. až 10. květnem.

Hrušky dozrávají velmi variabilně v průměru mezi 2. zářím a 4. říjnem. V období mezi rašením smíšených pupenů a nástupem prvních listů uplyne v průměru 18 dní, mezi butonizací a počátkem kvetení 5 dní a doba kvetení trvá v průměru 11 dní. Hrušně obecně dozrávají v průměru za 135 dní po odkvětu. Mezi 31. říjnem a 12. listopadem končí opad listů. Vegetační období hrušně trvá v průměru 218 dní. Délka fenofázových intervalů je velmi závislá na odrůdě a stanovištních podmínkách.

(Hájková L., 2012, s. 89)

5.5.2 Fenologické fáze třešně ptačí

Fenologické fáze třešně ptačí byly sledovány v období 1991 – 2010 na stanicích Loučeň (234 m n. m., odrůda Kaštánka raná), Želešice (235 m n. m., odrůda Burlat), Dětkovice (265 m n. m., odrůda Burlat), Černíkovice (335 m n. m., odrůda Karešova), Lysice (360 m n. m., odrůda Hedelfingerská), Holenice (415 m n. m., odrůda Napoleonova pozdní), Chelčice (450 m n. m., odrůda Těchlovická pozdní) a Lhenice (562 m n. m., odrůda Napoleonova pozdní).

Třešně ptačí jsou v době svého květu velmi citlivé na mrazy. Orientační hodnoty kritických teplot jsou pro poupata uzavřená, ale již zbarvená $-2,2\text{ }^{\circ}\text{C}$, pro květy plně rozvinuté je to teplota $-2,2\text{ }^{\circ}\text{C}$ a pro malé zelené plody $-1,1\text{ }^{\circ}\text{C}$.

(Hájková L., a kol., 2012, s. 90)

5.6 Rostlinstvo

V jižní části CHKO Bílé Karpaty rostou na prudších svazích s jižní expozicí ostrůvky teplomilných doubrav. Zachovalé zbytky jsou však velmi vzácné. Ve stromovém patru se objevuje zejména dub letní (*Quercus robur*), dub zimní (*Quercus petraea*) a jeřáb břek (*Sorbus torminalis*). V keřovém patru je typická např. kalina tušalaj (*Viburnum lantana*). V bylinném patře roste často kamejka modronachová (*Lithospermum purpurocaeruleum*) nebo hrachor černý (*Lathyrus niger*). V jižních částech CHKO Bílé Karpaty jsou nejrozšířenějším vegetačním typem karpatské dubohabřiny (*Carici pilosae-Carpinetum*). Ve stromovém patru se objevuje zejména dub letní (*Quercus robur*), habr obecný (*Carpinus betulus*) a lípa malolistá (*Tilia cordata*), keřové patro v nižších teplejších polohách vzácně provázejí dřín obecný (*Cornus mas*) a klokoč zpeřený (*Staphylea pinnata*). Obecnými hájovými druhy bylin jsou např. česnek medvědí (*Allium ursinum*) nebo áron karpatský (*Arum alpinum*).

Nejcharakterističtějším nelesním typem vegetace jižní části Bílých Karpat jsou květnaté orchidejové louky, které patří k druhově nejbohatším typům lučních porostů ve střední Evropě. Tyto rozsáhlé orchidejové louky se nacházejí mezi Stráním a Radějovem. Po fytoecologické stránce patří k teplomilným travním porostům svazu *Cirsio-Brachypodium pinnati*.

Na teplomilné louky často navazují lemy. Nejčastějším typem lemů je vegetace svazu *Trifolion medii*, v němž se vyskytuje např. černýš hajní (*Melampyrum nemorosum*) a řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*).

(<http://www.bilekarpaty.cz/strazci/pomery-floristicke.php>) [online]. In: . [cit. 2016-02-27]).

Na polích a záhumenkách rostou kromě běžných plevelů např. máku vlčího (*Papaver rhoeas*) i některé vzácné teplomilné rostliny. Mezi nejkrásnější vzácné teplomilné rostliny patří zejména ostrožka východní (*Consolida orientalis*) a hlaváček letní (*Adonis aestivalis*).

Vymezené území spadá podle Zlatníka (1956) do klasifikace 2. bukodubového vegetačního stupně a 3. dubobukového vegetačního stupně, kde je původní převažující dřevinou dub zimní. Druhý bukodubový vegetační stupeň má průměrný počet dnů 8,5 spadajícího do kategorie průměrného počtu dnů nad 10 ° C a průměrný roční úhrn srážek činí 200 – 400 mm. 3. dubobukový vegetační stupeň má průměrný počet dnů 8 spadající do kategorie průměrného počtu dnů nad 10 ° C a průměrný úhrn srážek 300 – 500 mm. Původní převažující dřevinou 3. vegetačního stupně je buk s přimíšeným dubem zimním a habrem.

(http://www.enviwiki.cz/wiki/Vegeta%C4%8Dn%C3%AD_stup%C5%88ovitost) [online]. In: . [cit. 2016-02-27]).

Na katastru obce Kněždub se nachází národní přírodní rezervace (NPR) Čertoryje. V NPR Čertoryje roste celkem 24 druhů orchidejí. K nejtypičtějším druhům orchidejí patří bradáček vejčitý (*Listera ovata*), vstavač mužský (*Orchis mascula*), vstavač vojenský (*Orchis militaris*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) a hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*). Z kosatců jsou zde zastoupeny především kosatce trávovité (*Iris graminea*) nebo kosatce sibiřské (*Iris sibirica*). K ostatním chráněným druhům zde patří lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*), lilie cibulkonosná (*Lilium bulbiferum*), zvonek hadincovitý (*Campanula cervicaria*), plamének přímý (*Clematis recta*) a jiné.

(Pajer a kol., 2011, s. 9)

Z hlediska přírodních hodnot je v rovinné nivě řeky Veličky nejčennější slepé rameno severovýchodně od obce Kněždub. Jedná se o odříznutý původní tok Veličky před regulací, s přilehlými břehovými porosty. Z dřevin zde převažují vrba bílá (*Salix alba*), vrba křehká (*Salix fragilis*) a topol černý (*Populus nigra*).

(Pajer a kol., 2011, s. 9 - 15)

Na kněždubském hřbitově, tzv. slováckém Slavíně, rostou tři staré památné lípy. Nejstarší lípa má obvod kmene 462 cm, ostatní měří v obvodu kmene přes 320 cm. Stáří těchto lip je odhadováno na 250 až 300 let. V roce 1999 byly tyto staré lípy vyhlášeny za památné stromy s názvem Kněždubské lípy. Největší lípa má zdravotní stav uspokojivý, ostatní lípy mají svůj zdravotní stav považován za dobrý. (Pajer a kol., 2011, s. 16)

Louky na Hájové byly v době zemědělské intenzifikace vysokými dávkami hnojiv převedeny na produkční vysokostébelný travinný porost, což způsobilo úplnou přírodní degradaci. V posledních letech se začíná část původního bylinného společenstva znovu obnovovat. K význačnějším rostlinám této trati patří len žlutý (*Linum flavum*), žluťucha menší (*Thalictrum minus*), hořec hořepník (*Gentiana pneumonanthe*), hrachor panonský (*Lathyrus pannonicus*), mečík střečovitý (*Gladiolus imbricatus*), kosatec trávovitý (*Iris graminea*) a plamének vzpřímený (*Clematis* L.). Nejvýznamnější orchidejová lokalita na katastru Lipova se nachází 40 metrů severně od NPP Háj u Lipova, kde roste početná populace vstavače bledého (*Orchis pallens*). V dalších zahradách je možné nalézt i populace vstavače mužského (*Orchis mascula*) a vstavače nachového (*Orchis purpurea*).

V roce 1955 byla v Lipově vyhlášena přírodní památka Háj u Lipova o celkové výměře 3,3 ha. Stromové patro zde tvoří dub letní (*Quercus robur*), habr obecný (*Carpinus betulus*), javor babyka (*Acer campestre*), lípa malolistá (*Tilia cordata*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), javor mléč (*Acer platanoides*) a jilm habrolistý (*Ulmus minor*). V bylinném patru této přírodní památky rostou rostliny jako ladoňka vídeňská (*Scilla vindobonensis Speta*), okrotice bílá (*Cephalanthera damasonium*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*), kruštík širolistý (*Epipactis helleborine*), medovník meduňkolistý (*Melittis melissophyllum*) nebo lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*). K vzácnějším rostlinám tohoto území řadíme kamejku modronachovou (*Lithospermum purpurocaeruleum*) a lociku dubovou (*Lactuca quercina*).

V roce 2001 byl v Lipově vyhlášen památný strom „Jagošova hruška“, která se nachází v trati „Stará hora“ cca 2 km jz. od obce Lipov. Jedná se o mohutný strom, vytváří významnou krajinnou dominantu.

(Jančář a kol, 2008, s. 8 - 13)

5.7 Živočišstvo

K téměř ohroženým druhům ptáků ve vymezeném zájmovém území patří čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*) a břehouš černoocasý (*Limosa limosa*). K nejvzácnějším lesním ptákům náleží strakapoud bělohřbetý (*Denndrocopos leucotos*) nebo lejsek malý (*Ficedula parva*).

V břehových porostech řeky Veličky lze zpozorovat biotop slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), žluny zelené (*Picus viridis*), žluvy hajní (*Oriolus oriolus*), nebo drozda kvíčaly (*Turdus pilaris*). V břehových nádržích na zbytcích původního toku hnízdí i ledňáček říční (*Alcedo atthis*).

V otevřené krajině se můžeme setkat s ještěrkou obecnou (*Lacerta agilis*) a užovkou hladkou (*Coronella austriaca*). Na vlhčích místech lze zpozorovat rosničku zelenou (*Hyla arborea*) a kuňku žlutobřichou (*Bombina variegata*). V potocích okolních kopců lze nalézt čolka obecného (*Triturus vulgaris*) a mloka skvrnitého (*Salamandra salamandra*).

Rybí společenstvo řeky Veličky tvoří především mřenka mramorovaná (*Barbatula barbatula*), hrouzek obecný (*Gobio gobio*) a jelec tloušť (*Leuciscus cephalus*). Z vzácných druhů lze zpozorovat střevli potoční (*Phoxinus phoxinus*) a ouklejku pruhovanou (*Alburnoides bipunctatus*). (Pajer a kol., 2011, s. 16 - 23)

K největším divokým savcům patří spárkatá zvěř, z níž nejvíce dominuje daněk skvrnitý (*Dama dama*). Nepravidelně se zde také vyskytuje jelen lesní (*Cervus elaphus*). Vhodné podmínky zde nachází i prase divoké (*Sus scrofa*). Stavy srnčí zvěře (*Capreolus capreolus*) jsou na vysoké úrovni. (Pajer a kol., 2011, s. 16 - 23)

Vymezené území je též významné i po stránce zoologické. Největší pestrost je soustředěna v NPR Čertoryje, kde žije přes dva tisíce druhů bezobratlých i obratlovců. Vedle teplomilných stepních společenstev a lesostepních živočichů se tak můžeme na území rezervace setkat i s druhy mokřadními nebo lesními. NPR Čertoryje hostí velký počet motýlů. K otakárkovitým motýlům můžeme řadit: otakárka fenyklového (*Papilio machaon*), otakárka ovocného (*Iphiclidides podalirius*) a jasoně dymnivkového (*Parnassius mnemosyne*). Z baboček jsou typické silné populace perleťovce dvouřadého (*Brenthis hecate*) a perleťovce kopřivového (*Brenthis ino*). K nejvýznamnějším patří bourovec trnkový (*Eriogaster catax*) a přástevník kostivalový (*Euplagia quadripuntaria*). Do dnešního dne bylo v NPR Čertoryje zjištěno kolem 40 druhů sarančat a kobylek, z čehož lze usoudit, že se jedná o jednu z nejbohatších lokalit

v ČR. Čertoryje jsou také jednou z mála lokalit sarančete (*Pseodopodysma nagyi*), která v ČR byla zjištěna jen v jz. části Bílých Karpat.

(Pajer a kol., 2011, s. 21 - 23)

6. Osídlení a počátky zemědělství

6.1 Počátky zemědělství

Archeologické nálezy v Malé Vrbce nasvědčují, že v období mladého paleolitu, tzn. cca před 10 tisíci lety, nastalo v západní části Bílých Karpat první osídlení.

Na východní Moravu se v době neolitu cca před 8 tisíci lety př. n. l. dostávají různá etnika, jejichž příslušníci zpočátku ještě žili nomádkým způsobem života, postupným usazováním se měnil i jejich způsob života, obživy. Věnovali se dobytčářství, lovu zvěře, sběru přírodních produktů a zemědělství. Dokládají to nálezy ze Strážnice, Kněždubu, Malé Vrbky a jiných míst. Přejdem k usedlému způsobu života začínají pěstovat zemědělské plodiny, chovat domácí zvířata, vyrábět keramické nádoby atd. Dokládají to i archeologické nálezy ze Strážnice.

V halštatském období (doba železná) mezi 5. až 4. stoletím př. n. l. za Keltů (doba laténská) procházela územím Dolnomoravského úvalu Jantarová stezka, což byla důležitá starověká obchodní tepna, spojující území mezi Baltem a Jadranem. V našem popisovaném území byly doklady halštatského hradiska nalezeny na kopci Šumárník-2 km J od obce Kněždub, v Javorníku a v Boršicích u Blatnice. Nejnovější a zatím nepublikované archeologické nálezy z let 2012 a 2013 objevené při výstavbě rodinných domků v Hroznové Lhotě a plní tak nespojitou mozaiku archeologických nálezů keltského osídlení studovaného území Strážnicka v rovinách kolem řeky Moravy i ve směru k podhůří Bílých Karpat. Keltové se vyznačovali již značně organizovaným zemědělstvím a jeho rozšiřováním do lesních porostů, které v jejich době naprosto v bělokarpatské krajině převládaly. Keltské obyvatelstvo opouští naše území v 1. století př. n. l. a do uvolněného prostoru se dostávají germánské kmeny. Charakteristickým znakem se staly častější kontakty germánských bojovníků s římskými legiemi. Doklady o kontaktu s římskou kulturou se našly v řešeném území např. v okolí Hroznové Lhoty.

V 7. století přišli na Moravu Slované. Jejich hlavním zdrojem obživy bylo zemědělství. Členitý georeliéf Bílých Karpat jako celku k tomu však nebyl vhodným místem, proto i za středověkých Slovanů byly k půdnímu a lučnímu zemědělství využívány pouze rovinatější a úrodnější terény kolem řek a potoků, zatímco rozsáhlejší oblasti podhůří a vrcholových partií zůstávaly po staletí lidskými zásahy prakticky nedotčenými původními pralesními ekosystémy.

V období Velkomoravské říše bylo zemědělství i v našem studovaném území již vyspělé. Velkomoravané se zabývali obilnářstvím, lovem zvěře, včelařstvím, atd. Z 9. století lze doložit existenci a rozvoj zahradnictví, ovocnářství a vinařství.

(Tetera a kol., 2006, s. 10 - 11)

Ovocnářství má na území Bílých Karpat na podkladě nalezených zbytků plodů a torza ovocného dřeva ze Strážnice více než tisíciletou tradici. Nevyhodnocené nálezy z Hroznové Lhoty mohou doložit ovocnářství, nebo vinařství do velkomoravského období.

Území od Strážnice po Brumov-Bylnici podél dnešní hranice se Slovenskem zůstalo po pádu Velké Moravy až do konce 12. století neosídlené. Byla to lesnatá oblast. (Tetera a kol., 2006, s. 10 - 11)

6.2 Rozvoj zemědělství a kultivace krajiny

Lesnatá oblast Bílých Karpat byla po pádu Velkomoravské říše stále ještě pralesního charakteru, prakticky bez lidského zásahu. Výjimku tvořilo bezprostřední okolí obchodních stezek v horských průsmycích. První zmínka o osídlení na moravské části Bílých Karpat je z roku 1141. Proto tento rok můžeme v tomto území považovat za počátek vývoje kulturní krajiny. V 13. – 16. století území ztratilo svůj původní charakter díky vnitřní kolonizaci. Hned od počátku uvedeného období sehrály velmi důležitou roli kláštery, především velehradský a vizovický. Kromě církevního vlivu je třeba zmínit vliv za vlády českého krále Přemysla Otakara II. (1233 – 1278). Vlna slovanského, převážně českého, osídlování za vlády Přemyslovců byla narušována mongolským (jeho součástí byli Tataři) vpádem na Moravu roku 1241 a kumánskými uherskými vpády roku 1253.

Ve 14. století se podél moravsko-uherské hranice rozvíjí zemědělství. V této době narůstá hospodářský vliv nových lenních sídel, např. Hrubé Vrbky či Velké nad Veličkou. V této době byly zakládány vinohrady v okolí nedaleké Strážnice. Lesy byly na zemědělskou půdu přetvářeny žďářením. Po roce 1348 nastal hospodářský pokles. Ve druhé polovině 15. století se významná hospodářská střediska Bílých Karpat stala kořistí uherského krále Matyáše Korvína (1443 – 1490). V této době vznikaly i sady.

V 16. století začíná šlechta provozovat nové formy hospodaření a vznikají bohatá panství např. ve Strážnici. Krajina vlivem těchto hospodářských aktivit dostává jiný charakter, přibližující se

současnému stavu. Z panských zahrad se začínají rozšiřovat mezi nižší vrstvy obyvatel nové ovocné druhy a kvalitnější ovocné odrůdy.

Zemědělství se posouvá více do vyšších terénů, vypalují se lesní porosty a později jsou na nich vysazovány ovocné stromy.

(Tetera a kol., 2006, s. 12 - 14)

Třicetiletá válka v 17. století a následné válečné drancování způsobily zánik mnoha osad. Dle lánových rejstříků lze konstatovat, že krajinu Bílých Karpat po bitvě na Bílé hoře formovaly vinice. Později se zemědělství rozšiřuje do vyšších poloh.

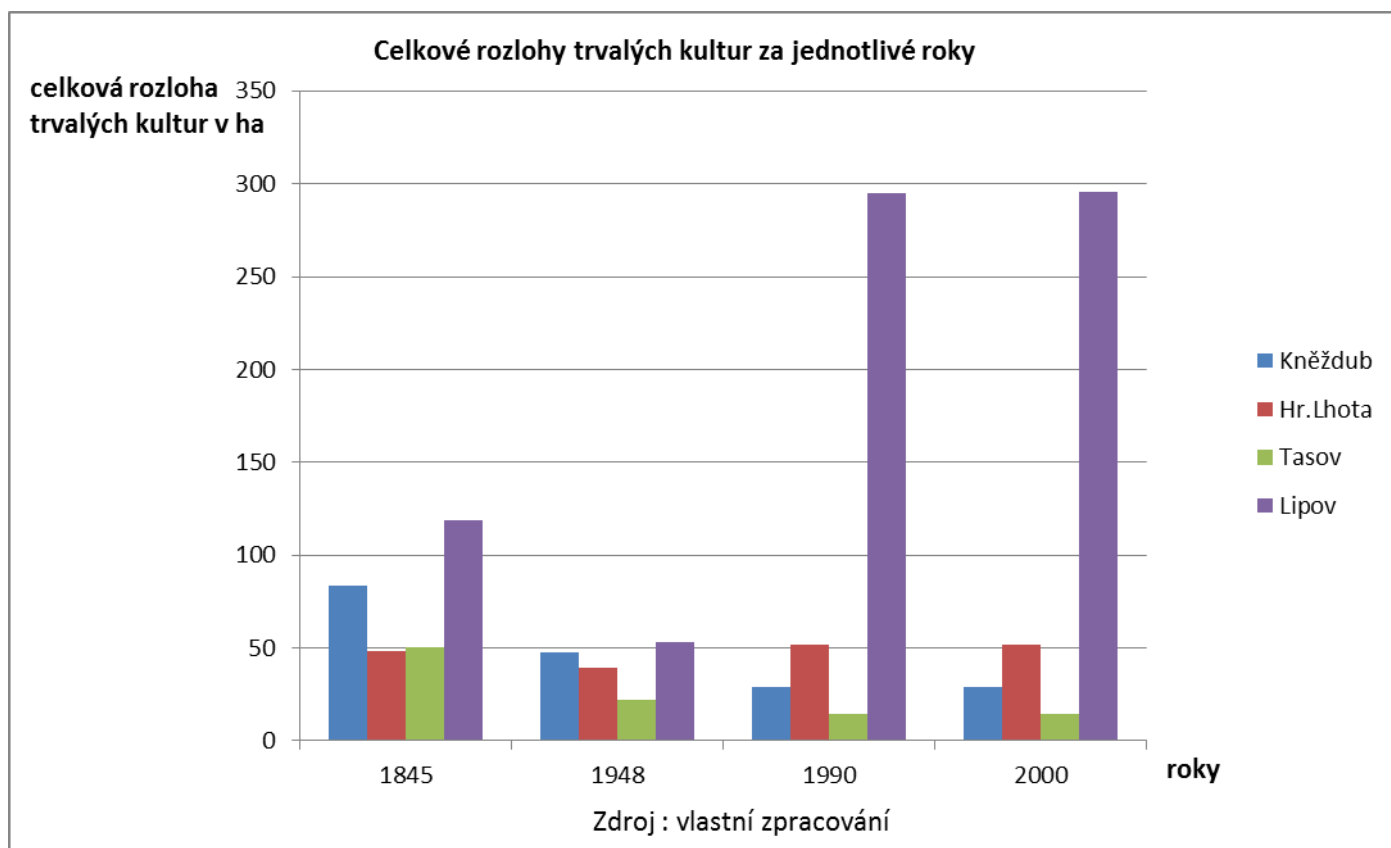
V 18. století je již na území Bílých Karpat klid a dochází tak k rozvoji sídel, přetváření krajiny atd. Dochází k dalšímu zmenšování rozlohy lesů. Stavěly se kapličky, kříže, na mezích a kolem cest se objevují výsadby ovocných stromů. Budování vinic dokládá Komenského mapa Moravy z roku 1628 a Müllerova mapa Moravy z roku 1716. Stromy ve vinohradech a někdy i po jejich obvodu jsou zakresleny na mapách I. rakouského vojenského mapování, list 116 Welka z 80. let 18. století, Vinice byly zakresleny asi 1 km sv. od okraje obce Lipov a na sz. svazích kopce Malanska nynější Výzkum (439 m n. m.). Za panování Josefa II. (1780 – 1790) vyšlo nařízení o zákazu budování vinic na orné půdě. Proto se vinice začaly vysazovat na svazích, kde nahradily především pastviny.

6.3. Vývoj sadů a vinic v 19. až 21 století

6.3.1 Vývoj trvalých kultur v letech 1845, 1948, 1990 a v roce 2010

Získaná data k rozlohám trvalých kultur za roky 1845, 1948, 1990 a rok 2000 byla získána z databáze LUCC od pana Mgr. Jana Kabrды, Ph.D. z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ze získaných dat byly zhotoveny jednotlivé grafy, které poukazují na vývoj celkových rozloh trvalých kultur v jednotlivých katastrech obcí vymezeného zájmového území a na zastoupení jednotlivých trvalých kultur v procentech. Položka trvalých kultur za výše uvedené roky obsahuje sady, vinice, zahrady a chmelnice. Proto nelze sestavit graf sadů a vinic samostatně. Položka trvalých kultur v roce 2010 obsahuje ornou půdu, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty, lesní pozemky, vodní plochy a zastavěné plochy.

Obr. 1: Celkové rozlohy trvalých kultur za jednotlivé roky

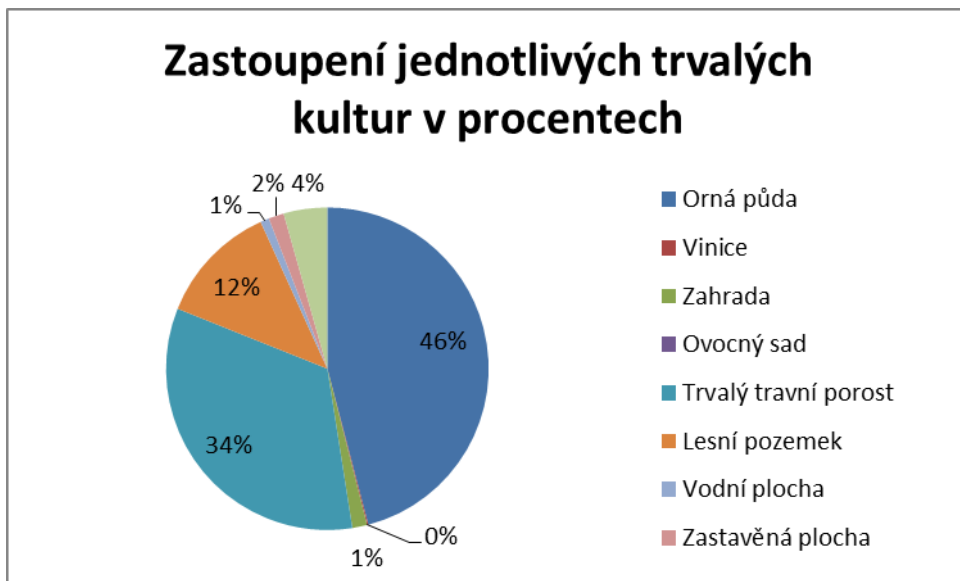
Zdroj: Vlastní zpracování, zdroj dat – LUCC Praha

Z uvedeného grafu (obrázek č. 1) lze vyčíst, že největší rozlohy trvalých kultur se nachází na území katastru obce Lipov, naopak nejmenší rozlohy trvalých kultur se rozkládají v katastru obce Tasov. V roce 1845 nebyly rozlohy trvalých kultur nejmenší. Největší rozlohu trvalých kultur v tomto období měla obec Lipov.

V roce 1948 dochází k poklesu rozloh trvalých kultur ve všech katastrech obcí. K velkému poklesu rozloh trvalých kultur dochází na katastru obce Lipov a to z rozlohy 150 ha na 52 ha a v Kněždubě z původních 80 ha na 45 ha. V roce 1990 už naopak dochází k velkému nárůstu rozloh trvalých kultur v obci Lipov z původních 52 ha v roce 1948 na 295 ha. K prudkému růstu trvalých kultur dochází zejména díky rozvoji JZD v Lipově, kde v rostlinné výrobě sehrálo důležitou roli vinohradnictví. Jak uvádí autor Josef Jančář ve své publikaci U nás v Lipově na straně 155 a 156, tak v roce 1975 mělo lipovské JZD 102 ha plodících vinohradů na vysoké vedení. Pěstovaly se zde odrůdy Burgundské bílé, Svatovavřínecké, Rýnský ryzlink a chrupka Jalabertova. Na počátku sedmdesátých let byla v Lipově dokončena výstavba a vybavení

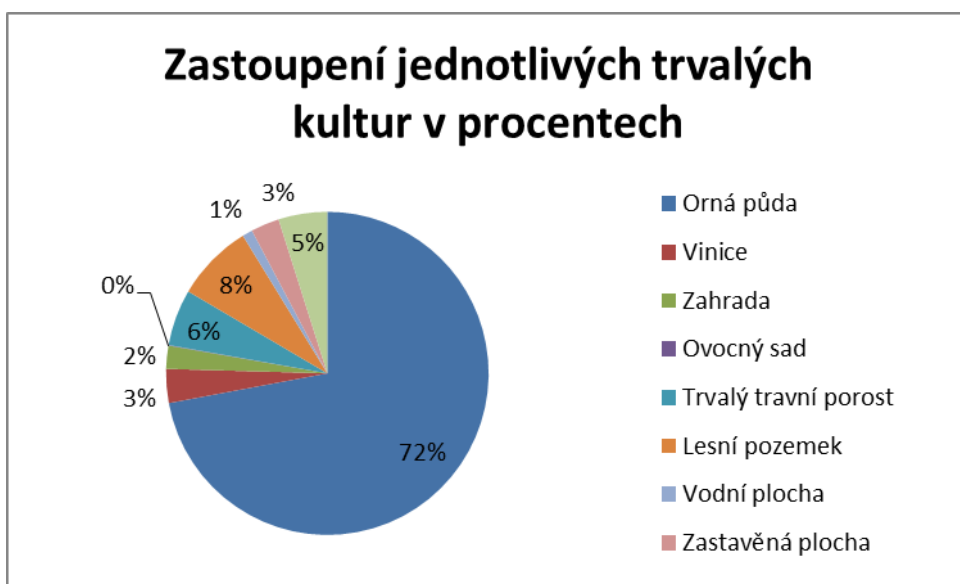
sklepního hospodářství na zpracovatelskou kapacitu 60 vagonů hroznů révy vinné. V ostatních obcích v tomto období dochází naopak k poklesu rozloh trvalých kultur: v Kněždubě z původních 47 ha na 35 ha a v Tasově z 24 ha na 15 ha. K mírnému nárůstu dochází na katastru obce Hroznová Lhota z původních 40 ha v roce 1948 na 50 ha. V roce 2000 jsou rozlohy trvalých kultur ve všech katastrech obcí vymezeného zájmového území srovnatelné jako v roce 1990.

Obr. 2: Zastoupení jednotlivých trvalých kultur v procentech

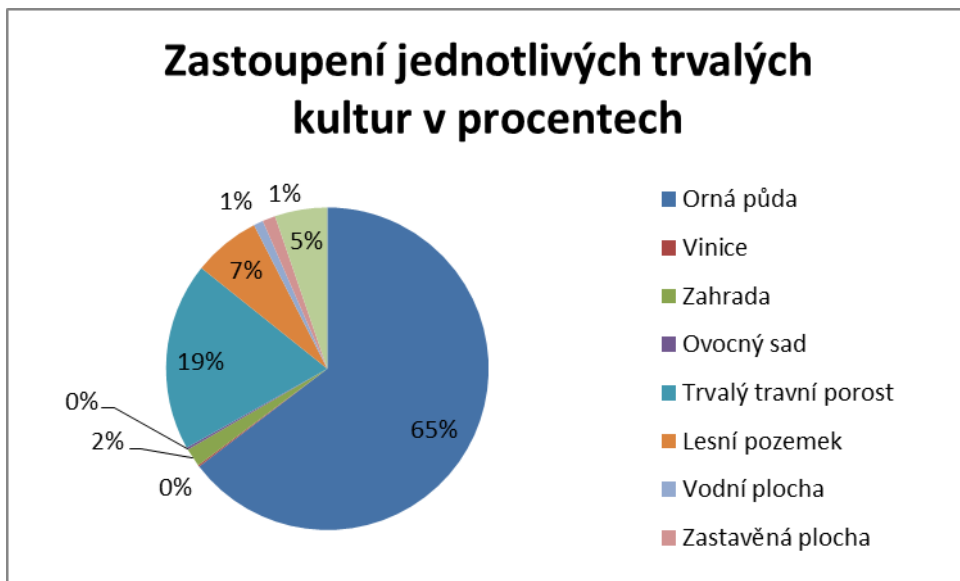
Zdroj: Vlastní zpracování, zdroj dat – LUCC Praha

Obr. 3: Zastoupení jednotlivých trvalých kultur v procentech

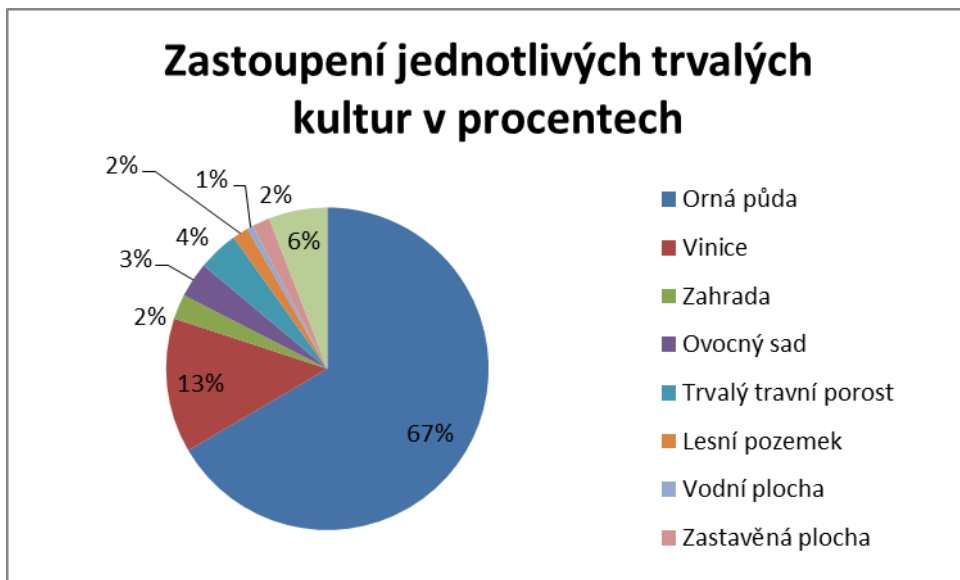
Zdroj: Vlastní zpracování, zdroj dat – LUCC Praha

Obr. 4: Zastoupení jednotlivých trvalých kultur v procentech

Zdroj: Vlastní zpracování, zdroj dat – LUCC Praha

Obr. 5: Zastoupení jednotlivých trvalých kultur v procentech

Zdroj: Vlastní zpracování, zdroj dat – LUCC Praha

Největší výměru orné půdy má katastr obce Hroznová Lhota, naopak nejmenší rozlohu trvalých kultur má obec Kněždub. Největší plochy vinic můžeme ve vymezeném zájmovém území nalézt v obci Lipov (13 %), nejmenší výměry vinic nalezneme v obcích Kněždub a Tasov (0 %). Rozlohy zahrad v jednotlivých katastrech obcí jsou téměř srovnatelné, jak je vidět z následujících grafů (obrázek č. 2, 3, 4 a 5), největší rozlohy ovocných sadů nalezneme opět na katastru obce Lipov (až 3 % z celkové rozlohy trvalých kultur). Největší výměry trvalého travního porostu jsou v katastru obce Kněždub, naopak v Lipově můžeme nalézt nejmenší rozlohy trvalého travního porostu. S největší rozlohou lesů se pyšní opět obec Kněždub, nejméně pak obec Lipov. Rozlohy vodních ploch jsou ve všech katastrech zájmových obcí srovnatelné (1 %). Nejvíce zastavěné plochy se nachází v obci Hroznová Lhota, nejméně v obci Tasov.

6.3.2 Stav vinic a sadů v roce 1827

Počet vinic vymezeného zájmového území dosahuje ze zjištěných hodnot celkového počtu 364 vinic. V katastru obce Kněždub činí počet vinic v tomto období hodnoty 122 vinic. Katastr obce Hroznová Lhota dosahuje v tomto období počtu 50 vinic. V obci Tasov počet vinic dosahuje hodnoty 115 a v Lipově 77 vinic. Průměrný počet vinic v tomto období dosahuje ve všech katastrech zájmového území počtu 91 vinic.

Celková plocha vinic vymezeného zájmového území činí hodnoty 2 147 977 m². V katastru obce Kněždub dosahuje výměra sadů hodnoty 45,9747 ha. Katastr obce Hroznová Lhota dosahuje v tomto období výměry 34,5140 ha. V obci Tasov dosahuje dle zjištěných hodnot výměra sadů hodnoty 43,8637 ha a v Lipově výměry 90,4453 ha. Průměrná rozloha sadů ve studovaném území činí hodnoty 536 994,25 m².

Tab. č. 3: Počet a výměra vinic v jednotlivých katastrech vymezeného území v roce 1827

Katastr obce	Počet vinic	Výměra vinic (m ²)
Kněždub	122	459 747
Hroznová Lhota	50	345 140
Tasov	115	438 637
Lipov	77	904 453
Celkový počet a výměra vinic	364	2 147 977

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Z níže uvedených grafů v přílohách této práce (viz obrázek č. 26, 27, 28 a 29) má první velikostní kategorie vinic (1 – 999 m²) vzhledem k ostatním velikostním kategoriím vinic v jednotlivých katastrech vymezených obcí převahu v katastru obce Kněždub, kde je tato kategorie podle zjištěných hodnot zastoupena 49 vinicemi, v katastru obce Tasov je tato kategorie zastoupena počtem 56 vinic. Z hlediska posouzení této velikostní kategorie vzhledem ke všem katastrům řešeného zájmového území má tato kategorie největší počet vinic ze všech ostatních kategorií v katastru obce Tasov. Druhá velikostní kategorie (1000 – 1999 m²) se z hlediska počtu vinic umístila na 3. místě. Největší počet vinic této kategorie byl zaznamenán v katastru obce Kněždub - celkovým počtem 17 vinic, nejméně pak byl počet vinic této kategorie zaznamenán v katastru obce Hroznová Lhota. Průměrný počet vinic druhé velikostní kategorie činí 14 vinic. Třetí velikostní kategorie vinic se umístila na 4. místě z hlediska počtu vinic. Největší počet vinic této kategorie byl vypočítán v katastru obce Kněždub (17 vinic), nejméně pak v katastru obce Hroznová Lhota a Tasov (7 vinic). Průměrný počet vinic této kategorie činí 10 vinic. Čtvrtá velikostní kategorie (3000 – 3999 m²) se umístila na posledním místě. Nejméně vinic této velikostní kategorie byl zaznamenán v katastru obce Tasov (pouze 3 vinice). Průměrný počet vinic této kategorie činí 5,75 vinic. Poslední velikostní kategorie (4000 a více m²) se umístila z hlediska počtu vinic na druhém místě. Nejvíce vinic této kategorie byl spočítán v katastru obce Kněždub (34 vinic) a v Lipově (30 vinic), nejméně pak v katastru obce Hroznová Lhota (18 vinic).

Počet sadů vymezeného zájmového území dosahuje ze zjištěných hodnot celkového počtu 227 sadů. V katastru obce Kněždub činí počet sadů v roce 1827 počtu 36. Katastr obce Hroznová

Lhota dosahuje v tomto období počtu 78 sadů. V obci Tasov počet sadů dosahuje hodnoty 21 a v Lipově 92 sadů.

Celková plocha sadů vymezeného zájmového území činí hodnoty 59,5677 ha. V katastru obce Kněždub dosahuje výměra sadů hodnoty 171 023 m². Katastr obce Hroznová Lhota dosahuje v tomto období výměry 124 065 m². V obci Tasov dosahuje dle zjištěných hodnot výměry sadů hodnoty 51 555 m² a v Lipově výměry 249 034 m². Průměrná rozloha sadů ve vymezeném území této práce dosahuje hodnoty 148 919,25 m².

Tab. č. 4: Počet a výměra sadů v jednotlivých katastrech vymezeného zájmového území v roce 1827

Katastr obce	Počet sadů	Výměra sadů (m ²)
Kněždub	36	171 023
Hroznová Lhota	78	124 065
Tasov	21	51 555
Lipov	92	249 034
Celkový počet a výměra sadů	227	595 677

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Z níže uvedených grafů v přílohách diplomové práce (obrázek č. 30, 31, 32 a 33) je první velikostní kategorie sadů (1 – 999 m²) nejčetnější, tak jak tomu bylo i u počtu vinic. Nejvíce sadů v této kategorii bylo zaznamenáno v katastru obce Lipov s celkovým počtem 53 vinic, nejméně jich pak bylo zaznamenáno v katastru obce Tasov (9 sadů). Průměrný počet sadů první velikostní kategorie činí 30 sadů. Druhá velikostní kategorie (1000 – 1999 m²) se v počtu sadů umístila na třetím místě. Nejvíce sadů bylo zaznamenáno v katastru obce Hroznová Lhota (16 sadů), nejméně pak v katastru obce Tasov (3 sady). Průměrný počet sadů druhé velikostní kategorie činí 9,75 sadů. Třetí velikostní kategorie (2000 – 2999 m²) se umístila na čtvrtém místě z hlediska počtu sadů. Nejvíce sadů této kategorie bylo zjištěno v katastru obce Hroznová Lhota s celkovým počtem 7 sadů. Průměrný počet sadů této kategorie činí 4,5 sadů. Čtvrtá velikostní kategorie (3000 – 3999 m²) se umístila na posledním místě. Nejméně sadů bylo zjištěno v katastru obce Kněždub a Tasov s počtem pouze 1 sad. Průměrný počet sadů této

kategorie činí 2,5. Poslední velikostní kategorie (4000 a více m²) se umístila opět na druhém místě, tak jak tomu bylo i v případě vinic. Nejvíce sadů této velikostní kategorie bylo zjištěno v katastru obce Lipov (16 sadů) a v katastru obce Kněždub (14 sadů). Průměrný počet sadů této poslední velikostní kategorie činí 10 sadů.

V 50. letech 20. století měla kolektivizace zemědělství za následek úbytek ovocných sadů, rozorávání původních bělokarpatských luk za účelem zcelení půdy do velkých lánů. Trendem bylo v blízkosti sídel, např. u Radějova a na Lučině u Tvarožné Lhoty, stavby chat a chatových kolonií. Tento proces trval prakticky až do konce 80. let. Až koncem 80. let započaly snahy o obnovení rozmanité struktury krajiny. Byl to také jeden z důvodů vyhlášení CHKO Bílé Karpaty. Zřízena byla 3. listopadu 1980 na ploše 715 km². V roce 1996 byla CHKO Bílé Karpaty vyhlášena biosférickou rezervací UNESCO. (Tetera a kol., 2006, s. 12 - 14)

6.3.3 Vývoj vinic a sadů a jejich výměry v roce 2016

Data k počtům parcel jak vinic, tak i ovocných sadů byla získána z databáze Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Největší počet parcel vinic ve vymezeném zájmovém území v roce 2016 dosahuje největšího počtu v katastru obce Lipov (638 parcel vinic). Naopak nejméně vinic bylo ze získaných dat zjištěno v katastru obce Tasov, kde dosahuje celkový počet parcel vinic pouze 55. Celkový počet vinic vymezeného území činí počet 1 173. Ze zjištěných počtů vinic je zřejmé, že největší výměry vinic jsou v katastru obce Lipov, kde je jejich celková výměra 1 634 093 m². Další největší výměra vinic byla zjištěna v Hroznové Lhotě (307 028 m²). Celková výměra všech vinic v roce 2016 dosahuje ve vymezeném zájmovém území hodnoty 1 972 403 m². Nejvíce sadů ve vymezeném území v roce 2016 dosahuje katastr obce Lipov (155 sadů). Naopak nejméně sadů bylo ze získaných dat zjištěno v katastru obce Tasov a Kněždub, kde jejich počet je opravdu nízký – pouze 1 parcela sadu. Celkový počet ovocných sadů vymezeného území činí 159. Ze zjištěných počtů ovocných sadů je zřejmé, že největší výměry ovocných sadů jsou v katastru obce Lipov, kde je jejich výměra 385 964 m². Další největší výměra ovocných sadů byla zjištěna v Tasově (14 551 m²). Celkové výměry všech ovocných sadů dosahují ve studovaném území hodnoty 407 887 m².

Tab. 5: Počty a výměry ovocných sadů v roce 2016

Katastr obce	Počet ovocných sadů	Výměra ovocných sadů (m ²)
Kněždub	1	1 942
Hroznová Lhota	2	5 430
Tasov	1	14 551
Lipov	155	385 964
Celkem	159	407 887

Zdroj: www.cuzk.cz, vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Tab. 6: Počty a výměry vinic v roce 2016

Katastr obce	Počet parcel vinic	Výměra vinic (m ²)
Kněždub	67	21 539
Hroznová Lhota	413	307 028
Tasov	55	9 743
Lipov	638	1 634 093
Celkem	1 173	1 972 403

Zdroj: www.cuzk.cz, vlastní zpracování, David Kosík, 2016

V důsledku stárnutí obyvatelstva chybí hospodáři středního věku a nastávají dosti často situace, kdy mnohá pole zůstávají neobdělávaná, neudržovaná a zůstává úhor. Taková pole za určitý čas mohou zarůst náletovými dřevinami, např. jasanem ztepilým. K těmto situacím dochází i ve studovaném území. V důsledku tohoto jevu dochází k růstu podílu luk na úkor orné půdy. Nemusí se jednat jen o pole, k obdobným situacím dochází i ve vinohradech. Majitelé některých vinohradů nemají zájem o tyto pozemky a tak se stává, že jsou mnohé vinohrady opuštěné a zcela zarostené trávou.

6.4 Počátky a rozvoj ovocnářství na území dnešní ČR a v řešeném území

6.4.1 Nejstarší prameny ovocnářství

O ovocnářství jako takovém, lze uvažovat, od mladší doby kamenné. Bylo to v době, kdy si lidé zvolili usedlý způsob života na jednom místě. Začali pěstovat původně lesní ovocné dřeviny. Bylo to v období mýcení převažujících původních lesů, z nichž vybírali jednotlivé dřeviny, jejichž plodiny byly z hlediska výživy pro ně významné a ty pak kultivovali v dnešní ovocné stromy a keře. Tak tomu bylo i v zájmové oblasti, k tomu však zřejmě přistupovaly i druhy místně nepůvodní, přivezené z jiných částí Evropy a především z Ázie. Z nejstarších dob osídlení tohoto kraje máme archeologické doklady o existenci sběru ovocných plodů jabloně lesní, trnky maliníku atd. Z doby laténské se našly fragmenty dalších ovocných dřevin, např. hrušeň polnička, jeřáb oskeruše, višně obecná a třešeň ptačí. Výskyt užitkových rostlin je spjat s kulturním a ekonomickým rozvojem Slovanů na jižní a jihovýchodní Moravě. Z velkomoravských vykopávek v Mikulčicích bylo popsáno asi 30 druhů pěstovaných rostlin (dřeviny, obiloviny, technické plodiny atd.)

(Tetera a kol, 2006, s. 17)

6.4.2 Počátky ovocnářství v českých zemích od 10. do 18. století

Po pádu římské říše ovocnářství v Evropě téměř zaniklo. Tyto zprávy jsou nepodložené. Naopak je z této doby známo pěstování ovocných dřevin v klášterních zahradách. Franské texty *Capitulare de villis* jsou obecně považovány za první písemné zemědělské předpisy. Autorem těchto pokynů pro správu a řízení císařských statků je syn Karla Velikého, pozdější císař Ludvík I. Pobožný (778 – 840). První zmínka o ovocnářství v českých zemích pochází z pera kupce Ibráhíma ibn Jákúba za jeho cesty až do Prahy v polovině 10. století. Ve své zprávě píše i o hospodářské vyspělosti Slovanů. Uvádí, že největší část ovocných stromů na slovanském území tvoří jabloně, hrušně a broskvoně. Prvními písemnými zmínkami o existenci ovocných zahrad na českém území jsou údaje v listinách klášterů z období 11. až 12. století. Je tedy písemně doloženo pěstování ušlechtlejších ovocných odrůd. Na přelomu 13. a 14. století sepsal Petrus de Crescentius (1233 – 1321) významné zemědělské dílo *Ruralium commodorum libri*. Píše se v něm i o ovocnářství. Zabývá se zejména podmínkami pěstování, roubováním a léčením ovocnými plody. V období vládnutí Karla IV. a následných desetiletí nastal rozvoj zemědělství a ovocnářství. Během této doby vznikl encyklopedický slovník *Glossarium maior* (1355 až

1374) sepsaný Bartolomějem Klaretem. V tomto slovníku přináší nová česká slova do zemědělské terminologie. Některé názvy se v obměněné podobě vyskytují v pojmenování ovocných odrůd dodnes. Nelze ovšem dokázat, že se jedná o staré odrůdy ovocných dřevin. (Tetera a kol., 2006, s. 17 - 18)

Ovocnářství na území naší vlasti se začíná rozvíjet v 16. a 17. století. Pěstování ovocných stromů se začíná rozšiřovat i na venkově. Nízkokmenné stromy se začínají pěstovat roku 1674 v Libochovicích. První písemná zpráva o existenci ovocných školek je z roku 1679. Pobělohorský exulant Jiří Holík (1634 – 1710) ve svých dílech uváděl osobní praktické zkušenosti s pěstováním ovocných stromů. Vynalezl způsob roubování kopulací. (Tetera a kol., 2006, s. 19 - 20)

6.4.3 Z historie ovocnářství a vinohradnictví Jihovýchodní Moravy a bělokarpatského území

Řešené území katastrálního území Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov náleží do ovocnářské oblasti Moravského úvalu. (Tetera a kol., 2006, s. 21 - 32)

Nejstarší písemná zpráva o stavu ovocnářství z území Bílých Karpat pochází z roku 1597, kdy bylo do Prahy dovezeno z Moravských Kopanic 9,6 tun centnéřů sušených švestek a povidel (1 centéř = 61,65 kg). Přírodní a později kulturní krajinu ovlivňovala především feudální panství, v novověku pak i velkostatky, farnosti, školy atd. Sídla feudálů byla sice často vzdálena od území v podhůří Bílých Karpat, přesto vykonávala přímou hospodářskou správu a dohled nad krajinou ve své působnosti. Mimo jiné tak měla velký vliv i na rozvoj ovocnářství a vinohradnictví, např. ve strážnickém panství, jak lze dovodit z dobových zápisů a generačně předávaných sdělení. Exaktnější písemné záznamy a poznatky o vývoji a stavu bělokarpatského ovocnářství a vinařství však máme až ze specializovaných ovocnářských spisů, jichž přibývá od konce 17. století. V době vlády Marie Terezie (1740 – 1780) byl vydán zahradnický řád a byly již uskutečňovány cílené ovocnářské programy podle regionů. V přímé souvislosti s tím se o rozkvet ovocnářství na jižní Moravě zasloužil valtický kněz Boccus (1731 – 1806). Císař Josef II. vydal nařízení o zákazu budování vinic na orné půdě. V té souvislosti bylo na Strážnicku roku 1789 přes 1762 měřic vinogradů (1 míra měřice = 1 918 m²) odpovídající 337, 9516 ha. Dle dobového sdělení pomologa Josefa z Traubenborgu se začaly zavádět nové metody hospodaření, které vedly k úbytku ovocných stromů. Na rozšiřování ušlechtlejších odrůd ovocných stromů měl v pozdější době vliv císař František I. Vydal příkaz

schönbrunnským zahradníkům (císařský zámek ve Vídni), aby bezplatně dodávali rouby do vrchnostenských šlechtických zahrad. Později tyto rouby distribuovali faráři a učitelé do venkovských sadů. (Tetera a kol., 2006, s. 21 - 32) Na počátku 19. století zajišťoval velké množství roubů pro rolníky na Slovácku velehradský farář Jan Rudolf. V letech 1859 – 1864 byl na velkostatku ve Strážnici zvyšován počet ušlechtilých stromů vzácnějších ovocných odrůd.

Strážnice a okolní obce se pyšnily pěknými ovocnými stromy. Nejvíce se pěstovaly slívy a hrušně. V Kněždubě se v hojné míře vyskytovaly jabloně druhů tehdy zvaných „kožené“ a „vinary“. V Lipově rostly tisíce ovocných stromů. O rozvoj a vysokou úroveň ovocnářství se zde zasloužil učitel Kotásek. Pěstovaly se tam stromy s názvy, se kterými se můžeme setkat ještě dnes, např. z hrušní stará „Ovesnačka“. Jak uvádí Tetera a kol. (2006) v roce 1879 v důsledku tuhé zimy pomrzlo na jihovýchodě Moravy mnoho starých odrůd ovocných stromů. Obdobná situace se opakovala v roce 1929, kdy mrazy způsobily na Slovácku na ovocných dřevinách velké škody.

Ve studovaném území má kromě tradičního ovocnářství své významné místo také vinohradnictví (pěstební plochy) a vinařství (pěstební technologie a odrůdy).

(Vinařský atlas území ČR: Linhart, P., Suk, M., Válek, V.: Mapy ví(n). Vyd. Dolin s.r.o. a MZM, Praha/Brno, 2007), s. 205)

Nejstarším písemným dokladem o existenci vinic na Moravě je zakládací listina benediktinského kláštera v Třebíči z roku 1101. K rozvoji vinařství přispívaly i další později vzniklé kláštery (např. velehradský klášter), které potřebovaly víno k bohoslužebným účelům. Tak vznikla i první vinice na kněždubském katastru v trati Šumárník o výměře 15 ha. První zápis o její existenci je z roku 1335. K obdělávání této vinice sloužilo hospodářství, zvané „Jířkovec“. K vinici bylo zřízeno sklepní hospodářství v prostorách horního dvora. Později byl Kněždub připojen ke strážnickému panství, kde vinařství již vzkvétalo. V roce 1417 vydal majitel strážnického panství Petr z Kravař tzv. I. horenské právo, které stanovilo povinnost pěstovat vinnou révu a ovocné stromy. Proto je období 14. až 16. století považováno za zlatý věk moravského vinařství. (Hrdoušek a kol., 2012, s. 2 - 4)

Nové způsoby zpracování a pěstování vína přinesli v 2. polovině 16. století přistěhovalí novokřtění (habáni). Rozsah vinic na počátku třicetileté války dokumentují mapy Moravy Jana

Amose Komenského (jeho mapa z r. 1630 viz mapová příloha obrázků č. 36). Rozvoj vinařství je patrný i přes ničivé vpády Bočkajovců v období počátku 17. století a násilí třicetileté války, kdy byl Kněždub z velké části poničen. V zápise z roku 1669 je evidováno 284 vinic obdělávaných a 66 vinic pustých. Vinice se nacházely v tratích „Dobré hory“, „Léskovky“, „Kuní“, „Nahé“, „Fryzáky“, „Slavkovské“, „Veselé“, „Vlčí“, „Zadní hoře“ a na „Novosadě“. V současné době některé názvy tratí již neexistují. Výměry některých vinic v soukromé držbě měly výměru 5 měřic, necelý 1 ha. Tratě, ve kterých se měly vinice vysazovat, i výměru jednotlivých vinic vždy určovali zřizenci vrchnosti ze Strážnice. V archivní literatuře pozdějšího data se uvádí, že v pobělohorském období již existovaly na svazích Bílých Karpat vinohrady; v Kněždubě bylo 287 měřic vinohradů, v Lipově bylo 794 měřic a v Hroznové Lhotě 251 měřic. V polovině 18. století bylo v berních knihách na jižní Moravě 16 616 ha vinic. Další rozšiřování ploch vinic nastává v druhé polovině 18. století, kdy je roku 1775 zaznamenáno v katastrech našeho studovaného území celkem 286 vinohradů. Vlastníky byli i přesporní, a to v nemalém počtu – z Liděřovic 43, ze Vnorov 36, z Veselí nad Moravou 11, ze Zarazic 3, z Kozojídek 6, ze Žeravin 10; další vlastníci pak již byli z našeho studovaného území, tj. z Hroznové Lhoty 15, z Lipova 2, z Hrubé Vrbky 2, ze Strážnice 2, z Tvarožné Lhoty 7. Je tedy patrné, že se vinné révě v Kněždubě dařilo. Dokládá to i zápis z panské kroniky strážnického zámku z roku 1793: „Vino, kteréžto k hostině na zámku strážnickém podáváno bylo, jest kněždubskými poddanými a Boží pomocí vypěstováno“. (Obecní úřad Kněždub, 2000, s. 13) Jak uvádí Tetera a kol. (2006) ve studovaném území - byly kolem roku 1900 na svazích katastrů evidovány plochy vinohradů, Kněždub evidoval 68,13 ha, Hroznová Lhota 22 ha, Tasov 13 ha a Lipov 57 ha Strážnicko je dodnes svébytnou vinařskou oblastí kvalitních vín s typickým aroma. Mezi významné vinařské hory ve zkoumaném území patří: vrch Radošov nad Hroznovou Lhotou a svahy Šumárníku nad Kněždubem. Typickými odrůdami vinné révy pěstovanými na Strážnicku jsou „Mueller Thurgau“, „Veltlínské červené rané“, „Veltlínské zelené“, „Ryzlink vlašský“, „Rulandské bílé“ a původní jsou i staré odrůdy červeného vína „Frankovka“ a „Zweigeltrebe“.

Na závěr je uvedena současná regionalizace vinařských oblastí na území České republiky, jak ji stanovil Zákon o vinohradnictví, vinařství č. 321/2004/Sb.:

- vinařská oblast Čechy - vinařské podoblasti: mělnická a litoměřická;
- vinařská oblast Morava - vinařské podoblasti: mikulovská, slovácká, velkopavlovická a znojenská.

Z uvedeného je patrné, že naše studovaná oblast patří do slovácké vinařské podoblasti.
- viz mapová příloha obrázek č. 34.

6.5 Historie fenologického pozorování v České republice

Fenologie je odvětvím bioklimatologie, tj. nauky o vztazích organického života k podnebí. Tento vědní obor sleduje vliv počasí a podnebí na rostliny, živočichy i člověka. Zaznamenává postup a průběh životních projevů a změn zdravých živých organismů během roku.

6.5.1 Historie fenologického pozorování

První čeští meteorologové se zajímali o vliv na život rostlin a zvířat v 18. a 19. století. Meteorolog Strnad připojoval meteorologické poznámky k pravidelným měřením, jež konal na pražské hvězdárně od roku 1775. K meteorologickým zprávám přidával podrobné zprávy o výsledku žní, o úrodě zemědělských plodin a o sklizni ovoce. (Hájková L., a kol., 2012, s. 20)

Falcká společnost meteorologická ocenila i fenologické a nosologické poznámky. Jednalo se zejména o zprávy z fenologie o kvetení a zrání nejdůležitějších kulturních rostlin.

První fenologický kalendář v domácí literatuře uveřejnil Med. Dr. Tadeáš Haenke v pojednání *Blumenkalender fuer Boehmen im Jahre 1786*.

Základ pravidelného fenologického pozorování ve staniční síti položil švédský botanik Carl von Linné. Profesor Octavianus Farský vyjádřil názor, že fenologie má od dob Linnéových i praktický význam, zejména pro zemědělství, lesnictví, rybářství a jejich podobory.

Pravidelná fenologická pozorování v Čechách zavedla jako první Společnost vlastenecko-hospodářská, založená z nařízení císařovny Marie Terezie v roce 1769 v Praze k povznesení zemědělství. Z fenologických fází byly pozorovány vývoj pupenu v list, počátek rozkvétání, konec květu a dozrání semene. (Hájková L., a kol., 2012, s. 20). Materiál byl shromážděn pozorovateli Společnosti v tabulkách a zpracován byl v letech 1851, 1854 a 1855 právníkem Karlem Fritschem. Karl Fritsch svoji práci z fenologie *Elemente zu einer Untersuchung ueber den Einfluss der Witterung auf die Vegetation* věnoval vlivu počasí na vegetaci.

Státní fenologickou službu na Moravě organizovala Sekce pro půdoznalství a zemědělskou meteorologii Zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně. Václav Novák vytvořil

v roce 1923 jednu z prvních národních fenologických služeb na světě. Fenologická pozorování byla rozdělena do skupin: 1) všeobecné úkony polní, 2) byliny a keře volně rostoucí, stromy okrasné a ovocné, 3) polní kultury, 4) luční kultury, 5) lesní kultury, 6) vedlejší doplněk seznamu. Výsledky pozorování se postupně zpracovávaly do dlouholetých průměrů fenologických fází, tzv. fenografii. Výsledky byly publikovány ve fenologických ročenkách.

(Hájková a kol., 2012, s. 21)

T. Haenke zveřejnil první fenologický kalendář. Z dlouhých řad fenologických pozorování lze vypracovat tzv. kalendáře přírody pro dané místo i pro širší okolí.

Josef Brabec zpracoval a publikoval kalendář přírody Plumlova, Hodonína a Střednice u Mělníka.

Od roku 1940 převzala fenologická pozorování česká meteorologická služba s celou sítí stanic. V roce 1954 byla fenologie začleněna do Hydrometeorologického ústavu.

(Hájková L., a kol., 2012, s. 22)

V roce 1983 nastala změna ve fenologickém pozorování, kdy byla pozorovací místa rozdělena na stanice pro polní plodiny a ovocné dřeviny. Transformace byla dokončena v roce 1987. Od roku 2005 se stal pomůckou pro pozorovatele v síti fenologických stanic ČHMÚ databáze Oracle Fenodata (Coufal et al., 2004).

V současné době se fenologická síť v ČR skládá ze tří typů stanic. Dobrovolní pozorovatelé sledují nástupy fenofází podle metodických pokynů Českého hydrometeorologického ústavu, údaje zapisují do fenologického zápisníku a z něj pak do průběžného hlášení. Průběžné hlášení zasílají na pobočky ČHMÚ.

Výsledky fenologických pozorování byly zpracovány jako součást publikací Atlas podnebí Československé republiky v roce 1958, Agroklimatické podmínky ČSSR v roce 1975 a Atlas podnebí Česka v roce 2007.

Fenologické výsledky jsou často publikovány i v odborných časopisech, např. v Meteorologických zprávách.

(Hájková L., a kol., 2012, s. 23)

6.5.2 Současná metodika fenologického pozorování

Fenologická pozorování se provádějí na třech typech stanic – polních, ovocných a lesních. Tato místa jsou vybírána tak, že se nesmí vymykat charakteru místní krajiny. Zároveň jsou tato místa vybírána tak, aby se nacházela poblíž některé z klimatických stanic. V rámci jedné stanice se vybírá 15 reprezentativních ploch.

U polních stanic se volí plochy na pozemcích, které jsou na daném katastru typicky využívány jako orná půda. Na těch se pozorují vybrané části porostu plodiny, která byla na dané ploše vyseta a zaznamenává se druh a odrůda. Na ovocných stanicích se vybírají takové části pozemků s pěstovanými dřevinami, které jsou stejnorodé např. z hlediska povahy terénu. Na těchto plochách se vybere 5 až 15 jedinců, kteří mají shodné biologické vlastnosti. Tito jedinci se sledují tak dlouho, dokud neuhynou. Lesní stanice musí být dostatečně vzdálené od zástavby. Zároveň mají obsahovat pouze jeden typ rostlinného společenstva a jeden typ makroreliéfu. Měl by se upřednostňovat smíšený les před kulturní smrčínou.

Pozorovatel během vegetačního období dochází obhlížet rostliny každé dva dny, mimo vegetační období jednou až dvakrát do týdne. Vegetační období je na ovocných stanicích od dubna do října. O výsledcích pozorování se podávají hlášení ve vegetačním období na ovocných stanicích ve stanovených termínech od dubna do května každých čtrnáct dní, od června do půlky července jednou za tři neděle, do začátku října jednou za šest týdnů a pak ještě na začátku prosince.

(Hájková L., a kol., 2012, s. 24)

6.5.3 Historie ovocnářství na Strážnicku

Pro obce řešeného území ubýváním ovocných stromů vznikají nenahraditelné ztráty. Díky vzpomínkám starých lidí zjišťujeme, že mají významnou roli hraničních bodů pozemků, protierozních prvků a orientačních bodů v krajině. Staré stromy jsou jedinečným biotopem pro mnoho organismů. V poslední době mezi pěstiteli vznikají projekty na záchranu, mapování a využití tradičních ovocných stromů. Příkladem, kde si lidé dodnes udrželi vztah ke stromům je právě oblast jihu Bílých Karpat. Oskeruše, která se na Slovácku nazývá „oskoruše“ se staly jeho symbolickým stromem. (Hrdoušek a kol., 2012, s. 1)

Starými odrůdami jsou veškeré odrůdy, které dosahují stáří několika desítek let od svého vzniku. Podle Tetery (2006, s. 51) byl v rámci studia ovocných dřevin v Bílých Karpatech zvolen limit stáří sadů, stromů a odrůd kolem (použijte jedno ze slov: více, kolem, méně) 50 let.

Vymezené území je již po staletí kulturní krajinou moravsko-slovenského pomezí pod jižní částí Bílých Karpat.

Uvedené podhorské území i přilehlá část Dolnomoravského úvalu má většinou zemědělský charakter. Půdorys obcí je většinou typ návesní silnicovky. K jednotlivým domům přiléhají zahrady či záhumenky, jež v krajině navazují na rozsáhlejší zemědělské celky. V méně dostupných místech svahů Bílých Karpat dožívají polní sady a vinohrady z 19. století a zarostlé meze s náletovými dřevinami a vysokou trávou. Bělokarpatské převážně orchidejové louky se soliterními lesními a ovocnými stromy jsou každoročně strojně koseny, v těžko dostupných lokalitách jsou koseny ručně. (Hrdoušek a kol., 2012, s. 4 - 5)

Sady na svazích Šumárníku-1,5 km J od obce Kněždub jsou ukázkou šetrného hospodaření člověka v krajině. Místní zemědělci tím vytvořili mozaikovou strukturu krajiny. Zdejší ovocnáři zde zpracovávají mj. plody starých odrůd jabloní, moruší, hrušní, dřínů a především oskeruší.

Ovocnými zahradami s velkým podílem starých odrůd ovocných stromů vynikají v rámci řešeného území obce Kněždub, Tasov a Hroznová Lhota.

Zajímavostí v Hroznové Lhotě je školní „Bajarův sad“, kde na ploše cca 0,7 ha za školou dodnes rostou staré odrůdy ovocných stromů. Počátkem 50. let minulého století učitel Bajar (1909 – 2000) vysadil tento školní sad. V něm rostou odrůdy hrušní, jabloní, ořešáků a slivoní. V okolí školy byly vysázeny i oskeruše. Dodnes se zachovala pouze jedna cca 60-ti letá na okraji sadu. V roce 2009 vznikla myšlenka na obnovu sadu ve školní zahradě. V rámci projektů spolupráce MAS „Venkovské tradice v krajině“ bylo v sadě vysazeno dalších 75 stromků. (Hrdoušek a kol., 2012, s. 2 - 4)

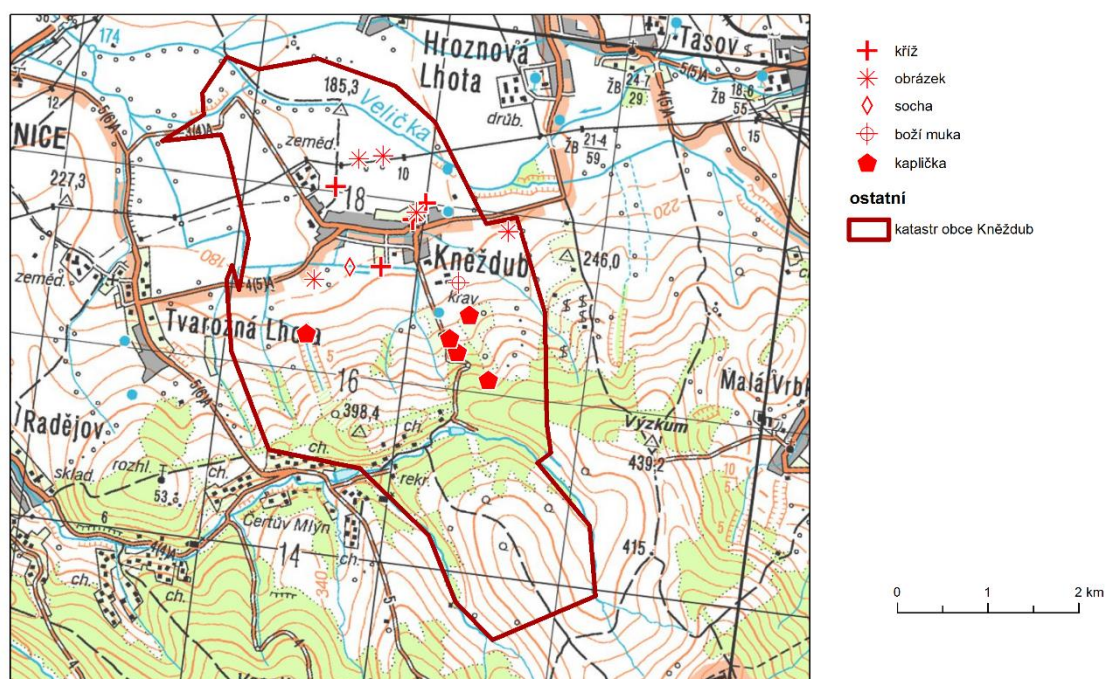
6.6 Sakrální stavby zájmového území

V rámci řešeného území byly vytipovány a lokalizovány drobné sakrální stavby. Též byla provedena i jejich fotodokumentace. Některé z nich zanikly zubem času nebo byly odstraněny při půdních úpravách v době združstevňování. Hodně jich však zůstalo zachováno až do dnešní doby.

6.6.1 Drobné sakrální stavby v obci Kněždub

Obr. č. 6: Drobné sakrální stavby v obci Kněždub

DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V OBCI KNĚŽDUB

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Kaplička sv. Martina (obr. č. 164)

Nejznámější i nejstarší kapličkou na katastru obce Kněždub je kaplička sv. Martina, která stojí 1,7 km jz. od obce Kněždub u Léskovského járku. V minulosti k ní vedla cesta táhnoucí se od hlavní silnice kolem kaštanů, pod kterými stál obrázek sv. Jana Sarkandera. Cesta se vinula mezi poli zvanými „Podílí“ a „Fléčky“ na straně jedné a „Předními honci“ na straně druhé. Pod kapličkou se cesty rozcházely, jedna vedla do „Léskovek“, druhá do „Kuních hor“, třetí pak se

táhla mezi „Závrbím“ a „Kratinami“ do „Krátkých“ a dál až na Lučinu. Některé z těchto cest existují dodnes, jiné zcela zanikly.

Kaplička stojí pod mohutným jasanem, dnes již zcela ořezaným. Mezi kmenem stromu a zadní stěnou kapličky je mezera jen několik decimetrů, čímž zdivo značně trpí a praská. Obvod kmene jasanu činí 5 metrů.

Uvnitř kapličky je na plechu namalován obraz sv. Martina a na jeho zadní straně je napsaný tento nápis: „Odkazem poslední vůle v r. 1871 dne 24. října zemřelého Martina Petruchy, za účinkování v správě duchovní velebného pána faráře Kajetána Slámy. V Kněždubě dne 23. února 1875, Kučera Jiří“. Podle tohoto nápisu může být stáří stromu rostoucího za kapličkou odhadováno na 140 let.

V současné době se o tuto kapličku stará pan František Uříčář z Kněždubu.

(ročenka obce Kněždub, 2000, s. 12)

Kaplička sv. Urbana (obr. č. 161)

Kaplička se nachází 1 km J od obce Kněždub. Poblíž této kapličky se rozkládají vinohrady a právě mezi členy Českého zahrádkářského svazu vznikl návrh zbudovat zde kapli sv. Urbana, patrona vinařů. Ze snahy zahrádkářů, ale i sbírek věřících byla kaple vysvěcena 10. září roku 2000. (ročenka obce Kněždub, 2000, s. 11 - 12)

Kříž sv. Josefa a Antonína (obr. č. 133)

Tato sakrální stavba byla postavena roku 1919. Nachází se nedaleko místní skládky. Je tím dotčeno okolní a narušen okamžitý vjem této stavby. Kříž je kamenný, pravidelně opravovaný. U kříže roste jírovec maďal.

Kříž sv. Ambrože (obr. č. 134)

Tento kříž je z pískovce. Původně sloužil jako pomník rodiny Klimešových na místním hřbitově. Po zrušení hrobu byl kříž umístěn u panelové cesty směrem k řece Veličce. Byl zasvěcen v roce 2009 patronovi včelařů - sv. Ambrožovi. Kříž je v dobrém stavu, pravidelně udržovaný.

Kříž sv. Matouše (obr. č. 131)

Tento kříž pochází z roku 1919. Nachází se pod dvěma velkými lípami u panelové cesty směrem na Žeraviny. Kříž je vytvořen z kamene. Okolo samotné sakrální stavby je opečovávaná zahrádka. Za ní se rozprostírá širé pole.

Kříž sv. Cyrila a Metoděje (obr. č. 135)

Tento kříž se nachází u Trávníkového potoka a rovněž také u polní cesty vedoucí k zdejším vinohradům. Nad samotným křížem se tyčí opět dvě velké lípy. Okolí kříže je udržované, pravidelně čištěné.

Kaplička sv. Huberta (obr. č. 139)

Tuto kapličku nechali postavit místní myslivci. V roce 2004 byla zasvěcena sv. Hubertovi - patronovi myslivců. Nachází se u lesní cesty vedoucí Kněždubským hájem směrem na bělokarpatské louky. U této sakrální stavby se často zastavují a fotografují cykloturisté. Kaplička se nachází při okraji lesa pod mohutným dubem. Okolí kapličky je už méně udržované než u předešlých sakrálních staveb.

Kaplička Nejsvětějšího srdce Ježíšova (obr. č. 135)

Tato kapličky je lokalizována u potoka pod Kněždubským hájem v trati „Fryzáky“. Kaplička je dobře udržovaná, okolí kapličky je čisté. Za touto stavbou se rozprostírají stromy švestek a meruněk. Před samotnou kapličkou se rozprostírá pole, táhnoucí se až k samotné obci.

Kaplička Panny Marie Lurdské (obr. č. 140)

Kaplička Panny Marie Lurdské se nachází nedaleko kapličky sv. Urbana 15 m J od Kněždubského háje. Šest metrů před kapličkou už vede asfaltová cesta směrem k vodní nádrži Kejda. Okolí kapličky i samotná kaplička je udržována.

Boží muka Panny Marie Růžencové (obr. č. 136)

Boží muka byla postavena v roce 1930 v trati Nivky nad Kněždubem. Tato sakrální stavba je poměrně vysoká. Opravena byla v roce 2009. Okolí stavby je v udržovaném stavu. Kolem božích muk rostou tři mladé stromy. Každoročně se zde konají příležitostné bohoslužby. Z okolí božích muk je pěkný výhled směrem do Dolnomoravského úvalu.

Obrázek Neposkvrněného srdce Panny Marie (obr. č. 162)

Tento obrázek je postaven u hranice obce Kněždub s obcí Hroznová Lhota. Nachází se pouze 2 metry od silnice. Samotný dřevěný obrázek je umístěn na dřevěném sloupku. Jeho okolí je neustále udržované.

Obrázek sv. Jana Sarkandera (obr. č. 137)

Tato sakrální stavba se nachází v poli - cca 0,5 km od obce Kněždub směrem na Tvarožnou Lhotu. Nad obrázkem se tyčí dva velké stromy jírovce maďala. Okolí této stavby je už méně udržované, žádná cesta k němu nevede.

Obrázek Panny Marie (obr. č. 134)

Tento obrázek se nachází cca 20 metrů od kříže sv. Josefa a sv. Antonína. Obrázek je tvořen kovovým sloupem a dřevěnou budkou, v níž je umístěn obrázek Panny Marie. Jeho okolí je narušeno nedalekou skládkou.

Obrázek sv. Jana Nepomuckého (obr. č. 132)

Tento obrázek je postaven v trati „Lindy“ nedaleko řeky Veličky. Nad obrázkem i v jeho samotném okolí rostou mohutné topoly. Obrázek je tvořen dřevěným sloupem a na něm je umístěn kovový plech, na němž je namalovaný sv. Jan Nepomucký. Okolí obrázku je neustále udržováno.

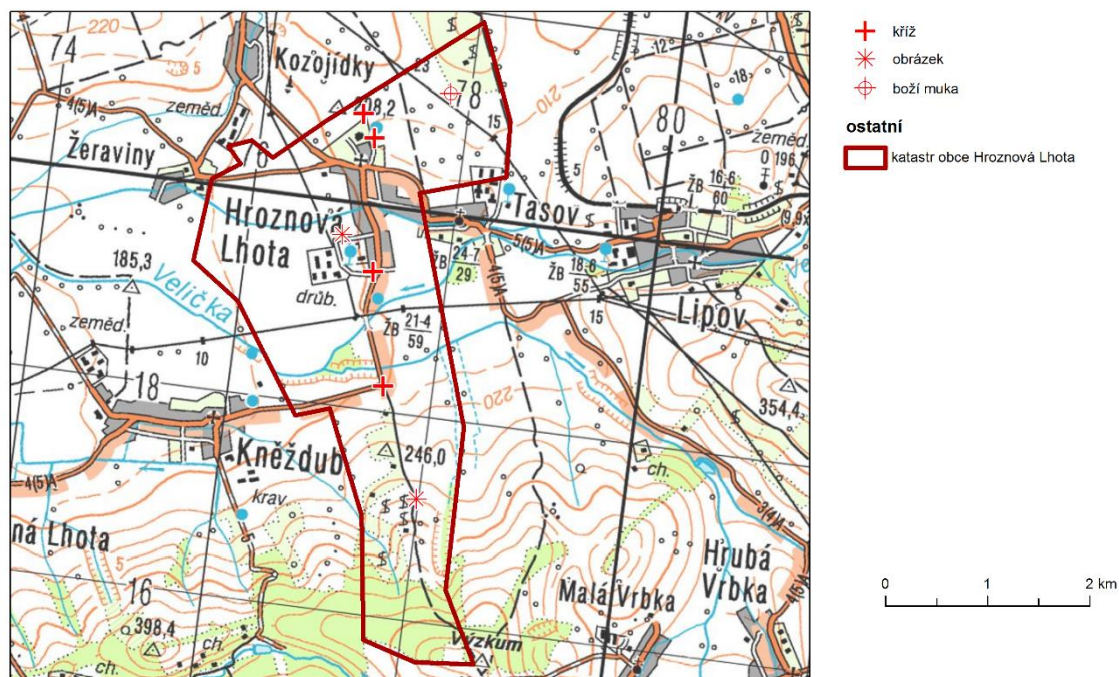
Socha sv. Jana Sarkandera (obr. č. 163)

Tuto sochu nechala postavit po I. světové válce Apolena Durnová z Kněždubu. Byla to manželka padlého vojáka na italském bojišti. Socha je tvořena kamenným podstavcem. U sochy rostou dva velké stromy. Před touto sakrální stavbou se nachází koryto Trávníkového potoka, který překleneje betonový most. Okolí sochy je udržované.

6.6.2 Drobné sakrální stavby v obci Hroznová Lhota

Obr. č. 7: Drobné sakrální stavby v obci Hroznová Lhota

DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V OBCI HROZNOVÁ LHOTA

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Pojetův kříž (obr. č. 148)

Pojetův kříž se nachází u zatáčky silnice vedoucí směrem na Hroznovou Lhotu. Tento kříž byl postaven v roce 1929. Na kamenném podstavci je umístěn kříž s Kristem.

Montágův kříž (obr. č. 146)

Montágův kříž byl postaven v roce 1909. Kříž se nachází v poli 1,5 km S od Hroznové Lhoty při hranici s katastrem obce Kozojídky. Tato sakrální stavba nemá udržované okolí.

Štěpkův kříž (obr. č. 145)

Tento kříž pochází z roku 1928. V současnosti je obklopen novou výstavbou rodinných domů, která nevytváří vhodné zázemí. Kříž je ve velmi špatném stavu.

Valáškův kříž (obr. č. 143)

Tento kříž byl postaven roku 1935. Nachází se při okraji obce Hroznové Lhoty u silnice. Kříž je v současnosti v dobrém stavu, je udržován i s jeho okolím.

Boží muka na Radošově (obr. č. 147)

Tato sakrální stavba byla postavena v roce 2000. Nachází se pod kopcem Radošov - 2 km S od obce Hroznová Lhota. Nachází se v oploceném areálu vinohradů, takže k ní není běžný přístup. Okolí božích muk tvoří rozsáhlé vinohrady.

Obrázek Panny Marie (obr. č. 165)

Tento obrázek se nachází u cesty k místní farmě v Hroznové Lhotě. Obrázek je dřevěný. Jeho okolí je tvořeno výhledem do areálu bývalého JZD Hroznová Lhota.

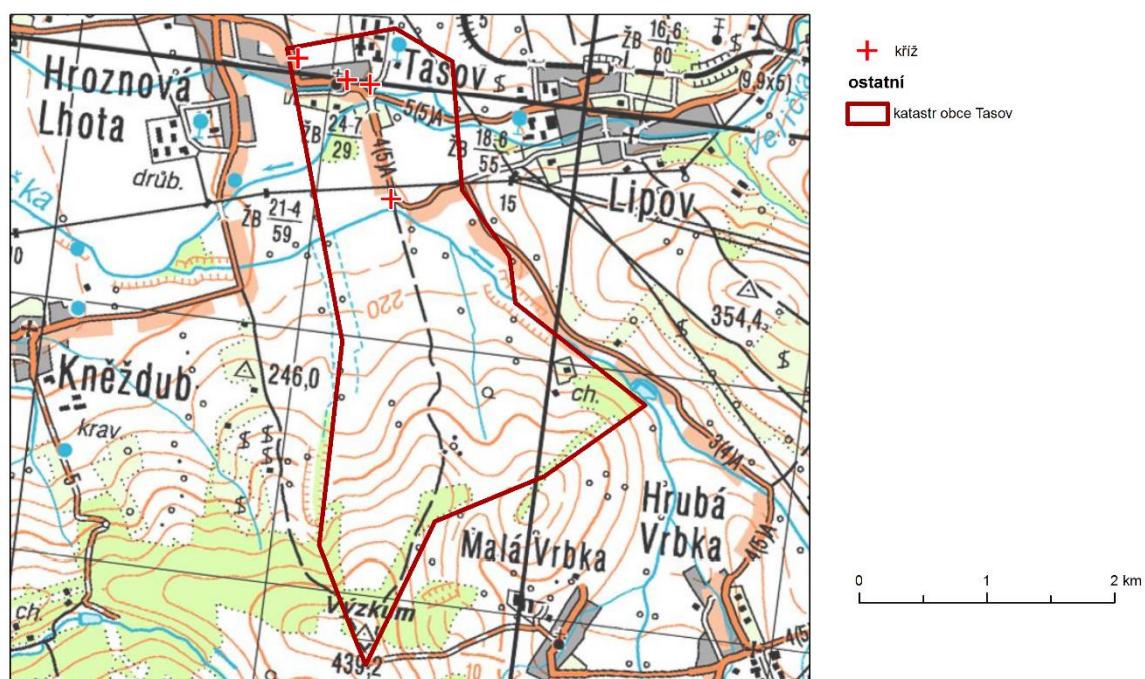
Obrázek sv. Urbana (obr. č. 161)

Tento obrázek se nachází u asfaltové cesty ve vinohradech - 3 km J od obce Hroznová Lhota. Vinohrady a sady jsou okolím této sakrální stavby.

6.6.3 Sakrální stavby Tasov

Obr. č. 8: Drobné sakrální stavby v obci Tasov

DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V OBCI TASOV

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Kříž směrem na Hroznovou Lhotu (obr. č. 160)

Samostatně stojící kříž v okrajové části obce směrem na Hroznovou Lhotu - Kohútince, postavený v roce 1885. Kříž je vytvořen z kamene, včetně nápisů na podstavci.

Kříž u kaple Tasov (obr. č. 159)

Jedná se o samostatně stojící kříž po pravé straně u kaple, ve středu obce Tasov, který je postavený z kamene. Ve spodní části je zasklená vitrina se soškou, včetně nápisů. Objekt byl vybudován v roce 1925.

Kříž u mostu přes Veličku (obr. č. 157)

Kamenný samostatně stojící kříž, situovaný před mostem přes Veličku směrem na Hrubou Vrbku, v okrajové části obce Tasov, skládající se z podstavce a vlastního kříže. Kříž má kamennou nástavbu se soškou Krista.

Kříž směrem na Hrubou Vrbku (obr. č. 156)

Jedná se o kamenný samostatně stojící kříž u zatáčky směrem na Hroznovou Lhotu, mimo zastavěnou část obce Tasov a to jižním směrem, který byl postaven v roce 1885. Kříž má kovovou nástavbu se soškou Krista a informativními označeními v celkové výšce 1,74 m.

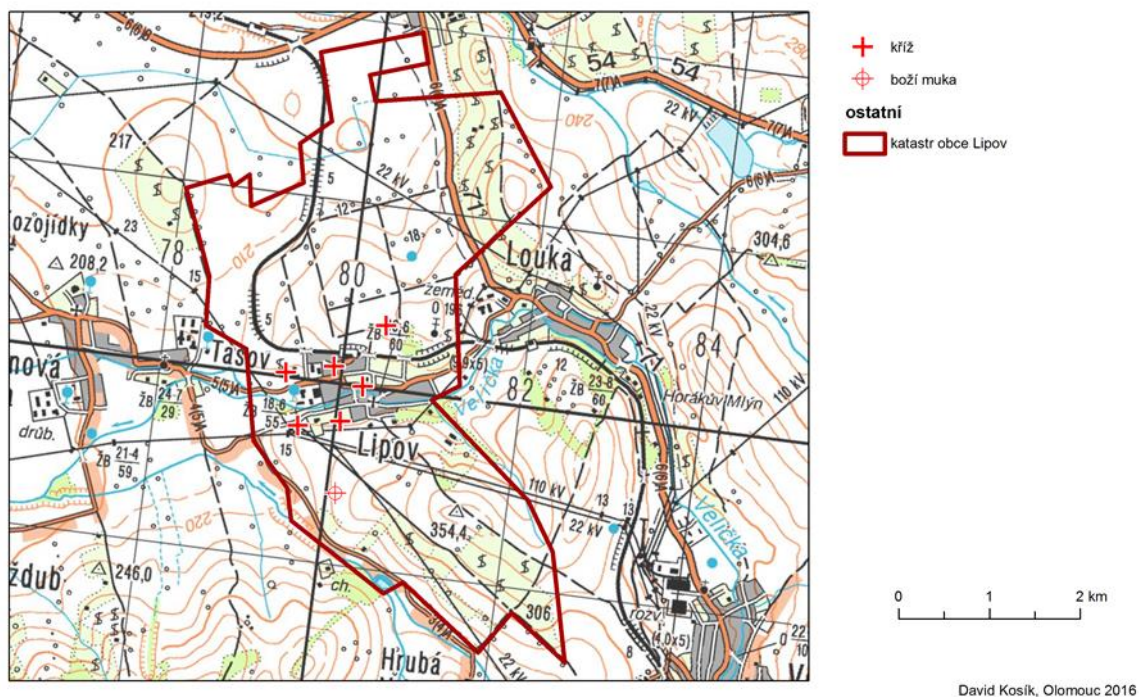
Kříž u farmy (obr. č. 154)

Jedná se o samostatně stojící kříž z umělého kamene, situovaný mimo zastavěnou část obce Tasov, za farmou bývalého Státního statku směrem severovýchodním. Kříž má nástavbu podstavce z roku 1935 (Obecní úřad Tasov, 2015, s. 2)

6.6.4 Drobné sakrální stavby v obci Lipov

Obr. č. 9: Drobné sakrální stavby v obci Lipov

DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY V OBCI LIPOV

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Kříž u kostela (obr. č. 149)

Kříž u kostela z roku 1908 věnovala paní Rosina a její dcera Anna Jagošová č. p. 22. Autorem je V. Beck ze Strážnice. Kříž s Kristem je umístěn na pískovcovém dvoustupňovém podstavci.

Kříž u sv. Trojice (obr. č. 152)

Kříž u sv. Trojice pochází z roku 1899. Věnovala jej Alžběta Kolaciová. Jedná se o litinový kříž na pískovcovém podstavci, na kříži je Ježíš Kristus.

Kříž u Padělského mlýna (obr. č. 153)

Tento kříž byl postaven Waclavem a Maidalenou Nechalovými roku 1874.

Mohlo jít o smíření rodiny s Bohem a prosbou o zachování života dcery. V rodině zemřeli čtyři synové. Kříž tvoří pískovcový podstavec, symbol kalicha, litinový kříž s Kristem a Pannou Marií. V roce 2009 byl kříž kompletně opraven a přemístěn na prostorné místo dále od komunikace.

Tomčalův kříž (obr. č. 150)

Kříž stojí v polní trati „Prostřední díly“ v místě křížení bývalých polních cest. Do roku 2009 rostla vedle kříže lípa, kterou vyvrátila vichřice. Dobu vzniku udává rodina okolo roku 1900 - „ke cti a chvále Boží“. Autorem byl pan Beck ze Strážnice. Kříž tvoří pískovcový podstavec s vyrytým kalichem a Pannou Marií.

Machálkův kříž (obr. č. 151)

Kříž stojí v polní trati „Kvítkovec“. Nechala jej postavit rodina Machálkova okolo roku 1930. Rodině zemřely po sobě dvě dcerky. Kříž měl rodinu uchránit proti dalším pohromám. Kříž je tvořen dvoustupňovým pískovcovým podstavcem se symbolem kalicha a litinový kříž s Kristem.

Kříž v Újezdech (obr. č. 155)

Kříž z roku 1890 „věnovala ke cti a chvále Boží“ Terezie Čerešňáková. Tvoří jej pískovcový pilon s vystouplým kalichem, litinový kříž s Kristem a Pannou Marií.

Kříž na Kamenici (obr. č. 150)

Kříž původně stál před starou zvonící u starého kostela a potom u nově postaveného kostela v místě dnešního pískovcového kříže. V roce 1908 byl přemístěn do této lokality. Přicházelo k němu procesí. V roce 2010 jej vyvrátila vichřice. Dnes je kříž opět znovu postaven, jako předloha posloužil starý kříž.

Boží muka na vrbecké silnici (obr. č. 166)

Pomník u silnice do Hrubé Vrbky v trati „Pod Kúčovů“ byl zbudován jako památka na tragickou událost ze dne 4. 11. 1945, při které zahynuli Rudolf Strachota, Jan Kostelanský a

Josef Tomešek. Tvoří jej pískovcový podstavec s vyobrazením Panny Marie a nápisem AVE MARIA.

O postavení těchto Božích muk se nejvíce přičinila manželka Rudolfa Strachoty z Tasova, který při autobusovém neštěstí zahynul. Boží muka posvětil dne 8. 6. 1947 lipovský farář P. František Běžák. (ročenka obce Lipov, 2001, s. 14)

6.7 Historie a současnost ochrany ovocných stromů

Nejčastějším způsobem léčení ovocných stromů v minulosti bylo pouštění mízy. Tento způsob léčení měl ochránit strom proti chorobám.

V 18. století se v ochraně rostlin odbourávají pověry a neracionální praktiky. Od poloviny 19. století hovoříme o nové vědní disciplíně-fytopatologii.

Do současné doby bylo v literatuře uváděno nejvíce pět problémů, týkajících se ochrany ovocných stromů: krádež ovoce a vandalismus, mrazové a jiné klimatické pohromy, boj proti housenkám a jinému hmyzu, poškozování zvěří a boj proti mechu. (Tetera a kol., 2006, s. 53)

Podle § 46, odst. 1, zákona č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny je možno mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za „památné stromy“.

Aby se zabezpečily památné stromy před škodlivými vlivy je nutné, aby orgán ochrany přírody vymezil pro stromy ochranné pásmo a stanovil podmínky ochrany.

Pokud není ochranné pásmo takto vymezeno, tak platí, že každý památný strom má ze zákona určeno základní ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru desetinásobku průměru měřeného 130 cm nad zemí.

Za památné stromy, jejich skupiny nebo stromořadí je možno prohlásit dřeviny, které vynikají svým vzrůstem, věkem, významné krajinné dominanty, cenné introdukované dřeviny a historicky cenné stromy.

Památné stromy, jejich skupiny a stromořadí a jejich ochranná pásma jsou oprávněny vyhlášovat podle § 76, odst. 2, písm. d, odst. 3, odst. 4 zákona č. 114/92 Sb. pověřené obecní

úřady, městské úřady statutárních měst, Magistrát hl. m. Prahy, správy národních parků, správy chráněných krajinných oblastí v rámci své územní působnosti.

V jednotlivých okresech je péče o památné stromy rozdílná a celkový zdravotní stav památných stromů se neustále zhoršuje.

Záchrana diverzity a genofondu památných stromů je nesmírně důležitá, a proto je velmi důležité, aby záchrana genofondu památných stromů neskončila a byla zařazena do výzkumného programu. (Tábor a kol, 2012, s. 89)

Genofond památných stromů je cenným zdrojem. Při pohledu na celou škálu dřevin si každý uvědomí, jaké různé typy jsou v jednotlivých krajích.

Z hlediska biologického jsou dřeviny využívány jako obnovitelný přírodní zdroj. Duchovní aspekt se promítal v minulosti v kultovním uctívání stromů. Biologický aspekt je dán hlavně tím, že slouží jako významný biotop pro mikroekosystémy hub, živočichů a rostlin.

Tabulka č. 7: Počet památných stromů jednotlivých okresů Jihomoravského kraje

Číslo okresu	okres	Počet hodnocených položek
701	Blansko	6
702	Brno-město	10
703	Brno-venkov	7
704	Břeclav	2
706	Hodonín	15
712	Vyškov	5
713	Znojmo	8
Celkem		53

Zdroj: Záchrana genofondu památných stromů, s. 14

V současnosti je v Jihomoravském kraji uvedeno 233 objektů památných stromů.

Nejstaršími památnými stromy v Jihomoravském kraji je Bzenecká lípa a Adamcova oskeruše ve Strážnici.

V Jihomoravském kraji, především v okrese Hodonín, je rozšířen výskyt stromů jeřábu oskeruše (*Sorbus domestica*). Jeřáb oskeruše byl v Jihomoravském kraji hodnocen na 11 místech. Nejmhutnější oskeruší je Adamcova oskeruše ve Strážnici s obvodem kmene 460

cm, výškou 17 m a zdravotní stav je 2,5. Dalšími mohutnými památnými oskerušemi jsou: Špirudova oskeruše ve Tvarožné Lhotě, která má obvod kmene 374 cm a výšku 16m.

Dalšími památnými stromy Jihomoravského kraje jsou topoly černé (*Populus nigra*). Největší topol černý je v Ječmeništi v Dyjákovičkách s obvodem kmene 694 cm a výškou 36 m.

(Tábor a kol., 2012, s. 14 - 15)

Při terénním průzkumu vymezeného území byl proveden i monitoring památných stromů. Bylo zjištěno, že na území katastrů Kněždubu, Hroznové Lhoty, Tasova a Lipova se vyskytuje 5 památných stromů, z nichž dva stromy jsou zároveň ovocnými stromy. Jedná se o ovocný strom jeřábu oskeruše v katastru obce Kněždub a o Jagošovu hrušeň v katastru obce Lipov. Památný strom jeřábu oskeruše na kněždubském katastru nese název Nejedlíkova oskeruše. Tento strom byl vyhlášen památným stromem v roce 2000. Nachází se v místní trati Fryzáky. Jeho stáří je odhadováno až na 400 let.

Dalším památným ovocným stromem je Jagošova hruška - 3 km J od obce Lipov. Tato hruška roste uprostřed vinogradů. Odrůda hrušně je Muškateľka. Strom byl vyhlášen památným v roce 2001.

Dalšími památnými stromy jsou Kněždubské lípy, které rostou na kněždubském hřbitově, často nazývaném jako Slováký Slavín, neboť je zde pohřben kněždubský rodák a slavný moravský malíř Joža Uprka i se svým bratrem - slavným moravským sochařem Frantou Upkou. Dále je zde pohřben další významný slováký malíř Antoř Frolka. Kněždubské lípy byly v roce 1999 vyhlášený za památné stromy. Největší lípa dosahuje obvodu kmene přes 460 cm a jejich stáří se odhaduje na 270 – 320 let.

Památné stromy v katastrech obcí Hroznové Lhoty a Tasova se nevyskytují.

Tab. č. 8: Památné stromy vymezeného území

Památný strom	Výška m	Obvod kmene cm	Zdravotní stav
Nejedlíkova oskeruše	18,0	306	2
Kněždubská lípa č. 1	15,0	340	3
Kněždubská lípa č. 2	13,5	465	3
Kněždubská lípa č. 3	16,0	345	2

Jagošova hruška	12,2	258	3
-----------------	------	-----	---

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2015

7. Druhy ovocných stromů moravsko-slovenského pomezí

7.1 Hrušně

Rod hrušeň (*Pyrus L.*) se vyskytuje v mnoha varietách. Většina pěstovaných odrůd se zařazuje k druhu hrušeň obecná (*Pyrus communis L.*), která roste divoce v jihozápadní Ázii. V ČR planě roste hrušeň polnička (*Pyrus pyraster L.*)

Nebývalé množství místních odrůd hrušní vzniklo patrně ve středověku. Hrušeň však nikdy nedosáhla velkého rozšíření a oblíbenosti jako jabloně a švestky.

Většina lokálních odrůd vytváří mohutné stromy s rozličným tvarem koruny a dožívá se až 200 let. Hrušně sehrály taky důležitou roli při vytyčování pozemků. Hrušky byly důležitou obživou chudých lidí. Používaly se i jako náhražka sladidla.

(Tetera a kol., 2006, s. 153 - 154)

Níže jsou uvedeny staré odrůdy hrušní, které byly nalezeny při terénním výzkumu ve vymezeném zájmovém území.

7.1.1 Ovesnačka

Stará odrůda Ovesnačka se podle Tetery (s. 195) nachází nejčastěji v obci Bzová a Tasov. Ovšem tento typ hrušní byl při terénním průzkumu území nalezen v trati „Mikulovec“ - 700 m J od obce Kněždub. Tento typ hrušní má mírně baňatý tvar, zejména v dolní třetině. Od poloviny plodu se tvar zužuje a tvoří nerovnoměrné hrdlo, které je náhle zkosené. Hmotnost plodu je do 70 gramů. Stopku mají tyto hrušky středně silnou, rovnou, která později hnědne a na konci je mírně zahnutá. Délka stopky je kolem 40 mm. Slupka je tenká a lámavá. Základní barva je žlutá. Před dozráváním jsou plody světle zelené. Slupka se mechanicky snadno poškozují. Dužninu má odrůda Ovesnačka jemnou a mírně zrnitou. Barvu má žlutozelenou, později žlutobílou. Chuť je nasládlá bez výrazného aroma. Zralost hrušek Ovesnaček nastává od poloviny srpna, plody se nedají skladovat. Plody těchto hrušní jsou vhodné k přímému konzumu a do kvasu.

(Tetera a kol., 2006, s. 195)

7.1.2 Boscova Hlavice

Tato stará odrůda hrušní byla v rámci terénního výzkumu nalezena v místní trati Zadní čtvrtky nad Tasovem 1 km sv. od obce Hroznová Lhota. Plody těchto hrušek jsou velké, lahvicovitě protáhlé a mírně hrbolaté. Stopka je dřevnatá a obloukovitě zahnutá. Slupka je v období zralosti bronzově zlatožlutá. Dužnina je nažloutlá s kořenitou chutí výborné kvality. Sklízí se koncem září.

7.1.3 Konference

Odrůda hrušek Konference se dle Tetery (2006) vyskytuje často na méně vhodných stanovištích téměř ve všech částech Bílých Karpat. Tato stará odrůda hrušek byla nalezena při terénním průzkumu v trati Zadní čtvrtky - 1,5 km sv. od obce Hroznová Lhota. Konference pochází z Riversových školek v Anglii. Plody jsou střední až velké, protáhle lahvicovité. Stopka je nestejně dlouhá a většinou zelená. Slupka je tuhá, drsná a zelenavě nažloutlá. Dužnina je též nažloutlá, mírně kořeněné chuti. Plody této odrůdy hrušek dozrávají koncem září. Jde o velmi chutnou odrůdu.

7.1.4 Pařížanka

Odrůda má středně velké plody, protáhlého hruškovitého, na obě strany zúženého a zaobleného tvaru. Při terénním průzkumu byla tato odrůda nalezena v trati „Mikulovec“ - 700 m S od obce Kněždub a v trati „Zadní čtvrtky nad Tasovem“ - 1,5 km sv. od obce Hroznová Lhota. Stopka je středně dlouhá a dřevnatá. Slupka je tuhá zelenavě zbarvená s výraznými lenticelami, kolem kalichu a stopky je zpravidla rzivá. Dužnina je nažloutlá a sladká. Plody hrušně Pařížanky se sklízí většinou koncem října. Plody jsou mrazuodolné, a proto se pěstují i ve vyšších polohách.

7.1.5 Pastornice

Dle Tetery (2006, s. 165) se odrůda Pastornic vyskytuje v jižnějších částech Bílých Karpat. Tato odrůda byla při vlastním terénním výzkumu nalezena v trati „Mikulovec“ - 700 m S od obce Kněždub a v trati „Kvítkovec“ - 100 m Z od obce Lipov. Pastornice pochází původem z Francie. Plody jsou střední až velké, pravidelné, lahvicovitě protáhlého tvaru. Stopka je

dlouhá, dřevnatá a zahnutá. Slupka bývá pevná s nápadnými lenticelami, v oblasti kalichu více rzivá. Žlutavě bílá dužnina je šťavnatá. Nevyzrálé plody bývají vodnaté až řepovité. Plod hrušek Pastornic dozrávají v druhé polovině října, konzumně dozrávají od listopadu do března.

7.1.6 Špínka

Dle Tetery (2006, s. 168) se tato odrůda vyskytuje roztroušeně téměř ve všech částech Bílých Karpat. Při terénním průzkumu byla tato odrůda nalezena v trati „Kuní hora“ - 2 km jz. od obce Kněždub a v trati „Stará hora“ - 2,5 km J od obce Tasov. Odrůda Špínka je jedna z nejstarších odrůd hrušní, její původ je připisován do Francie. Plody těchto hrušní jsou malé, baňatého tvaru. Kalich je nápadně velký. Stopka je dlouhá, silná a hnědě zbarvená. Slupka bývá silná, kožovitá a žlutozelená s šedobílými lenticelami. Dužnina je matně bílá, pod slupkou nazelenalá. Plody těchto odrůd nesklízí už v srpnu. Hodí se k přímému konzumu i k zavařování.

7.1.7 Hnilička

Dle Tetery (2006, s. 175) se tato odrůda vyskytuje na katastru obce Komňa. Při terénním výzkumu byla nalezena v trati „Díly nad dědinou“ - 200 m jz. od obce Kněždub, v PR Vojšice - 6 km J od obce Kněždub a v trati „Čertovec“ - 300 m V od obce Tasov. Tvar těchto plodů je většinou tupě hruškovitý s nepravidelným povrchem. Některé plody připomínají tvarem odrůdu Špínka. Stopka je středně dlouhá, silná a při dozrání hnědne. Vždy má pravidelně obloukovité zahnutí. Slupka je pevná, lámavá a tenká. Základní barva je tmavozelená. Na povrchu se vyskytují světle hnědé lenticely a rzivé skvrny. Dužnina je tuhá a málo šťavnatá. Chuť je mírně kořenitá. Plody dozrávají a zároveň hniličí koncem srpna a začátkem září.

7.2 Jeřáb oskeruše

Stromy jeřábu oskeruše jsou rozšířeny od Pyrenejí až po Kavkaz. V České republice se jeřáb oskeruše nachází nejčastěji v oblasti Moravského Slovácka až po Zlín (geomorfologické celky Vizovická vrchovina a Bílé Karpaty). Paleobotanické nálezy nevyvinutých semen z Olomouce a Tábora nedokazují pěstování, ale import. Dobře zchovalá semena z Uherského Brodu z 15. - 16. století dokazují, že se v oblasti také vyskytovala oskeruše.

První písemná zmínka o oskeruši pochází z českého vydání Matthioliho herbáře z roku 1562.

Z roku 1692 je zachována zpráva úředníka z Velehradu, že od lidí, kteří nesli ovoce na trh do Kroměříže, bylo vybíráno mýto. Jednalo se o putnu (1 putna = 50 l) broskví a oskeruší po 6 krejcarech. Tato zpráva dokládá, že již v 17. století se na Slovácku pěstovaly oskeruše. Z ankety

o stavu ovocnářství na Moravě koncem 19. století se dovídáme, že nejkrásnější stromy oskeruší rostly kolem obcí na Strážnicku.

V roce 1991 proběhlo v části CHKO Bílé Karpaty mapování oskeruší. Bylo zjištěno a popsáno 130 stromů. V roce 1996 byly nejvíce ohrožené oskeruše ošetřeny. Počátkem 21. století se stala oskeruše „módním“ ovocným stromem na Slovácku.

(Tetera a kol., 2006, s. 241 - 244)

7.3 Třešně

V současné době tvoří samostatný rod *Cerasus Duhamel*, do kterého patří u nás volně rostoucí třešeň ptačí, třešeň křovitá, višeň obecná a mahalebka obecná.

Archeologické nálezy listů třešňí byly nalezeny dr. E. Opravilem v povodňových hlínách řeky Moravy. Praveké nálezy zbytků třešňí dokazují, že třešně byly součástí smíšených doubrav.

Většina středověkých spisovatelů nerozlišovala višeň od třešně. Mnohem častěji se používal název višeň než třešeň. Višeň a třešeň poprvé rozlišuje italský agronom Crescentius.

V oblasti Bílých Karpat bylo doloženo středověké pěstování třešňí archeologickými nálezy z Uherského Hradiště a Uherského Brodu. Písemné doklady o pěstování třešňí v oblasti Bílých Karpat pochází z konce 19. století.

Pomologickým rozbohem bylo zjištěno, že v existujících výsadbách jsou nejvíce zastoupeny odrůdy „Donissenova“ „Germersdorfská“, „Hedelfingenská“, „Kaštánka“, „Napoleonova“, „Thurn-Taxis“ a „Tropriechterova“.

(Tetera a kol., 2006, s. 263 - 264)

7.3.1 Třešeň „Donissenova“

Jedná se o žlutoplodou německou odrůdu. Na území ČR se pěstovaly tyto třešně již v 18. století. Při terénním průzkumu byly tyto odrůdy třešňí nalezeny v trati „Díly nad dědinou“ – 500 m J od obce Kněždub, v trati „Veselé“ - 2 km jv. od obce Kněždub a v trati „Přední čtvrtky od Žabince“ - 450 m V od obce Hroznová Lhota. Plody těchto třešňí mají srdčitý tvar. Velikost plodů je střední. Stopka je středně dlouhá. Slupka je lesklá a velmi tenká. Barva plodů je žlutá.

Dužnina je bělavá. Chuť plodů je sladká. Plody zrají v první dekádě července. (Tetera a kol., 2006, s. 265 - 266)

7.3.2 Třešeň „Královská“

Jedná se o odrůdu, která se zachovala v okolí Velké nad Veličkou. Při terénním výzkumu byla tato odrůda nalezena v trati „Přední čtvrtky od Žabince“ - 400 m V od obce Hroznová Lhota a v trati „Hájová“ - 1,5 km J od obce Lipov. Někdy se pro ni uvádí i název Srdcovka. Tuto odrůdu nyní rozšiřují zahrádkáři roubováním do svých zahrad. Tvar plodů je tupě srdčitý. Stopka těchto plodů je pevná. Dužnina je šťavnatá. Plody třešně královské zrají v červenci. (Tetera a kol., 2006, s. 266)

7.4 Obnova ovocných stromů v letech 2009 – 2011 na Strážnicku

V obcích Strážnicka byl v letech 2009 – 2011 proveden základní monitoring odrůd ovocných dřevin. Vzácné druhy se nacházejí většinou ve starých sadech, ve vinohradech a v zahradách. Dodnes se dochovaly desítky starých odrůd především v trati pod Šumárníkem u Kněždubu a v trati Horní kopec u Hroznové Lhoty. V těchto lokalitách byly sbírány rouby pro nové genofondové sady.

V rámci projektu „Venkovské tradice v krajině“ byly rouby starých odrůd z obcí Kněždub a Hroznová Lhota posbírány a namnoženy v Malenovicích u Zlína a následné štěpy pak byly vysazeny v genofondovém sadě v Bajarově sadu v Hroznové Lhotě.

(Hrdoušek a kol., 2012. s. 5 - 6)

7.4.1 Závěry monitoringu studovaného území

Je vhodné doporučit jednotlivým obcím a pěstitelům vysazovat aleje, remízy a extenzivní sady v takových místech, kde měla krajinná zeleň protierozní i biologickou funkci. Je taky vhodné rozdělit velké lány a vytvořit síť interakčních prvků a biokoridorů, kde je vhodné vysadit společenstva 8 až 12 druhů dřevin včetně tradičních ovocných stromů.

V roce 2009 vznikla myšlenka na obnovu sadu ve školní zahradě v Hroznové Lhotě. Ve spolupráci s MAS „Venkovské tradice v krajině“ bylo v tomto sadu vysázeno celkem 75 odrůd ovocných stromů. Především byly vysázeny tradiční odrůdy jabloní jako např. „Panenské české“ nebo „Boscova hlavice“. S výsadbou těchto stromků pomáhali kromě pracovníků z MAS Strážnicko i žáci místní ZŠ Joži Uprky v Hroznové Lhotě. Ovoce z tohoto sadu se používá ve školní kuchyni. (Hrdoušek a kol., 2012, s. 4)

Na svazích Bílých Karpat je možná obnova starých sadů a vinogradů pro místní hospodáře i vybudování naučných cyklostezek. Na terénech Bílých Karpat je důležité kosení lučních společenstev, likvidace křovinných společenstev a obnova porostů s původními ovocnými dřevinami, jakými jsou například třešně ptačí, jeřáb oskeruše nebo hrušeň polnička.

(Hrdoušek a kol., 2012, s. 6 - 7)

7.5 Hrušeň obecná

Řád (Order): Růžotvaré (*Rosales*)

Čeleď (Family): Růžovité (*Rosaceae*)

Rod (Genus): Hrušeň (*Pyrus*)

Druh (Species): Hrušeň obecná (*Pyrus communis*)

Hrušeň obecná je hluboce kořenící strom s odlupující se kůrou, na mladých větvích je kůra červenohnědá. Listy vyrůstají na zkrácených větévkách. Listy jsou vejčité, dlouze řapíkaté, celokrajné nebo pilovité, na lici lesklé a na rubu plstnaté. Květy rostou v chocholicích, jejich koruna je pravidelná, pětičetná a bílá. Plodem je malvice. Hrušně se dožívají v průměru 60 – 80 let. (Coufal et al., 2004)

Optimální průměrná roční teplota vzduchu je nad 7,0 °C, průměrný roční úhrn srážek je v rozmezí 450 – 700 mm. Ze všech ovocných druhů hrušně nejlépe snáší znečištěné ovzduší.

Svůj původ mají hrušně v Přední a Střední Asii. U nás jsou hrušně pěstované od dob počátků slovanského osídlení.

(Hájková L, Voženílek V. a kol., 2012, s. 86)

7.6 Třešeň ptačí

Řád (Order): Růžotvaré (*Rosales*)

Čeleď (Family): Růžovité (*Rosaceae*)

Rod (Genus): Třešeň (*Prunus*)

Druh (Species): Třešeň ptačí (*Cerasus avium L.*)

Třešeň ptačí dorůstá do výšky až 15 metrů. Její kůra je tenká s hojnými lenticelami. Obvejčité listy vyrůstají zejména ze smíšených pupenů na zkrácených větévkách. Květy vyrůstají v chudých okolicích na samostatných větévkách. Květy mají bílou barvu, jsou pravidelné, pětičetné. Plodem jsou do červena zbarvené peckovice. Třešně ptačí se dožívají většinou 60 – 80 let. (Coufal et al., 2004).

Třešně ptačí mají svůj genetický původ v Persii. Odtud se dostaly nejdříve do Říma, odkud se velmi rychle rozšířily do celé Evropy. Největším současným pěstitelem těchto stromů je Turecko. (Hájková L., 2012, s. 90)

7.7 Ovocné stanice

Na ovocných stanicích se sleduje 15 druhů plodin (jabloň domácí, hrušeň obecná, slivoň, třešeň ptačí, višeň obecná, meruňka obecná, broskvoň obecná, rybíz červený, rybíz černý, angrešt srstka, ořešák královský, líska obecná a réva vinná).

U těchto plodin se pozorují následující fenologické fáze: počátek jarní mízy, rašení listových pupenů, rašení květních pupenů, rašení smíšených pupenů, první listy, butonizace, počátek kvetení, počátek kvetení samčích květů, počátek kvetení samičích květů, plný rozkvet, počátek opadu korunních plátků, konec kvetení, tvorba pupenů, ukončení růstu letorostů, zavěšování hroznů, měknutí bobulí, sklizňová zralost, sklizeň a konec opadu listů. (Hájková L. a kol., 2012, s. 24). Nejbližší ovocná stanice k řešenému území se nachází v katastru obce Radějov.

8. Vybrané památné stromy na Moravě

8.1 Jeřáb oskeruše

Na Strážnicku rostou oskeruše především ve vinohradech, kde poskytují především stín. Tamní oskeruše jsou zřejmě jedny z nejmohutnějších nejen u nás, ale i v celé Evropě. Ve Strážnici roste „Adamcova oskeruše“, její stáří je cca 400 let. Může být tedy skutečnou pamětnicí mnoha událostí naší historie.

Město Strážnice má opravdu bohatou historii. Ve Strážnici vznikl překlad první části Bible, zvané podle pozdějšího tisku Bible Kralická. V letech 1604 – 1605 zde u příbuzných pobýval Jan Amos Komenský. Na strážnickém piaristickém gymnáziu vyučoval Jan Evangelista Purkyně. (Hrušková M., Michálek J., 2011, s. 137)

8.2 Hrušně

Kouzlo krajiny dodávají i nízké, ale rozložené staré hrušně stojící uprostřed polí. Nejkrásnějšími hrušněmi jsou hrušně rostoucí v polích u Bořic na Domažlicku. Zdaleka viditelnou solitérou je strom zvaný Hrušeň Za pecí. Košatou korunu na rozdvojeném kmeni zvedá nad polem asi kilometr severně od Kublova na Berounsku. Nejmohutnější hrušně na Moravě je hrušeň zvaná Šidlo z Nových Dvorů u Lipníka nad Bečvou.

I mezi památnými hrušněmi se najdou památné hrušně se smutným příběhem. Příkladem takového stromu je hrušeň v Lidicích na Kladenku. Tato hrušeň byla vysazena v roce 1939 u studny, kam si lidé chodili pro vodu. Němci Lidice zcela zničili a změnili i krajinu Lidic. Hrušeň nevykopali, ale utrhli jí vrchol koruny. Hrušeň přežila. V roce 2007 byla lidická hrušeň slavnostně vyhlášena památným stromem ČR. (Hrušková M., Michálek J., 2011, s. 138 - 139)

8.3 Památné lípy ve Bzenci

Bzenecký hrad s podhradím měl v 11. století významné postavení při obraně hranice českého království. V této době byly ve Bzenci vysazeny dvě lípy. Ve 13. století, kdy Přemysl Otakar I. věnoval bzenecký hrad své ženě Konstancii Uherské, byly už lípy pěkně urostlé. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 24)

Že se bzenecké lípy zapletly do pojmenování značkového vína, je skutečně dáno společnou historií lip a zdejšího vinařství. Obě lípy rostou na původních vinných sklepech. Život lip nebyl na kamenech sklepů snadný. Už před lety byla jedna z lip jen pouhým zbytkem původního mohutného stromu.

Druhá lípa je pár metrů nedaleko. Vzácny starý strom je dutý. Lípa se připomíná v zápisech roku 1536 - už tehdy musela být mimořádná, když o ní psali jak je stará. Podle historického záznamu měla lípa v roce 1606 za sebou 500 let života. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 65 - 66)

Emanuel Chadt na základě dopisu z roku 1898 konstatuje, že lípa je 630 let stará a má v objemu 13,75 m. Vnitřek jest vyhnílý, aby se svěží udržela, leje se každý rok do lípy 100 kg oleje lněného nebo dřevěného. (Hrušková M., Ludvík B., Turek J., 2003, s. 112)

V období husitských válek hrad zanikl. Poté zde byl postaven zámek. Lípy během svého času velmi zmohutněly tak, že v 18. století se zde do kmene mohl ukrýt celý regiment vojáků. V roce 1900 byl obvod kmene téměř 14 metrů. Druhá lípa vyrůstala na vinném sklepech, takže ta nedorůstala tak velké výšky. Mohutné větve první lípy jsou rozloženy do široka po zemi. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 24)

8.4 Lípa nevinny na Buchlově

Na chřibském Holém kopci bývalo předhistorické hradiště už ve druhé polovině prvního tisíciletí před naším letopočtem. V době Velkomoravské říše poblíž vyrostla významná střediska, např. Velehrad nebo Staré Město. (Hrušková M., Turek J., 2001, s. 31 - 32)

Hrad Buchlov je jedním z nejstarších moravských hradů. Postaven byl v polovině 13. století. Do 18. století měl majitel hradu právo stvrzovat rozsudek soudu zasedajícího na hradě. Na velkém kamenném stole venku na schodišti prý dostávali poslední pohoštění ti, kteří za své zločiny byli odsouzeni k trestu nejpřísnějšímu. Velká lípa naklání větve nad stůl mezi strohými stěnami hradu. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 50)

Jednou byl postaven před soud mladík, který byl obviněn za loupež. Mladík tvrdil, že je nevinný. V zoufalství vytrhl mladou lipku, která tam rostla a zasadil ji vrškem do země. Jestliže se stromek ujme a z kořenů vypučí listy, bude tím potvrzena jeho přísaha neviny. Tak se stalo a mladík byl osvobozen. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 50)

Pověst dala hradní lípě jméno. Dodnes se jí říká Lípa neviny. (Hrušková M., Turek J., 1999. s. 50)

Lípa neviny roste uprostřed hradu. Rozpíná větve koruny, nad kamenným stolem, u kterého podle pověsti zasedal sbor soudců, aby rozhodl podle starého loveckého práva o vině pytláků a lapků chycených v okolních chřibských lesích. (Turková M., Ludvík B., 2006, s. 144)

8.5 Dub Lednice na Moravě

Starý dub roste u hradu Janohrad, přímo před vstupní branou. Janohrad byl postaven roku 1807 jako napodobenina zříceniny.

Janohrad působí romanticky umístěním v meandru Staré čili Černé Dyje. Tento mohutný dub, který měří v obvodu kmene přes sedm metrů, má díky okolí zajištěn dostatek vláhy. Jeho věk se odhaduje na 300 let. Strom trpí neduhy stáří, proschlými větvemi a i napadením houbami. (Hrušková, Michálek, 2011, s. 51)

8.6 Kobzova lípa ve Francově Lhotě

O této lípě se vypravuje, že byla vysazena roku 1530 novým majitelem vesnice Tristramem Francem z Háje.

Kobzova lípa je krásný strom. Koruna této památné lípy je rozložitá a vysoká, její kmen měří v obvodu sedm a půl metru. Od chalupy je kmen otevřený.

Roku 1973 byla lípa ošetřena, dutinu místní ochranáři napustili lněnou fermeží. Vznik dutiny se spojuje s pověstí z dávných dob – s nájezdem lupičů. Pověst vypravuje, jak byla vesnice vypálena, jak hořely chalupy u lípy a jak moc poškodil požár tehdy staletou lípu u Kobzů. Podle pověsti se v dutině stromu tehdy ukrývalo několik obyvatel, a tak loupežníci založili u lípy oheň, aby je donutili seskočit.

Při vpádu Turků byl zničen Vsetín, zpusťošeny celé Valašské Klobouky a vypálena část Vizovic. Byla zničena i Kobzova Lhota. Po této historické události zůstala živá svědecká jistota – památná Kobzova lípa.

Boje v tehdejší době probíhaly severněji od Francovy Lhoty, v údolí Javorníků a Vsetínských vrchů.

Ve Velkých Karlovicích na Vsetínsku rostou památné lípy přímo u silnice. Tyto památné lípy vynikají svojí úpravností a mohutností.

Do této oblasti přicházeli z nedalekých Uher skupiny „Raubčíků“, jak jim tu říkali. Raubčíci kradli, loupili a zdatné chlapce prodávali do otroctví u Středozevního moře. V roce 1733 se na Machůzkách strhla bitva, při které zemřelo na obou stranách bitvy mnoho lidí. Za osm let na místě boje vysadili dvě lípy, které jsou již v dnešní době památné.

(Hrušková, Michálek, 2011, s. 58 - 59)

8.7 Památné stromy Pohansko

Prvním památným stromem Pohanska je dub letní. Jeho stáří se odhaduje na téměř 500 let. Výškou měří téměř 25 metrů. Kmen dubu je ze spodu obklopen keři. Podle výzkumu Mendelovy univerzity v Brně bylo v území napočítáno na okolních loukách několik set mohutných starých stromů.

Druhým památným stromem je habr, který roste na břehu nedaleko kanálu. Tento památný habr je jedním z nejsilnějších habrů na světě. Jeho obvod měří 475 cm a výška 20 metrů. Habry mají tu vlastnost, že dokáží obnovit části svého zchátralého těla.

(Hrušková, Michálek, 2011, s. 147 - 148)

8.8 Dub v Grygově u Olomouce

Tento památný dub je nazýván Královský. Dubiny kolem řeky Moravy byly majetkem královým. Václav III. měl své lesy velmi rád a vyjížděl do nich, kdykoliv navštívil Olomouc. Jednou ujel lovecké družině a rozhodl se počkat na ni pod mladým dubem uprostřed lesa. V lese Václav III. uviděl tančit víly, které si hrály s malým jelínkem. V tom vyběhl na palouk vlk a na jelínka se vrhl. Když král vystřelil tak vše zmizelo. Po návratu do Olomouce věnoval les městu a požádal, aby byl chráněn dub, pod kterým měl takové vidění. Zanedlouho byl král

v Olomouci roku 1306 zavražděn. Proto je v lese u Grygova zvaném Království dodnes chráněn nejmohutnější dub. (Hrušková, Turek, 1999, s. 22)

9. Terénní výzkum ovocných dřevin v řešeném území

9.1 Metodika terénního výzkumu

Cílem bylo v terénu určit rod a druh, poté změřit obvod a výšku ovocných stromů. Parametry kmene stromů se měří v tzv. prsní výšce, což je v úrovni 130 cm nad zemí. Výhodou měření obvodu kmene jednotlivých stromů je to, že se eliminuje nerovnoměrnost kmene v místě měření. Nevýhodou tohoto způsobu je časová náročnost. Při měření průměru kmene je třeba dbát, aby se průměr měřil v kolmém směru k ose kmene, v případě nerovností na kmenech v místech měření se průměr zjišťuje těsně pod nerovností, u dvou- nebo více kmenných stromů, které se větví pod výškou 130 cm se měří všechny kmeny. Pokud se strom větví právě ve výšce 1,3 metrů od země, měří se průměr níže. Průměr kmene odráží věk stromu. (Kolařík a kol., 2005, s. 160) Obvod kmenů jednotlivých ovocných stromů byl změřen pásmem.

Výška stromů je rovněž důležitou charakteristikou. Výška stromu je charakterizována jako vzdálenost mezi vrcholem koruny a bází kmene. Ve většině případů měření výšky je nutné využívat nepřímých metod měření. (Kolařík a kol., 2005, s. 161)

Pro lepší odhad je dobré zvolit tento jednoduchý postup: uřízneme větev, která je stejně dlouhá jako vzdálenost mezi naší pěstí a okem. Větev nebo tyč musíme držet při měření svisle na délku paže. Poté se vzdalujeme od stromu tak dlouho, dokud větev se stromem nesplyne. Výška stromu se pak rovná vzdálenosti mezi naším stanovištěm a bází kmene. (Kolařík a kol., 2005, s. 161)

V terénním průzkumu starých odrůd ovocných stromů byl zjišťován i zdravotní stav. Jedná se o zhodnocení stavu stromu z hlediska narušení větví nebo kmenů. Zdravotní stav stromů způsobují např. mechanická poškození (rány atd.), napadení stromu patogenními organizmy (zejména dřevokazné houby) nebo různé růstové defekty. (Kolařík a kol., 2005, s. 360)

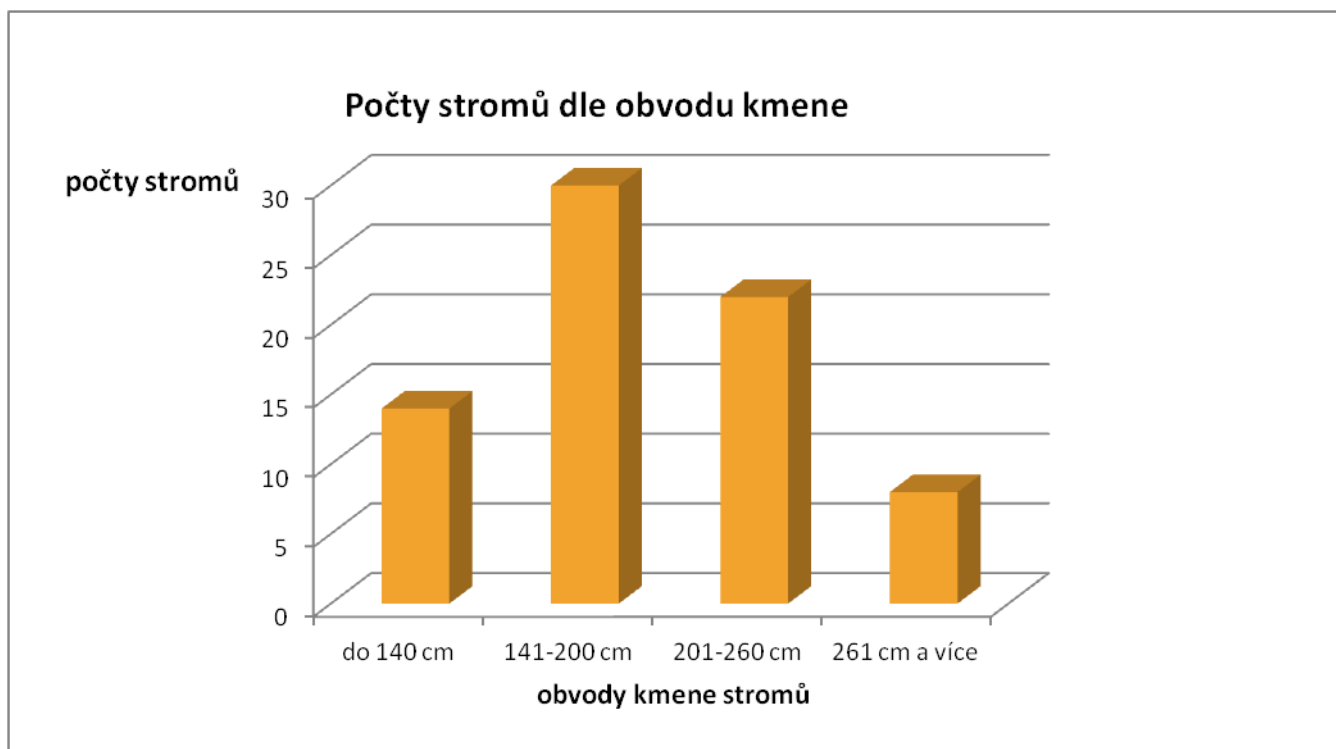
Pro hodnocení zdravotního stavu stromu se používá pětibodová nebo šestibodová stupnice. V případě tohoto terénního výzkumu byl zdravotní stav prováděn pomocí pětibodové stupnice. Podle této stupnice se výborný zdravotní stav označuje prvním stupněm (1), velmi dobrému zdravotnímu stavu odpovídá druhý stupeň (2), stromy poškozené, ale životaschopné jsou hodnoceny třetím stupněm (3), stromy silně poškozené jsou označovány čtvrtým stupněm (4), stromy mrtvé nebo odumírající jsou označovány pátým stupněm (5). (Reš, 1998, s. 23)

V rámci terénního výzkumu bylo zjištěno, že obvod kmene zdejších starých odrůd ovocných stromů se pohybuje v rozmezí od 84 do 306 cm. Z měření vyplývá, že nejmohutnějším ovocným stromem je „Nejedlíkova oskeruše“ v trati „Veselé“- 2,5 km J od obce Kněždub.

Zastoupení nejmohutnějších ovocných stromů:

1. Nejedlíkova oskeruše: 306 cm
2. Hrušeň Stará hora: 297 cm
3. Hrušeň Kuní hora starý posed: 290 cm
4. Oskeruše Veselé 3: 290 cm
5. Oskeruše hať nad Kněždubem: 274 cm

Obr. 10: Počty stromů dle obvodu kmene

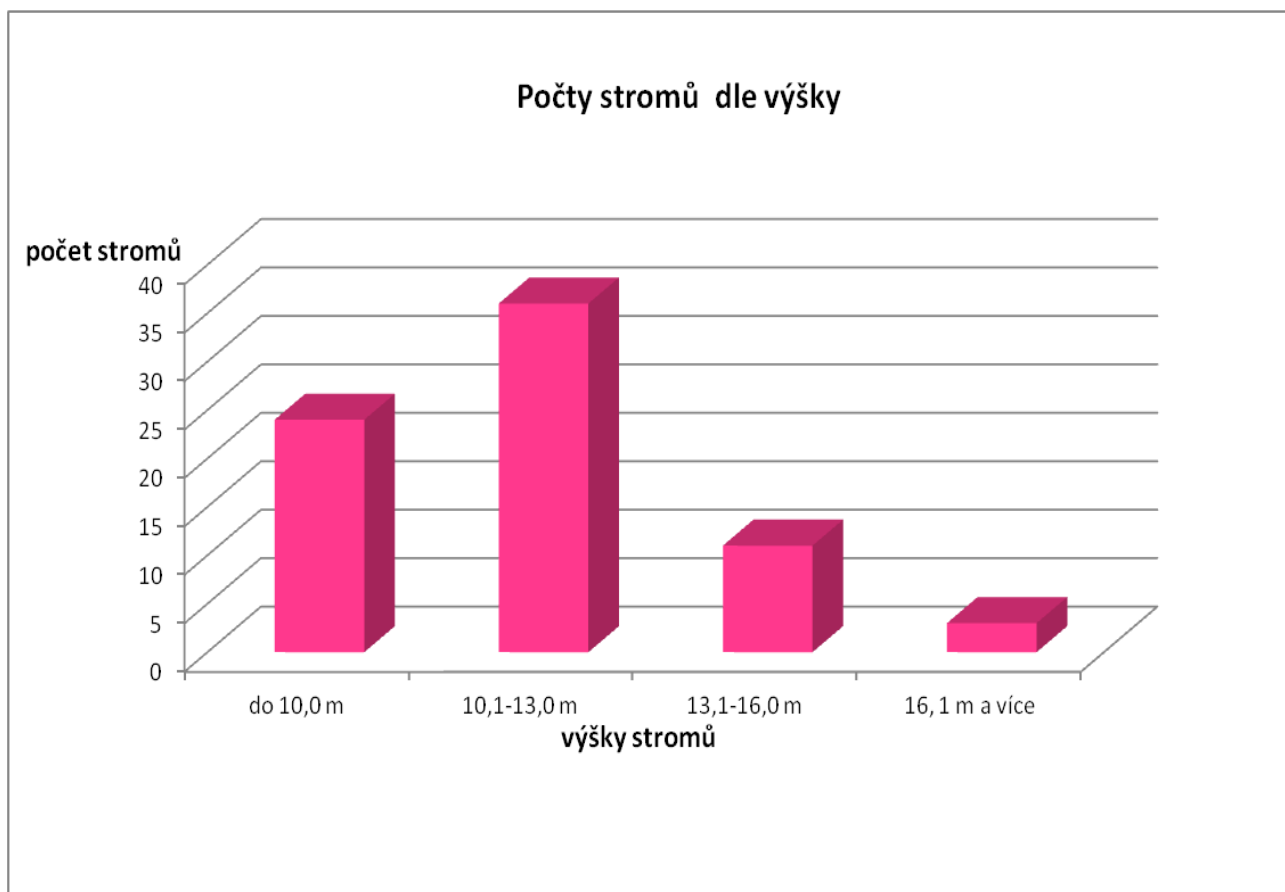
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Rovněž bylo prováděno i měření výšky ovocných stromů. Výšky ovocných stromů se pohybovaly v rozmezí od 8 do 18,0 metrů. Za nejvyšší strom je považována také „Nejedlíkova oskeruše“ na katastru Kněždubu, druhým nejvyšším ovocným stromem je třešeň v „lesíku nad Kněždubem“- 2 km J od obce Kněždub, s výškou 17 metrů.

Zastoupení nejvyšších starých ovocných stromů:

1. Nejedlíkova oskeruše: 18,0 m
2. Třešeň lesík Kněždub: 17,0 m
3. Hrušeň Stará hora posed: 16,5 m
4. Oskeruše Stará hora: 15,5 m
5. Oskeruše Trávníkový potok: 15,5 m

Obr. 11: Počty stromů dle výšky

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Z hlediska zdravotního stavu bylo zjištěno, že nejvíce ovocných stromů spadá do třetí kategorie – stromy poškozené, ale životaschopné. Pouze jeden strom a to „Chudíčková oskeruše“, která se nachází v trati „Mikulovec“ - 2,3 km J od obce Kněždub byla ohodnocena stupněm 1. stupněm 5, tedy vůbec nejhorším stupněm zdravotního stavu, byly ohodnoceny dvě oskeruše v trati „pod Výzkumem“ na katastru obce Hroznová Lhota. Velmi častým důvodem špatného stavu starých ovocných stromů byla popraskaná kůra kmenů, ztrouchnivělé části kmenů a suché větve. Vyhodnocení zdravotního stavu dřevin je uvedeno v tabulce č. 9. Naměřené parametry ovocných stromů jsou zaznamenány v tabulce č. 9.

Obr. č. 12: Kategorie zdravotního stavu stromů

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Tabulka č. 9: Číslo, odrůda, výška m, obvod kmene cm, zdravotní stav

Číslo	Název ovocného stromu	Odrůda	Výška m	Obvod kmene cm	Zdravotní stav
1	Hrušeň pod Díly nad dědinou	Hnilička	8	261	3
2	Třešeň Díly na dědinou	Donissenova	12	180	4
3	Hrušeň Díly nad dědinou	Auranšská	13	162	3

4	Oskeruše Kuní hora 1		10	254	2
5	Oskeruše pod Šumárníkem 1		11	265	3
6	Oskeruše pod Šumárníkem 2		12	273	3
7	Třešeň louka pod Šumárníkem 1	Královská	11	192	3
8	Třešeň louka pod Šumárníkem 2	Královská	10,5	187	3
9	Třešeň louka pod Šumárníkem 3	Cigánka	8,5	193	2
10	Třešeň pod Šumárnickým hřbetem	Cigánka	11,5	205	2
11	Třešeň u lesa pod Šumárníkem	Cigánka	9	215	2
12	Hrušeň Kuní hora 1	Pláňka	11,5	214	3
13	Hrušeň Kuní hora 2	Pláňka	9	243	3
14	Oskeruše nad kapličkou sv. Martina		11,5	254	4
15	Oskeruše hať nad Kněždubem		13	274	3
16	Oskeruše Kuní hora u Tvarožné Lhoty 2		8,5	102	2
17	Oskeruše Kuní hora u Tvarožné Lhoty 1		9,5	208	3
18	Hrušeň Kuní hora starý posed	Pláňka	11	290	4

19	Třešeň Kuni hora starý posed	Cigánka	11	209	2
20	Hrušeň nad kapličkou sv. Martina	Špinka	12,5	215	3
21	Třešeň lesík Kněždub	Cigánka	17	125	3
22	Chudičkova oskeruše		13,3	239	1
23	Třešeň pod Luftárnou	Cigánka	11,5	185	2
24	Nejedlíkova oskeruše		18,0	306	2
25	Třešeň pod Kněždubským hájem	Cigánka	13,5	180	4
26	Třešeň nad sadem	Donissenova	8	186	3
27	Třešeň Veselé	Donissenova	7,2	210	4
28	Oskeruše Veselé 1		10,5		3
29	Oskeruše Veselé 2		14	260	3
30	Oskeruše Veselé 3		12,8	290	2
31	Oskeruše Trávníkový potok		15,5	253	2
32	Hrušeň Vojšice 2	Pláňka	9,1	176	3
33	Hrušeň Vojšice 2	Hnilička	14,5	180	3
34	Hrušeň Mikulovec 1	Pařížanka	10,2	82	3

35	Hrušeň Mikulovec 2	Ovesnačka	6,8	98	3
36	Hrušeň Mikulovec 3	Pastornice	8,3	101	3
37	Hrušeň Mikulovec 4	Ovesnačka	8,4	117	3
38	Hrušeň Mikulovec 5	Pařížanka	10,3	103	4
39	Hrušeň Mikulovec 6	Ovesnačka	9	88	3
40	Hrušeň Mikulovec 7	Pařížanka	8,6	100	3
41	Oskeruše Dubník 1		9,5	203	2
42	Oskeruše Dubník 2a		12,7	218	3
43	Oskeruše Dubník 2b		13,3	215	2
44	Oskeruše Lipina 1a		14	200	3
45	Oskeruše Lipina 1b		14	194	3
46	Oskeruše pod Výzkumem		13	220	5
47	Oskeruše pod Výzkumem 2		12	225	5
48	Oskeruše u potoka		12,9	217	4
49	Třešeň Přední čtvrtky od žabince 1	Donissenova	11	161	2

50	Třešeň Přední čtvrtky od žabince 2	Královská	9,5	157	2
51	Třešeň Přední čtvrtky od žabince 3	Donissenova	12,5	180	2
52	Hrušeň pod Radošovem 1	Kongresovka	10,2	17	2
53	Hrušeň pod Radošovem 2	Boscova hlavice	8,7	186	2
54	Hrušeň pod Radošovem 3	Pařížanka	10,6	195	2
55	Hrušeň pod Radošovem 4	Boscova hlavice	10,6	183	3
56	Hrušeň pod Radošovem 5	Konference	10,2	174	3
57	Hrušeň Radošov	Solnohradka	8,3	138	2
58	Oskeruše Stará hora 1		15,5	200	2
59	Hrušeň Stará hora	Muškatelka	13,5	297	2
60	Oskeruše Stará hora 2		9	243	3
61	Třešeň Stará hora	Královská	12,7	198	3
62	Hrušeň Stará hora posed	Semenáč z Březové	16,5	256	3
63	Hrušeň Stará hora 2	Špínka	13,3	209	2
64	Hrušeň záhumenky	Hnilička	6,8	151	2
65	Třešeň hat'	Cigánka	10,8		4

66	Hrušeň nad PP Háj u Lipova	Madame Verté	10,5	182	2
67	Hrušeň nad PP Háj u Lipova	Madame Verté	11,5	110	3
68	Hrušeň nad PP Háj u Lipova	Muškatelka	9,5	155	3
69	Hrušeň nad PP Háj u Lipova	Muškatelka	10	139	3
70	Třešeň větrolam	Královská	11,5	180	3
71	Jagošova hruška	Muškatelka	12,2	258	3
72	Třešeň nad hřbitovem	Cigánka	10,2	187	4
73	Hrušeň nad hřbitovem	Muškatelka	10	136	3
74	Hrušeň nad tratí	Pastornice	6,5	182	2

Zdroj: vlastní zpracování a zhodnocení, David Kosík, 2015

Tabulka č. 10: Přehled počtu jednotlivých rodů ovocných dřevin v katastrech obcí

Katastr obce	Počet odrůd ovocných stromů	Zastoupení v %
Kněždub	Hrušeň 13	17,6
	Oskeruše 13	17,6

	Třešeň 12	16,2
	Celkem	51,4
Hroznová Lhota		
	Hrušeň 7	9,45
	Oskeruše 8	10,8
	Třešeň 3	4,05
	Celkem	24,3
Tasov		
	Hrušeň 5	6,75
	Oskeruše 2	2,7
	Třešeň 1	1,35
	Celkem	10,8
Lipov		
	Hrušeň 6	8,1
	Oskeruše 0	0
	Třešeň 4	5,4
	Celkem	13,5
Celkem	74	100,0 %

Zdroj: vlastní zpracování, David Kosík, 2015

Celkové zastoupení počtu ovocných stromů hrušní v řešeném území podle odrůd:

1. Muškateľka: 5

2. Pařížanka: 4

3. Hnilička: 3

4. Pláňka: 3

5. Ovesnačka: 3

Při hodnocení rozmístění starých odrůd ovocných stromů v katastrech obcí Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov bylo zjištěno, že více než polovina všech zkoumaných ovocných stromů se nachází v katastru obce Kněždub. Na druhém místě v počtu ovocných stromů se umístila obec Hroznová Lhota, dále Lipov a na posledním místě obec Tasov.

Pokud se jedná o zastoupení jednotlivých rodů těchto zkoumaných ovocných stromů, tak nejvíce byly zastoupeny hrušně a to v celkovém počtu 31 položek. Nejméně byly naopak zastoupeny odrůdy třešní v celkovém počtu 20 položek.

Nejvíce starých odrůd hrušní bylo zjištěno v katastru obce Kněždub v celkovém počtu 13 položek, což činí přes 17 % všech zjištěných starých odrůd stromů. Nejméně starých hrušní bylo zjištěno v katastru Tasova.

Nejvíce oskeruší bylo zjištěno v též v katastru Kněždubu v počtu 13 položek, což je ve srovnání s ostatními katastry obcí zcela výjimečné. Na katastru obce Lipov například nebyl zjištěn žádný starý strom jeřábu oskeruše.

Na katastru Kněždubu bylo zjištěno i nejvíce starých odrůd třešní v počtu 12 položek. Nejméně jich bylo zjištěno na katastru Tasova.

Zastoupení položek odrůd starých ovocných stromů podle jednotlivých katastrů obcí znázorňuje tabulka č. 10.

Z hlediska odrůdového složení hrušní je nejčastější odrůdou Muškatelka v počtu 5 položek. Na ostatních místech se umístily např. odrůdy Pařížanka v počtu 4 položek a odrůda Ovesnačka v počtu 3 položek.

Z hlediska odrůdového složení třešní se nejčastěji umístila odrůda Cigánka s 9 položkami.

Z výsledků terénního šetření lze označit katastrální území obce Kněždub za místo s největším počtem odrůd starých ovocných stromů. Další pozice patří Hroznové Lhotě, Lipovu a nejhůře je na tom katastrální území obce Tasov.

Tabulka č. 11: Počty jednotlivých odrůd ovocných stromů

Odrůdy hrušní	Počet položek
Pařížanka	4
Hnilička	3
Ovesnačka	3
Pláňka	4
Muškatelka	5
Pastornice	2
Boscova hlavice	2
Špinka	2
Madame Verté	2
Magdalénka	1
Kongresovka	1
Konference	1
Semenáč z Březové	1
Auranšská	1
Semenáč z Lopeníka	1
Solnohradka	1
Odrůdy třešní	Počet položek
Cigánka	9
Královská	6
Donissenova	5
Jeřáb oskeruše	Počet položek
Jeřáb oskeruše	23

Zdroj: Vlastní zpracování a zhodnocení, David Kosík, 2015

10. Mapování starých odrůd ovocných stromů v řešeném území

10.1 Katastr Kněždub

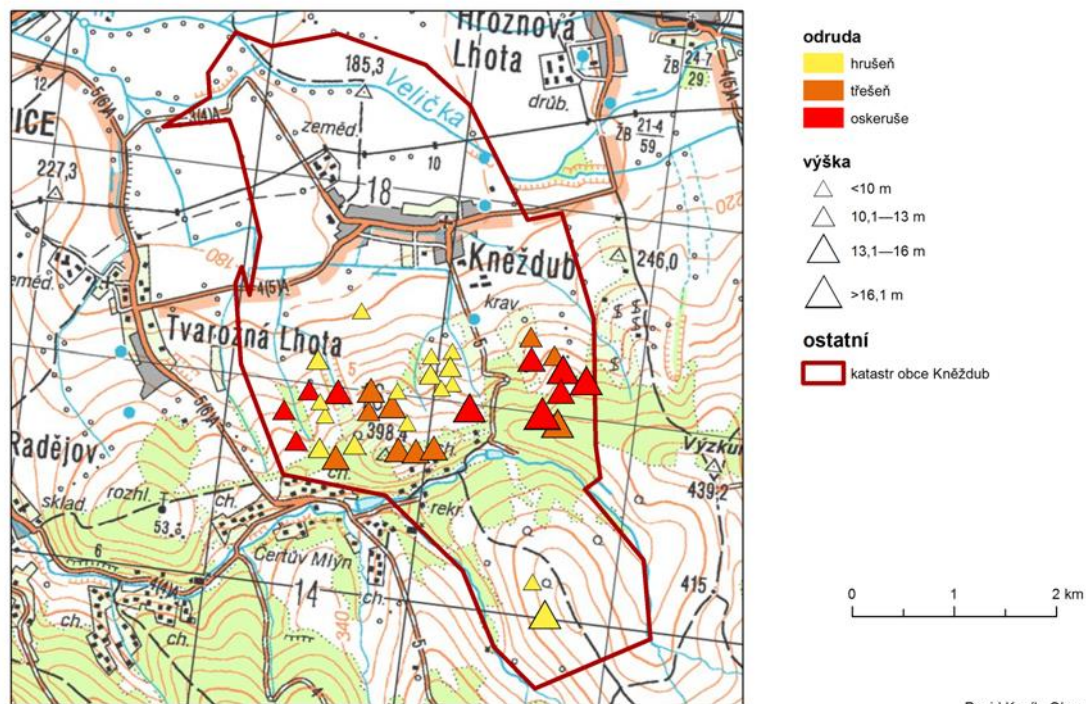
Na mapě kněždubského katastru (obrázek č. 13) lze sledovat, že nejvíce starých odrůd ovocných stromů se nachází v trati „Veselé“ a to v celkovém počtu 8 starých odrůd ovocných stromů. Nejvíce byly v této lokalitě zastoupeny stromy jeřábu oskeruše v celkovém počtu 5 položek. Dále zde byly nalezeny i tři staré odrůdy třešní. Jeřáby oskeruše se v trati „Veselé“ nacházely rozptýleně v území pole pod Kněždubským hájem jako solitéry. Můžeme tudíž konstatovat, že se zde v minulosti dříve vyskytovaly ovocné sady, které byly v období kolektivizace zemědělství zrušeny a zůstaly po nich jen dominantní stromy oskeruší a třešní. Jeřáby oskeruše jsou opravdu mohutné a staré, jejich stáří v této lokalitě se může pohybovat v rozmezí 200 – 250 let. Zdravotní stavy těchto ovocných stromů jsou většinou hodnoceny stupněm č. 3, jak uvádí tabulka č. 9. Pole, v němž rostou tyto dominantní staré ovocné stromy, je každoročně pravidelně orané a hnojené. Skutečnost, že tato lokalita je hospodářsky obhospodařována může stromům i prospět, neboť plody oskeruší v této trati, zejména stromu oskeruše na obrázku č. 20 jsou mnohem větších rozměrů než stromy oskeruší v takových tratích, které nejsou orány ani hnojeny vůbec. V této trati se také nachází i památný strom Nejedlíkova oskeruše s výškou 18 metrů a obvodem kmene 306 cm. Zdravotní stav této oskeruše byl ohodnocen stupněm 2. Na okraji lesa této trati se nachází i stará odrůda třešně Cigánky. Můžeme opět konstatovat, že tehdejší ovocné sady sahaly v minulosti až po okraj Kněždubského háje.

Druhou významnou lokalitou, kde se nachází mnoho starých odrůd ovocných stromů je lokalita v trati Kuní hora pod kopcem Šumárník. V této lokalitě se nachází celkově 10 starých odrůd ovocných stromů, zejména odrůd hrušní, jak vyplývá z obrázku č. 13. V počtu 4 položek se zde vyskytují i oskeruše. Za zmínku určitě stojí jeřáb oskeruše označený v tabulce č. 9 jako oskeruše hať nad Kněždubem, který má výšku 13 metrů a obvod kmene činí 274 cm. Jeden strom jeřábu oskeruše v trati Kuní hora se nachází v zemědělsky využívaném poli, a plody tohoto stromu jsou větší než plody stromů ostatních oskeruší. Další důležitou lokalitou výskytu starých odrůd ovocných stromů je hruškový sad v trati Mikulovec nad „Paúčenským járkem“. V tomto sadu se nachází šest starých odrůd hrušní, viz tabulka č. 9. Většinou jsou zde zastoupeny odrůdy hrušní Pařížanka a Ovesnačka. Obvody kmenů těchto odrůd hrušní nepřesahují délku obvodu 117 cm.

Za zmínku ještě stojí, že i v oblasti Čertoryjí a Vojšických luk se nacházely dříve ovocné sady, neboť zde bylo ještě v 16 století osídlení. Na obrázku č. 13 jsou vyznačeny dvě staré odrůdy hrušní. Jedna z nich je odrůda Plánka a druhá Hnilička.

Obr. č. 13: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Kněždub

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE KNĚŽDUB

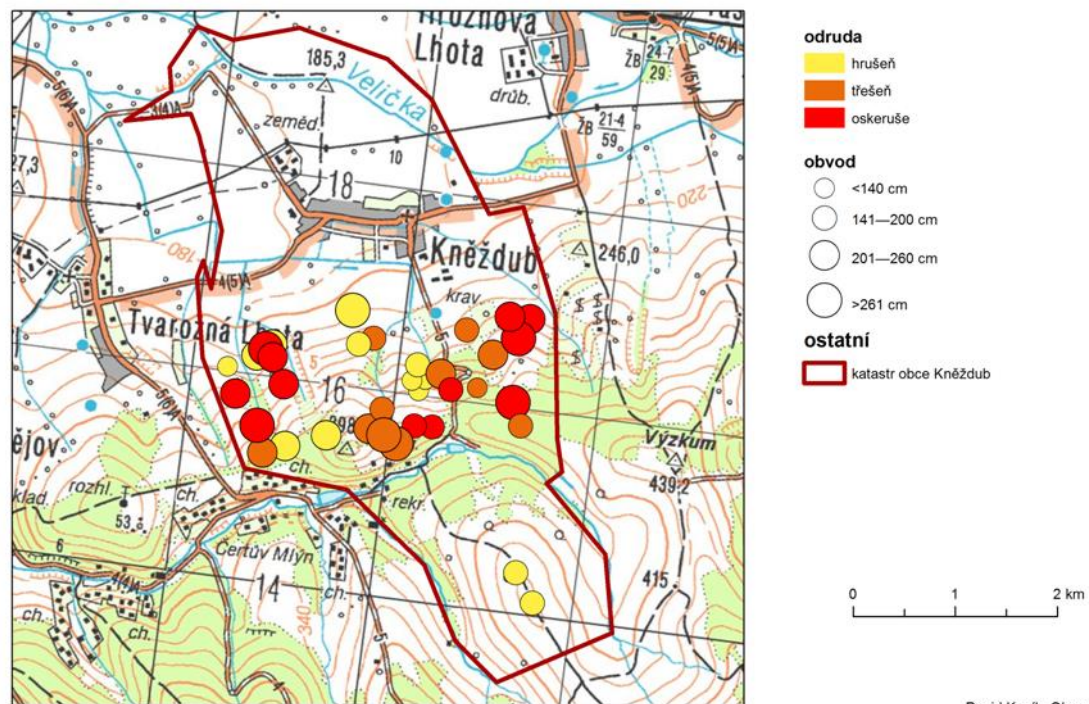

David Kosík, Olomouc 2016

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 14: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Kněždub

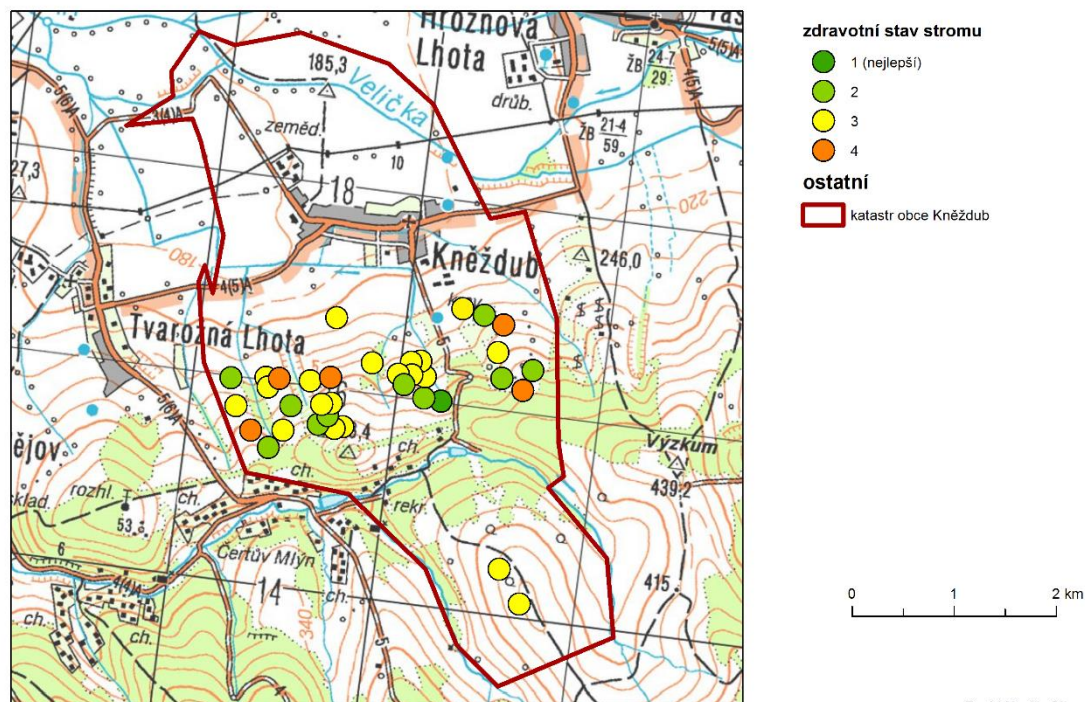
LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE KNĚŽDUB

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 15: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Kněždub podle zdravotního stavu

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE KNĚŽDUB PODLE ZDRAVOTNÍHO STAVU

David Kosík, Olomouc 2016

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

10.2 Katastr Hroznová Lhota

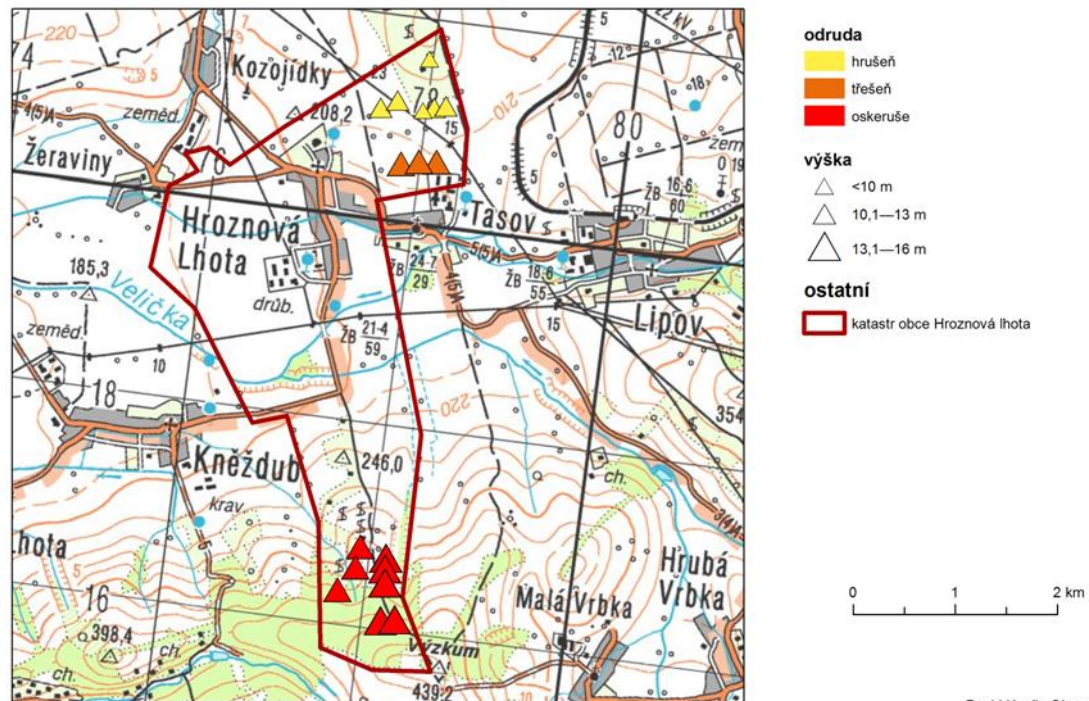
Nejvíce starých odrůd ovocných stromů na území katastru obce Hroznová Lhota se nachází v jeho severní části, zejména v trati „Přední čtvrtky od Žabince“. Nejvíce stromů jeřábu oskeruše bylo nalezeno v J části katastru obce. Jedná se zejména o tratě Dubník, Lipina a Knížecí. V těchto tratích najdeme pouze jeřáby oskeruše. Největšími oskerušemi v této oblasti jsou dva stromy jeřábu oskeruše v trati „Knížecí“ s obvody kmenů 225 cm a 200 cm. Výšky těchto stromů dosahují až 13 metrů. Zdravotní stavy těchto stromů jsou ohodnoceny stupni 2, 3, 4 a 5. Nejvíce poškozenými stromy jsou oskeruše v trati Knížecí (ohodnocení stupněm 5 - stromy mrtvé nebo odumírající) a oskeruše „u Potoka“. Nejvíce oskeruší se vyskytuje v trati „Dubník“ s celkovým počtem 3 položek. V blízkosti ZŠ Joži Uprky (v Bajarově sadu) v Hroznové Lhotě roste také strom jeřábu oskeruše, který ovšem do starých odrůd ovocných stromů zájmového území není zařazen, neboť byl naroubován a jeho stáří se pohybuje kolem 65 let.

Nejvýznamnější lokalitou starých odrůd ovocných stromů v tomto katastru je trať „Přední čtvrtky od Žabince“ v severní části od obce Hroznová Lhota. V této trati se nacházejí 2 stromořadí starých ovocných stromů. V prvním stromořadí, které se nachází směrem k obci Tasov, rostou staré odrůdy třešní. Jedná se zejména o odrůdu Donissenova v počtu 2 jedinců. Odrůda Královská zde byla zastoupena pouze jednou položkou. Obvody kmenů těchto třešní dosahují až 180 cm a výšky až 12 metrů. Zdravotní stavy těchto třešní jsou ohodnoceny stupněm 2 (velmi dobrý zdravotní stav). V druhém stromořadí ovocných stromů směrem od obce Kozojídky rostou hrušně. Nejvíce zastoupenou odrůdou těchto stromů je odrůda Boscova hlavice s celkovým počtem 2 jedinců. Dalšími odrůdami tohoto ovocného stromořadí jsou odrůdy: Pařížanka, Konference a Kongresovka. Obvody těchto ovocných stromů dosahují rozmezí od 174 cm do 195 cm. Výšky těchto stromů se pohybují v rozsahu od 8,7 metrů do 10,6 metrů. Zdravotní stavy těchto hrušní jsou ve většině případů ohodnoceny stupněm 2 (velmi dobrý zdravotní stav).

Jedna stará odrůda hrušní byla také nalezena v oblasti kopce Radošov. Jedná se o odrůdu Solnohradku s obvodem kmene 138 cm, výškou 8,3 metrů a zdravotním stavem 2.

Obr. č. 16: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Hroznová Lhota

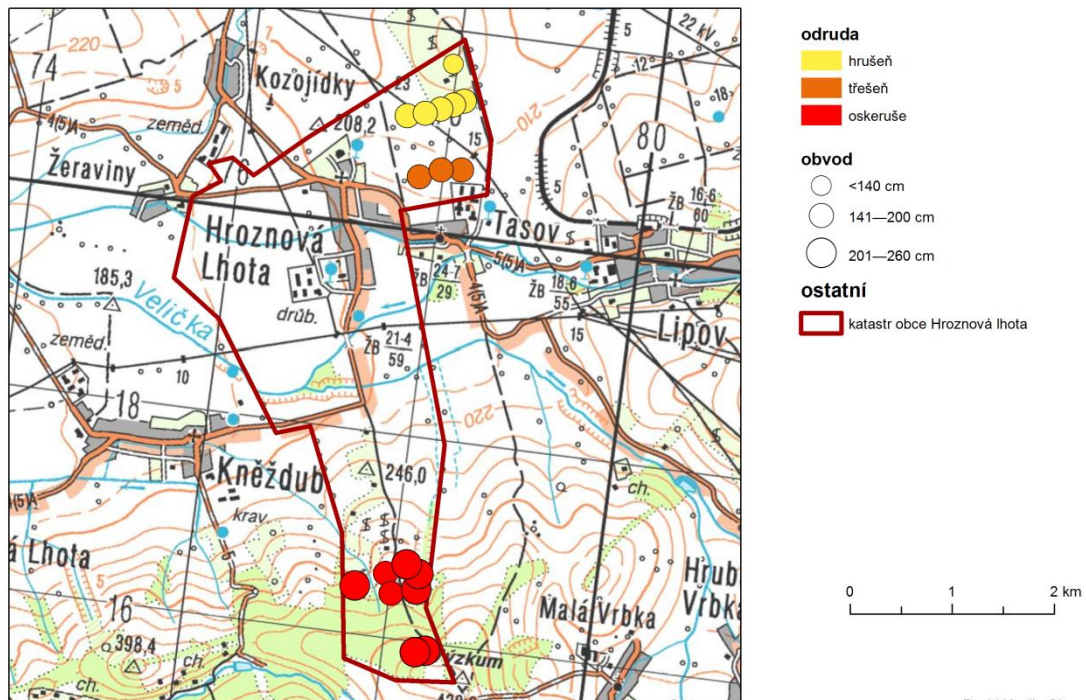
LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE HROZNOVÁ LHOTA

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 17: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Hroznová Lhota

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE HROZNOVÁ LHOTA

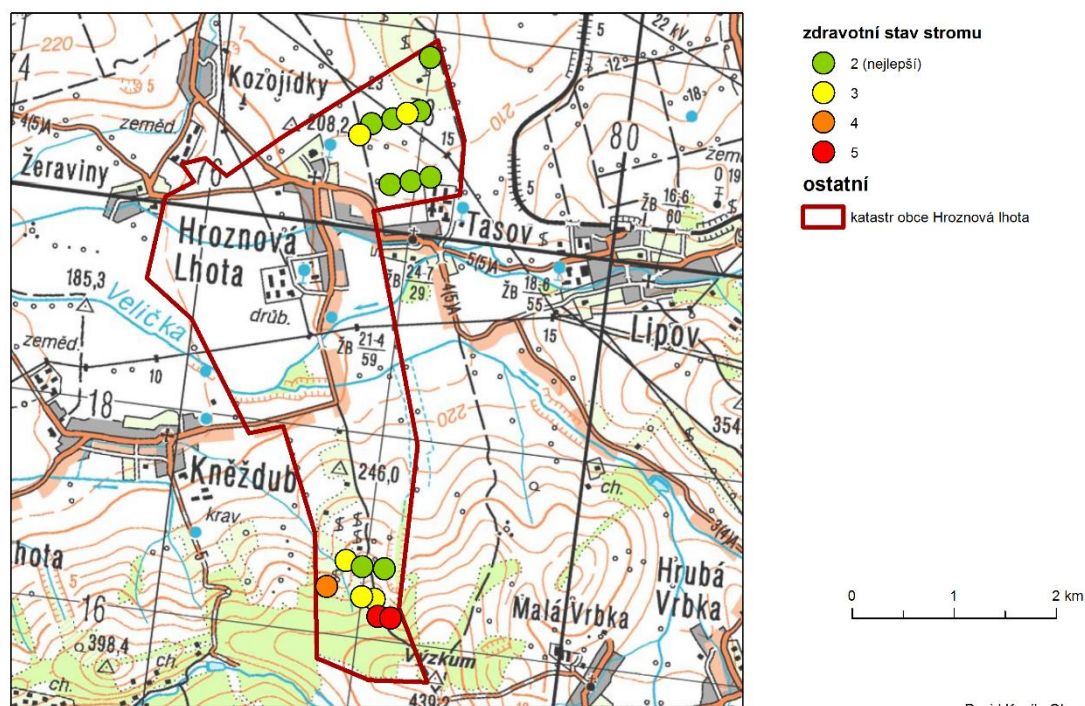

David Kosík, Olomouc 2016

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 18: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Hroznová Lhota podle zdravotního stavu

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE HROZNOVÁ LHOTA PODLE ZDRAVOTNÍHO STAVU

David Kosík, Olomouc 2016

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

10.3 Katastr Tasov

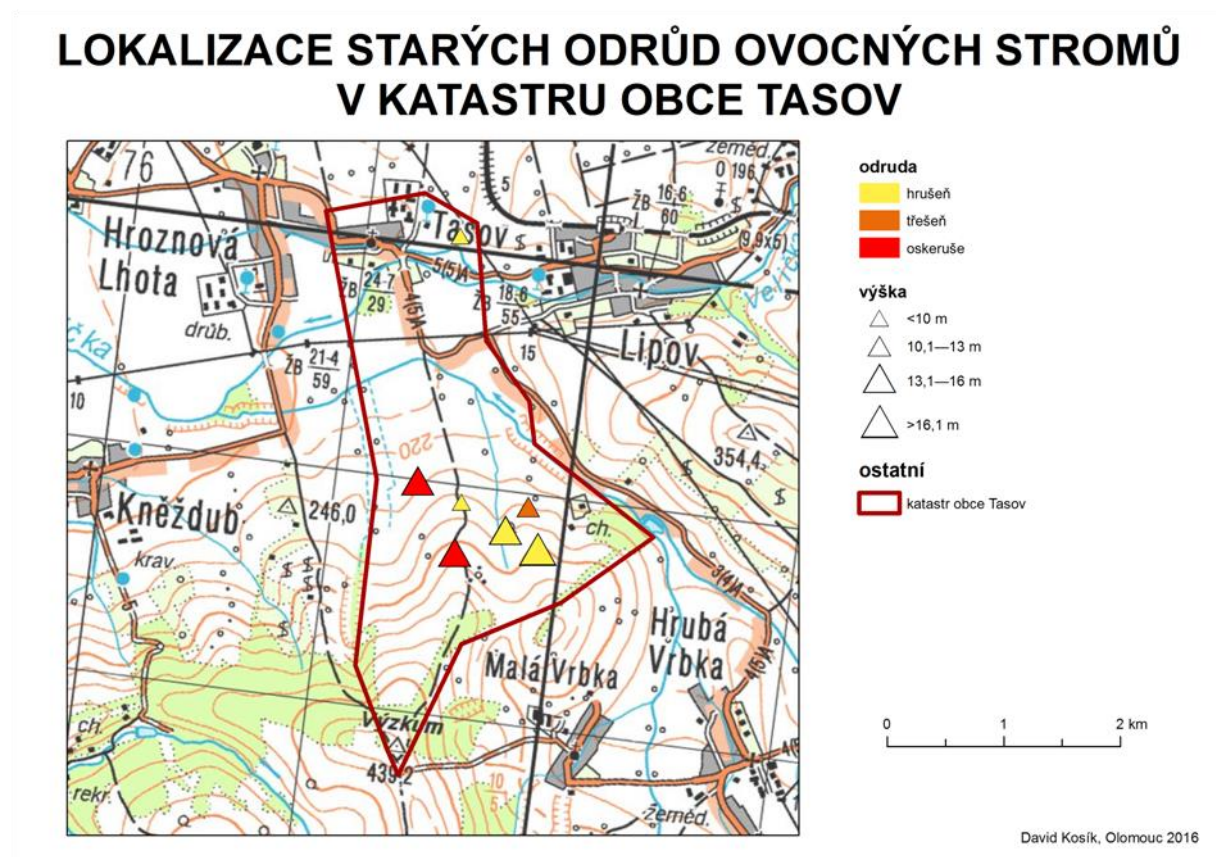
Nejvíce odrůd starých odrůd ovocných stromů bylo nalezeno v trati „Stará hora“ - 2 km J od obce Tasov. V této trati byly nalezeny dva stromy jeřábu oskeruše s obvody kmenů 200 cm a 243 cm. Jejich výšky dosahují 15,5 m a 9 m. Zdravotní stav těchto oskeruší byl ohodnocen stupněm 2 a 3.

Dalšími starými odrůdami ovocných stromů byly stromy hrušní. Nejmhutnější hrušní této lokality je odrůda Muškotelka s obvodem kmene 297 cm, výškou 13,5 metrů a zdravotním stavem stupně 2. Celkově se podařilo v této trati nalézt 3 jedince starých odrůd hrušní. Jednalo se o odrůdy: Špinka, Semenáč z Březové a Muškotelka. V blízkosti obce Tasov v trati „Čertovec“ byla zdokumentována ještě jedna stará odrůda hrušní. Jedná se o odrůdu Hnilička. Tento strom roste uprostřed záhumenky. Obvod této hrušně činí 151 cm a výška u tohoto stromu je poměrně malá (6,8 m).

Stará odrůda třešní byla při terénním průzkumu v této lokalitě také nalezena. Jednalo se o odrůdu Královská. Výška této třešně činila 12,7 metrů a obvod kmene dosahoval až 198 cm.

Celkově lze konstatovat, že na katastru obce Tasov bylo nalezeno nejméně položek starých odrůd ovocných stromů.

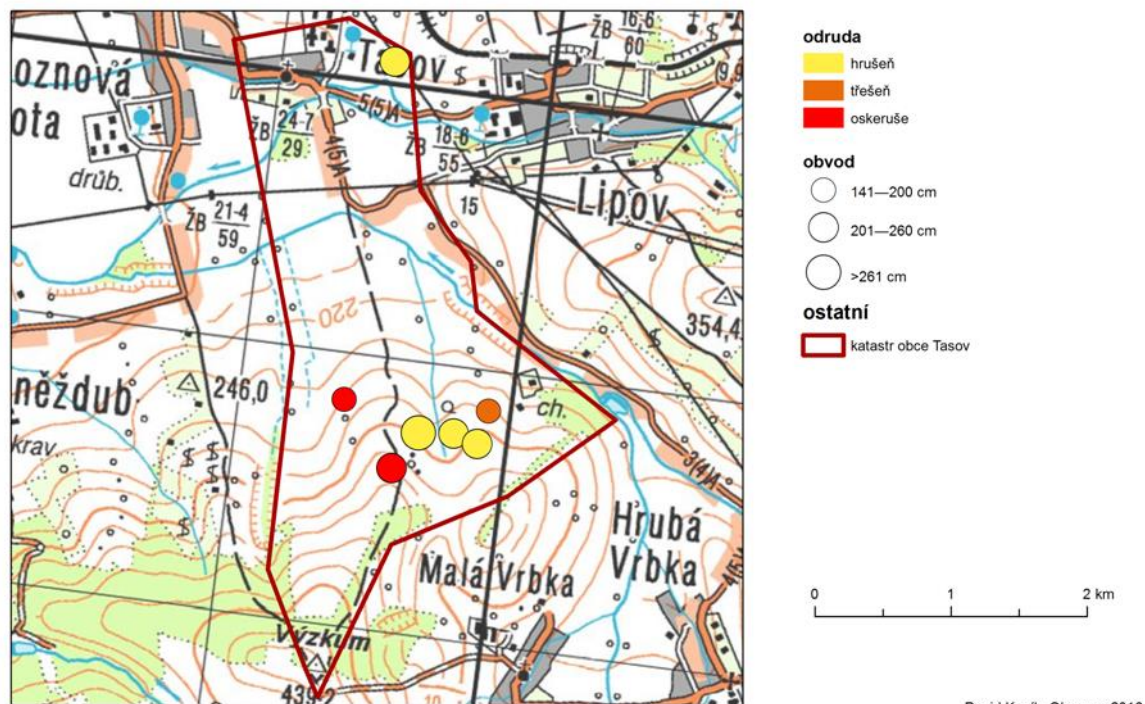
Obr. č. 19: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Tasov

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 20: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Tasov

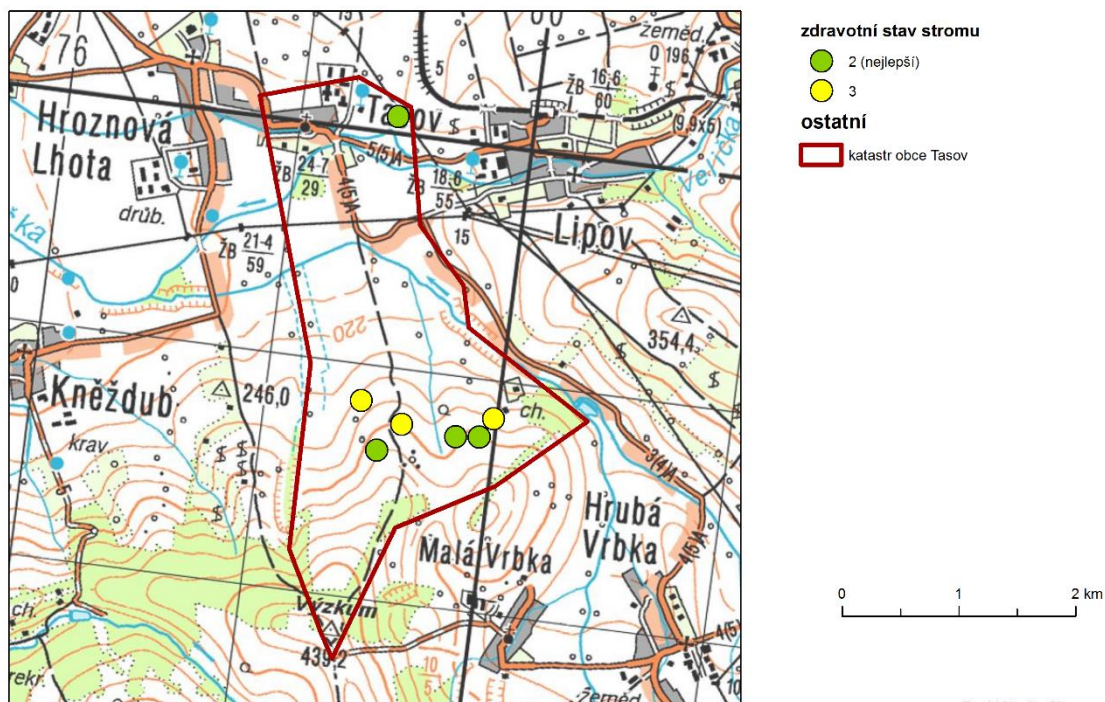
LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE TASOV

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 21: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Tasov podle zdravotního stavu

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE TASOV PODLE ZDRAVOTNÍHO STAVU

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

10.4 Katastr Lipov

Při terénním šetření za účelem identifikace starých odrůd ovocných stromů na katastru obce Lipov bylo nejvíce položek nalezeno v lokalitě nad přírodní památkou Háj u Lipova. Jednalo se především o staré odrůdy hrušní v celkovém počtu 4 položek. Odrůdami těchto hrušní byly Madame Verté a Muškateľka. Výšky těchto stromů se pohybovaly v rozmezí od 9,5 m do 11,5 m. Nejmohutnější hrušní této lokality byla hrušeň označená v tabulce č. 9 číslem 57 s obvodem kmene 182 cm. Dalším stromem této lokality byla třešeň Cigánka objevena v hati u PP Háj u Lipova (v tabulce č. 9 označená číslem 56). Zdravotní stav této třešně byl ohodnocen stupněm 4, tedy silně poškozený.

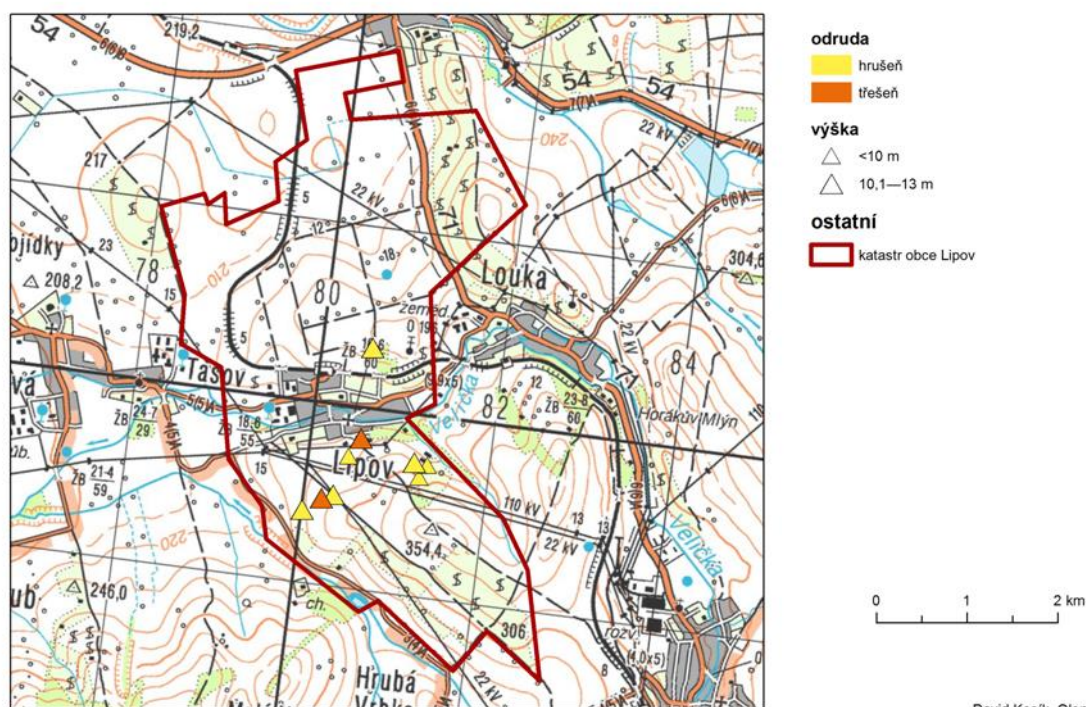
Dále byly v jižní části katastru obce Lipov nalezeny ještě 3 položky starých odrůd třešní. Jedná se zejména o odrůdu Královská. Obvody těchto stromů se jsou kolem 185 cm a jejich výška přesahuje 10 metrů. Zdravotní stavy těchto starých stromů jsou ohodnoceny stupni 2 a 3.

Nejvýznamnějším ovocným stromem celého katastru je ovšem památná Jagošova hruška v jz. části katastru směrem k Hrubé Vrbce. Jde o odrůdu Muškatečka, která roste uprostřed vinogradů. Obvod této významné hrušně činí 258 cm a výška dle odhadu činí 12,2 metrů. Zdravotní stav tohoto stromu byl ohodnocen stupněm 3, tedy poškozený, ale životaschopný. Tato hrušeň byla vyhlášena památným stromem.

V severní části katastru obce Lipov byla nalezena ještě jedna stará odrůda hrušní. Jde o odrůdu Pastornice. Výška tohoto stromu činí pouze 6,5 m a obvod kmene dosahuje 182 cm. Tato hrušeň roste za vinohrady, které se rozprostírají nad železniční tratí. Zdravotní stav této hrušně je ohodnocen stupněm 2.

Obr. č. 22: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Lipov

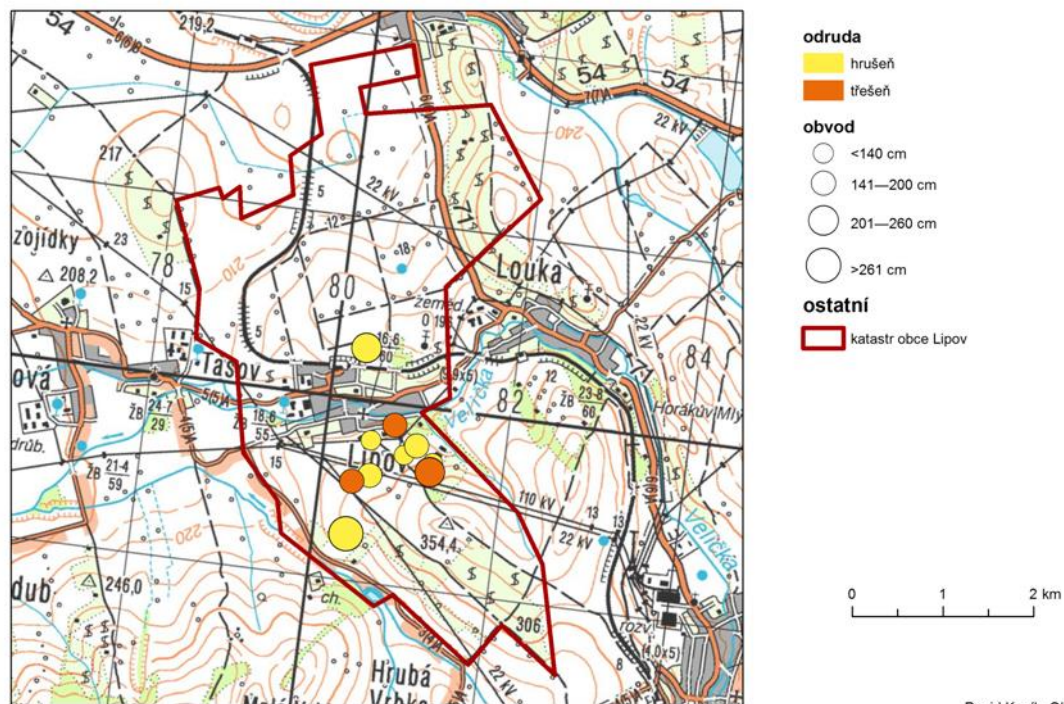
LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE LIPOV

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. č. 23: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Lipov

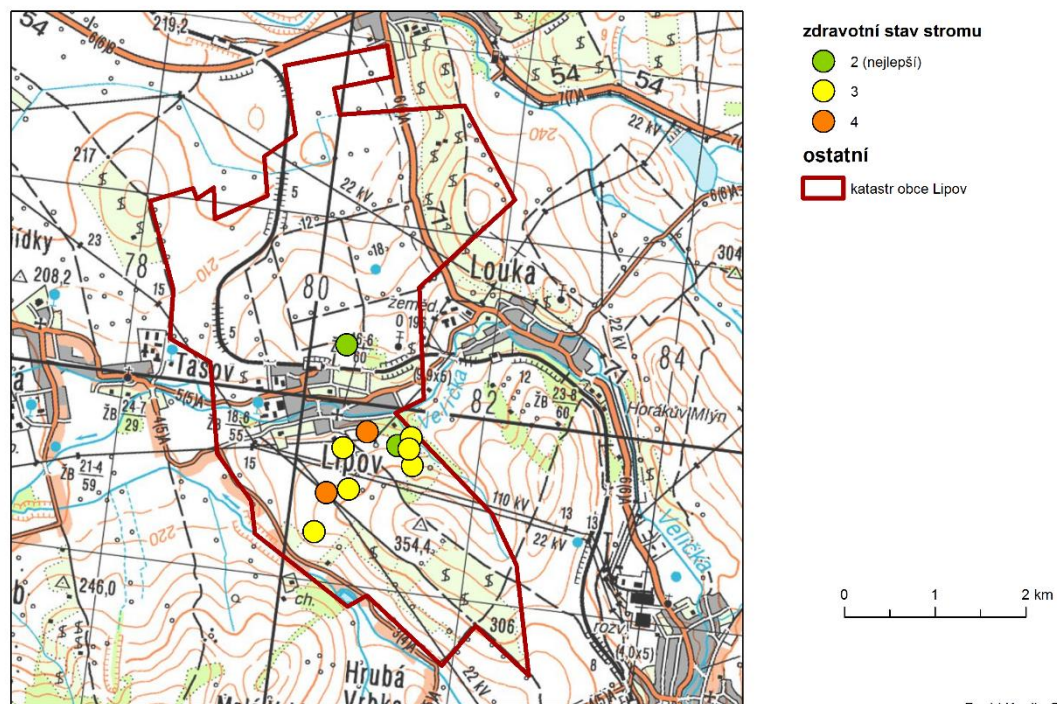
LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE LIPOV

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík 2016

Obr. č. 24: Lokalizace starých odrůd ovocných stromů v katastru obce Lipov podle zdravotního stavu

LOKALIZACE STARÝCH ODRŮD OVOCNÝCH STROMŮ V KATASTRU OBCE LIPOV PODLE ZDRAVOTNÍHO STAVU

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

11. Diskuse

Diskuse zde vedená je k literárním zdrojům diplomové práce.

V knize Kněždub minulost a současnost obce z roku 2011 uvádí autor Pajer 10 drobných sakrálních staveb a jejich charakteristik. Autor diplomové práce jich zjistil 15, což je o třetinu více. Autor Marek Junek v knize Hroznová Lhota z roku 2004 uvádí v přílohách 5 položek drobných sakrálních staveb, na rozdíl od zjištění v diplomové práci, kde diplomant uvádí a popisuje celkový počet 7 sakrálních staveb. V knize Ovoce Bílých Karpat od Václava Tetery z roku 2006 se na straně 195 píše o odrůdě Ovesnačka. Tato odrůda je zde popisována s výskytem v obci Bzová a Tasov. Vlastním šetřením byl zjištěn výčet těchto lokalit: Tasov, ale i Kněždub. Odrůda Boscova hlavice se v současnosti podle Tetery (s. 156) hojně pěstuje, neuvádí se však v jeho práci přesná lokalizace těchto stromů. Diplomant je zjistil v katastru Hroznové Lhoty. Odrůda hrušek Pařížanka se podle Tetery (s. 165) pěstuje i ve vyšších polohách. Výzkumem diplomanta byla zjištěna její přesná lokalizace a to: „Mikulovec“ - 700 m severně od obce Kněždub a v trati „Zadní čtvrtky nad Tasovem“ - 1,5 km sv. od obce Hroznová Lhota. Podle Tetery (2006, s. 165) se odrůda Pastornic vyskytuje v jižnějších částech Bílých Karpat. Tato odrůda byla při vlastním terénním výzkumu diplomanta nalezena v trati „Mikulovec“ - 700 m severně od obce Kněždub a v trati „Kvítkovec“ - 100 m západně od obce Lipov. Odrůda Hnilička se podle Tetery (s. 175) nachází v obci Komňa u Uherského Brodu. Výzkumem pro diplomovou práci byla tato odrůda nalezena rovněž v katastrech obcí Kněždub a Tasov. Třešňová odrůda Královská se podle Tetery nachází v okolí Velké nad Veličkou. V diplomové práci je nově zpřesněna její lokalizace v katastrech obcí Hroznové Lhoty a Lipova.

Diskuse by však mohla být vedena i k jiným aspektům diplomové práce, byla by však na tomto místě možná umělá a vhodnější by asi bylo ji vést při závěrečné obhajobě. Mohla by být faktografickým obohacením pro obě strany.

12. Závěr

Diplomovou práci autor zpracoval na základě zadání a po konzultacích s vedoucím diplomové práce. Největším přínosem práce je podle autora vlastní terénní výzkum studovaného území - jižní části Hlucké pahorkatiny na jz. od Bílých Karpat, v níž se obce Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov a Lipov nacházejí, který probíhal v měsících srpen až září roku 2015.

Terén vymezeného území bylo nutné osobně důkladně prozkoumat a pomocí GPS zaměřit jednotlivé stromy a sakrální stavby, jejichž souřadnice pak byly zaneseny do výsledné mapy. Výsledkem prací provedených v terénu bylo zjištění, že ze starých odrůd je zde kvantitativně nejvíce zastoupena hrušňová odrůda Muškatelka v počtu 5 jedinců. Z hlediska rodů ovocných stromů měly největší zastoupení hrušně, v počtu 31 jedinců. Dále nejvíce stromů jeřábu oskeruše ještě stále roste na území katastru Kněždub, v celkovém počtu 13 jedinců. Tím bylo v této diplomové práci ověřeno, že v souladu s jinou literaturou je tato obec pomologicky z hlediska četnosti výskytu tohoto ojedinělého druhu ovocného stromu vůbec nejvýznamnější na celém území ČR. Autora jako rodáka tato skutečnost naplňuje zvláštním potěšením a pocitem hrdosti na svůj kraj. Odrůdy třešní jsou zastoupeny pouze 20 stromy. Celkově se nejvíce starých odrůd ovocných stromů nachází na katastru obce Kněždub. Na základě výsledků měření výšky, obvodu kmene a posouzení zdravotního stavu bylo možné vyhodnotit stromy, a vytvořit grafy podle kategorií jednotlivých parametrů. Ze zjištěných dendrologických údajů lze konstatovat, že nejvyšším ovocným stromem je Nejedlíkova oskeruše s výškou 18,0 m a zároveň je tento strom i nejmohutnějším stromem s obvodem kmene 306 cm. Nejedlíkova oskeruše roste 2 km jižně od obce Kněždub v místní trati „Veselé“. Výborný zdravotní stav (stupeň č. 1) byl zaznamenán pouze u jedné položky a to u „Chudíčkovy oskeruše“, rostoucí 2 km jižně od obce Kněždub v místní trati „Mikulovec“. Při terénním průzkumu kromě mapování ovocných stromů bylo provedeno mapování sakrálních staveb. Nejvíce jich bylo zdokumentováno na katastru obce Kněždub v celkovém počtu 15 staveb.

Ze zjištěných hodnot císařských povinných otisků z roku 1827 dosahoval celkový počet vinic ve vymezeném území hodnoty 364 vinic. Nejvíce jich pak bylo zjištěno na území katastru obce Kněždub v celkovém počtu 122 vinic. Celková plocha všech vinic činila 214,7977 ha - největší celková výměra vinic v tomto období byla zjištěna v katastru obce Lipov (90,4453 ha). Počet sadů dosahoval ve vymezeném území hodnoty 227 položek, což znamená, že plochy byly převážně velmi malé. Nejvíce sadů se v tomto období nacházelo na katastru obce Lipov v

celkovém počtu 92 sadů. Celková plocha všech sadů činila výměru 595 677 m². Největší výměry sadů byly zjištěny na katastru obce Lipov s celkovou hodnotou 249 034 m². Proto můžeme konstatovat, že katastr obce Lipov byl z hlediska výměry sadů a vinic v období 1. poloviny 19. století rozsáhlejší, nežli měly obce Tasov, Hroznová Lhota či Kněždub.

Využitím databáze LUCC bylo zjištěno, že k největším změnám ve vývoji trvalých kultur došlo na katastru obce Lipov a to z rozlohy 52 ha v roce 1948 na 295 ha v roce 1990; naopak k nejmenším změnám v rozlohách trvalých kultur došlo na katastru obce Hroznová Lhota. Za uplynulých cca 25 let pak již nedošlo k větším změnám výměr.

Data k počtům a rozlohám vinic a ovocných sadů v roce 2016 byla převzata z Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Největší počet vinic ve vymezeném zájmovém území v roce 2016 je v katastru obce Lipov, a to 638 vinic. To je na zhruba dvoutisícovou obec počet velmi vysoký, avšak je třeba vzít v úvahu, že na jednoho vinaře zde připadá i několik rodinných vinohradů. Naopak nejméně vinic bylo zjištěno v katastru obce Tasov. Celkový počet vinic vymezeného území činí 1 173. Největší výměry vinic jsou v katastru obce Lipov, kde je jejich celková výměra 163,4093 ha. Celková výměra všech vinic v současné době zde dosahuje hodnoty 197,2403 ha. Nejvíce ovocných sadů v roce 2016 bylo zjištěno v katastru obce Lipov, kde je jejich celkem 155. Naopak nejméně sadů bylo ze získaných dat zjištěno v katastru obce Tasov a Kněždub. Celkový počet ovocných sadů vymezeného území činí 159. Největší výměry ovocných sadů jsou v katastru obce Lipov. Celková výměra všech ovocných sadů vymezeného území této diplomové práce v roce 2016 zaujímá 40,7887 ha.

Závěrem lze konstatovat, že studované území se vyznačuje vysokým zastoupením ovocných sadů a vinohradů, což je dáno příznivými přírodními podmínkami a tradičním způsobem pěstování ovoce a vinné révy, jakožto celkově i obhospodařováním půdy a péčí o krajinu jako dědictví po předcích. Právě na tomto kusu naší přírody se projevuje velmi úzký vztah člověka k rodné hroudě. Péče o krajinu po celé generace přispěla ke koloritu a svéráznosti jak života místních obyvatel, tak i jeho životního prostředí.

13. Summary

The thesis the author compiled based on the assignment and after consultations with mentor. The greatest contribution of this work is by the author's own field studied area - southern part Hlucka uplands in the southwest of the White Carpathians, in which there are the municipality Kněždub, Hroznová Lhota, Tasov and Lipov, which took place in the months of August - September 2015.

Terrain defined territory was necessary to personally investigate thoroughly and using GPS to target individual trees and sacred buildings, which coordinates have been entered into the final map. The result of the work undertaken in the field was that of the old varieties is quantitatively the most represented Pear's variety of muscatel in 5 subjects. In terms of genera of the fruit trees had the largest representation pears, the number of 31 trees. Furthermore, the most tree service tree still grow on the cadastre of Kněždub, for a total of 13 trees. That was in this thesis verified that consistent with the other literature is this village pomologic in terms of frequency of occurrence of this rare type of fruit tree at all important to the entire country. This fact fills me as native with special pleasure and a sense of pride for our region. The varieties of cherries are represented only 20 trees. Overall, the most of the old varieties of the fruit trees is located in the village Kněždub. Based on the results of measurement of height, girth and health assessment to evaluate the trees, and create the graphs of categories of individual parameters. Dendrology of the detected data can be stated that the highest fruit tree is the Nejedlik's service tree with a height of 18.0 meters and is the most massive tree and a tree with a trunk circumference of 306 cm. Nejedlik's service tree grows 2 km south of the village Kněždub in the local track "Vesele". Excellent health (stage no. 1) was recorded for only one item and this is "Chudicek's domestica", risings 2 km south of the village Kněždub in the local track "Mikulovec". During field research in addition to the mapping of the fruit trees was carried out the mapping of sacred buildings. Most of them have been documented on the land register of the village Kněždub in a total quantity of 15 buildings.

Based on the measured values imperial mandatory prints in 1827 reached up to the total number of vineyards in the defined area the values of 364 vineyards. The most of them were then found in the territory of the municipality Kněždub in the total of 122 vineyards. The total area of vineyards was 214.7977 hectares - the largest total area of vineyards in this period has been found in the village Lipov (90.4453 hectares). The number of orchards reached within the defined territory values of 227 items, which means that these areas were mostly very small.

Most orchards in this period there were in the village Lipov in a total of 92 orchards. The total area of orchards acreage totaled 595,677 square meters. The largest acreage of orchards have been detected in the village Lipov, with a total value of 249,034 square meters. Therefore, we can conclude that the municipal borders Lipov was in terms of acreage of orchards and vineyards during the first half of the 19th century, larger than the municipalities have had Tasov, Hroznová Lhota or Kněždub.

The database using LUCC, it was found that the biggest changes in the development of perennial crops occurred in the village Lipov, and it stretches from 52 ha in 1948 to 295 hectares in 1990; contrary to the smallest changes in the area of permanent crops occurred in the village Hroznová Lhota. In the past about 25 years it has not been the major changes to the bill.

The data to the numbers and expanses of vineyards and orchards in 2016 was taken from the database of the Czech Office for Surveying. The largest number of vineyards in the defined area of interest in 2016 is in the village Lipov, and this is 638 vineyards. It is for about two thousand community number very high, but it should be understood that for a grower here seems several family vineyards. Conversely, the least vines were found in the village Tasov. The total number of vineyards of delimited area is 1 173. The largest acreage of vineyards is in the village Lipov, where is the total area of 163.4093 hectares. The total acreage of vineyards currently reaches the level 197.2403 hectares. The majority of orchards in 2016, I found in the village Lipov, where is their total of 155. The least orchards were obtained from data found in the village Tasov and Kněždub. The total number of orchards in the defined area is 159. The largest acreage of orchards there is in the village Lipov. The total acreage of orchards defined territory of this thesis in 2016, covers 40.7887 hectares.

It can conclude that the studied area is characterized by a high proportion of orchards and vineyards, which is due to favorable natural conditions and the traditional cultivation of fruits and vines, as well as overall the land management and the landscape as a heritage from our ancestors. It is on this piece of our nature manifests a man's relationship to the motherland. Care of the landscape for generations contributed to the atmosphere and the peculiarity of how the lives of local residents, as well as its environment.

14. Zdroje

14.1 Odborná literatura

COUFAL, Lubomír. Fenologický atlas. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2004, 263 s. ISBN 80-86690-21-0.

DEMEK, Jaromír. NOVÁK Václav. Neživá příroda. 1. vyd. V Brně: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992, 242 s., [8] s. obr. příl. Vlastivěda moravská, sv. 1. ISBN 80-85048-30-2.

DEMEK, Jaromír a kol. Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Mendlova univerzita Brno, 610 s. ISBN 978-80-7509-113-0.

HÁJKOVÁ, Lenka. Atlas fenologických poměrů Česka: Atlas of the phenological conditions in Czechia. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2012, 311 s. ISBN 978-80-86690-98-8.

HRDOUŠEK, Vít. Tradiční ovoce moravsko-slovenského pomezí jihu Bílých Karpat. 1. 2012.

HRUŠKOVÁ, Marie. Stromy pamatují. Praha: Marie Hrušková, 1999. ISBN 80-238-4614-0.

HRUŠKOVÁ, Marie. Památné stromy. Praha: Marie Hrušková, 2001. ISBN 80-238-7648-1.

HRUŠKOVÁ, Marie a Bedřich LUDVÍK. Paměť stromů. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1500-9.

HRUŠKOVÁ, Marie. Podivuhodné stromy. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2011, 168 s. ISBN 978-80-242-2950-8.

JANČÁŘ, Josef. U nás v Lipově. Lipov: Obecní úřad, 2008, 244 s. ISBN 978-80-254-1421-7.

JUNEK, Marek. Hroznová Lhota. Vyd. 1. Uherské Hradiště: Ottobre 12, 2004, 173 s., [32] s. obr. příl. Malý místopis (Ottobre 12). ISBN 80-86528-44-8.

KOLAŘÍK, Jaroslav. Oceňování dřevin rostoucích mimo les: včetně výpočtu kompenzačních opatření za kácené nebo poškozené dřeviny : metodika AOPK ČR. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2013, 113 s. ISBN 978-80-87457-82-5.

KOLAŘÍK, Jaroslav. Péče o dřeviny rostoucí mimo les. Vlašim: ČSOP Vlašim, 2005, 2 sv. (261, [72], 720, [48] s.). Metodika (Český svaz ochránců přírody). ISBN 80-86327-36-1.

KRŠKA, Karel a Václav VLASÁK. Historie a současnost hydrometeorologické služby na jižní Moravě: příspěvek k dějinám Českého hydrometeorologického ústavu. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2008, 254 s. ISBN 978-80-86690-52-0.

LINHART, Petr., SUK, Martin., VÁLEK, Václav., 2007, MAPY VÍ(n), vyd. Dolin s.r.o. a MZM, Praha / Brno, ISBN 978-80-7028-311-0. s. 226

PAJER, Jiří. Kněždub: minulost a současnost obce. Kněždub: Obec Kněždub, 2011, 319 s. ISBN 978-80-904622-3-6.

REŠ, Bohumil. Památné stromy. Vyd. 1. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 1998. Ochrana biologické rozmanitosti. ISBN 80-86064-12-3.

TÁBOR, Ivo, Bohumil REŠ a Marie SOUČKOVÁ. Záchrana genofondu památných stromů v Jihomoravském kraji. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2003, 96 s., [39] l. obr. příl. ISBN 80-86559-20-3.

TETERA, Václav. Ovoce Bílých Karpat. Vyd. 1. Veselí nad Moravou: Základní organizace ČSOP Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou, 2006, 309 s. ISBN 80-903444-5-3.

14.2 Ostatní zdroje

JANČÁŘ, Josef. Ročenka obce Lipov. Lipov, 2001. s.21

KRAUS, František. Ročenka obce Tasov. Tasov, 2015. s.16

UŘIČÁŘ, Josef. Ročenka obce Kněždub. Kněždub, 2000. s.19

Internetové zdroje:

Databáze LUCC Praha pan Kabrda

Archivní mapy.cz (mapy stabilního katastru)

Ministerstvo životního prostředí ČR, Praha (mapy 1. rakouského vojenského mapování)

Mapy ze seznamu.cz.

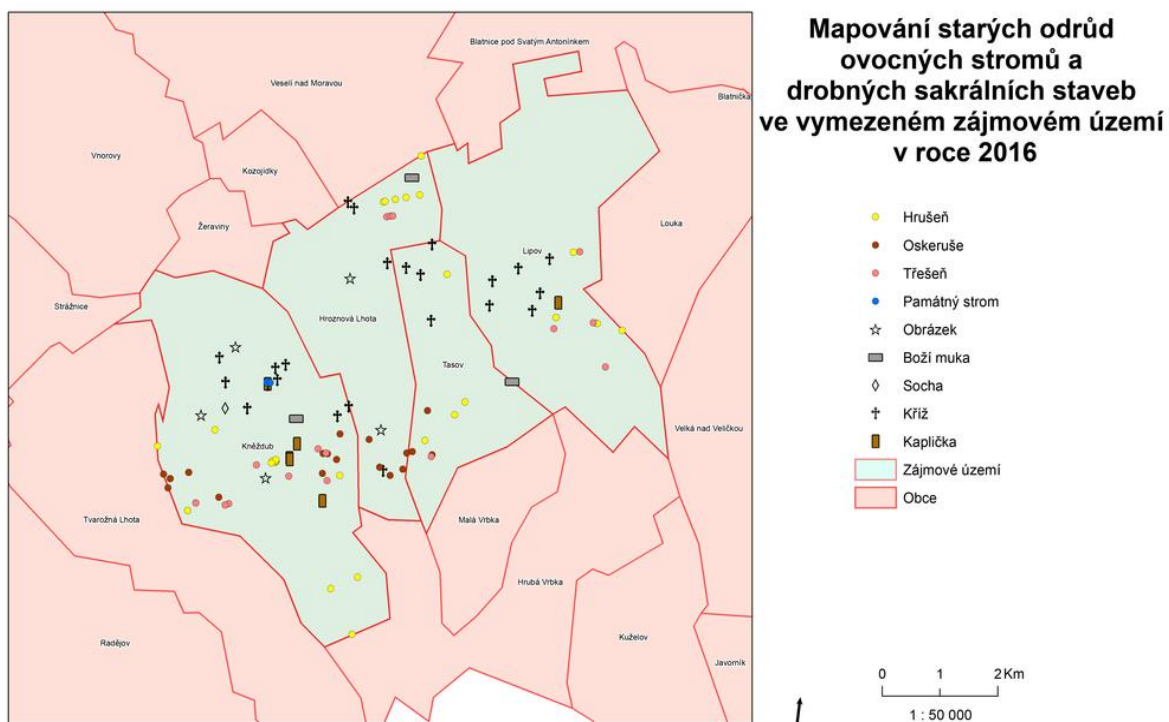
(<http://www.bilekarpaty.cz/strazci/pomery-floristicke.php>) [online]. In: . [cit. 2016-02-27]).

(http://www.enviwiki.cz/wiki/Vegeta%C4%8Dn%C3%AD_stup%C5%88ovitost) [online]. In: . [cit. 2016-02-27]).

(<http://www.farnost-knezdub.cz/index.php?mact=Gallery,m6e73e,default,1&m6e73edir=Knezdub-kaplicky-a-krize%2F&m6e73ereturnid=76&page=76>) [online]. In: . [cit. 2016-01-18].)

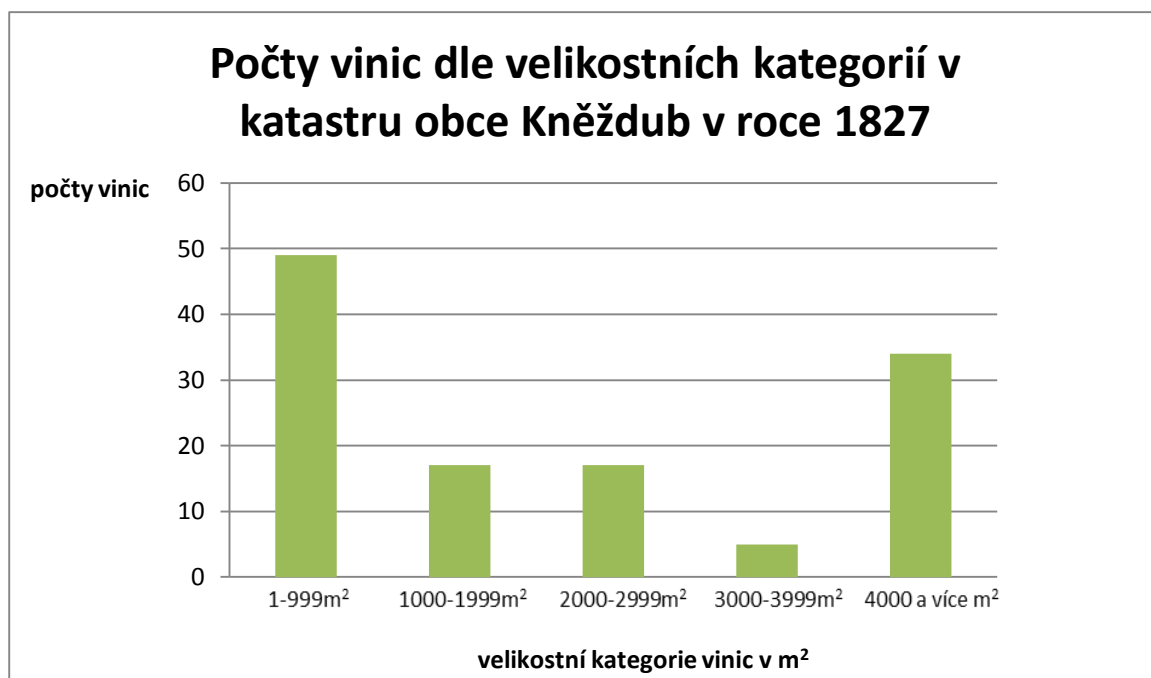
15. přílohy

Obr. 25: Mapování starých odrůd ovocných stromů a drobných sakrálních staveb ve vymezeném zájmovém území v roce 2016

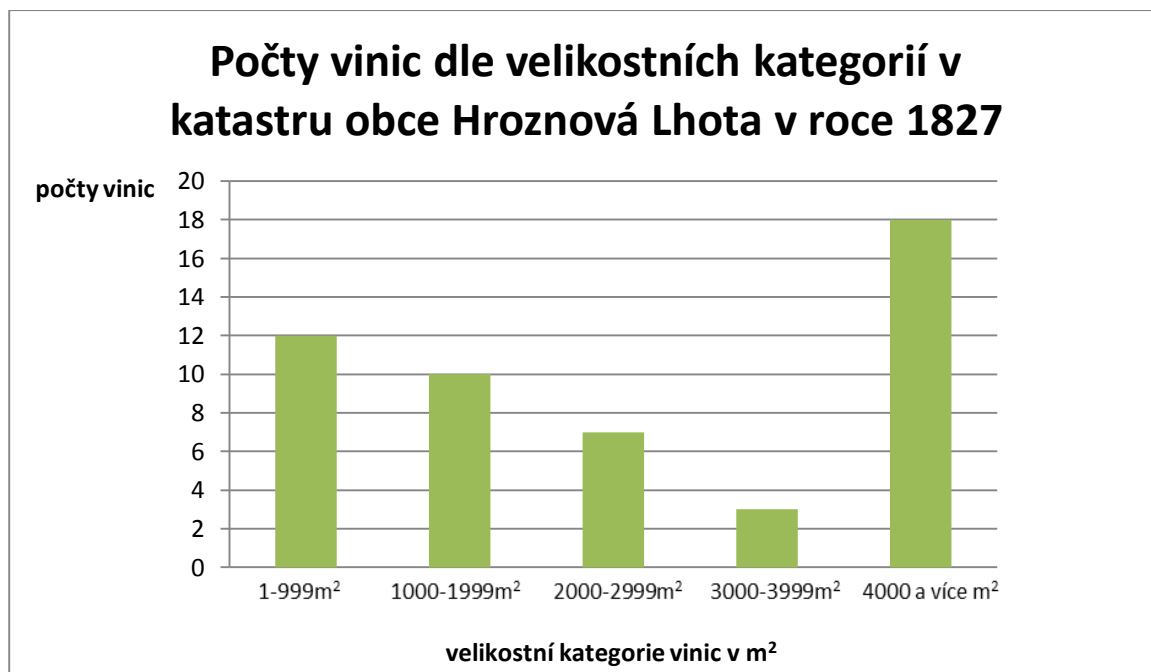
Zdroj: Lokalizace podle terénního šetření, mapa zpracována v programu GIS Michalem Balcárkem

Obr. 26: Počty vinic dle velikostních kategorií v katastru obce Kněždub v roce 1827

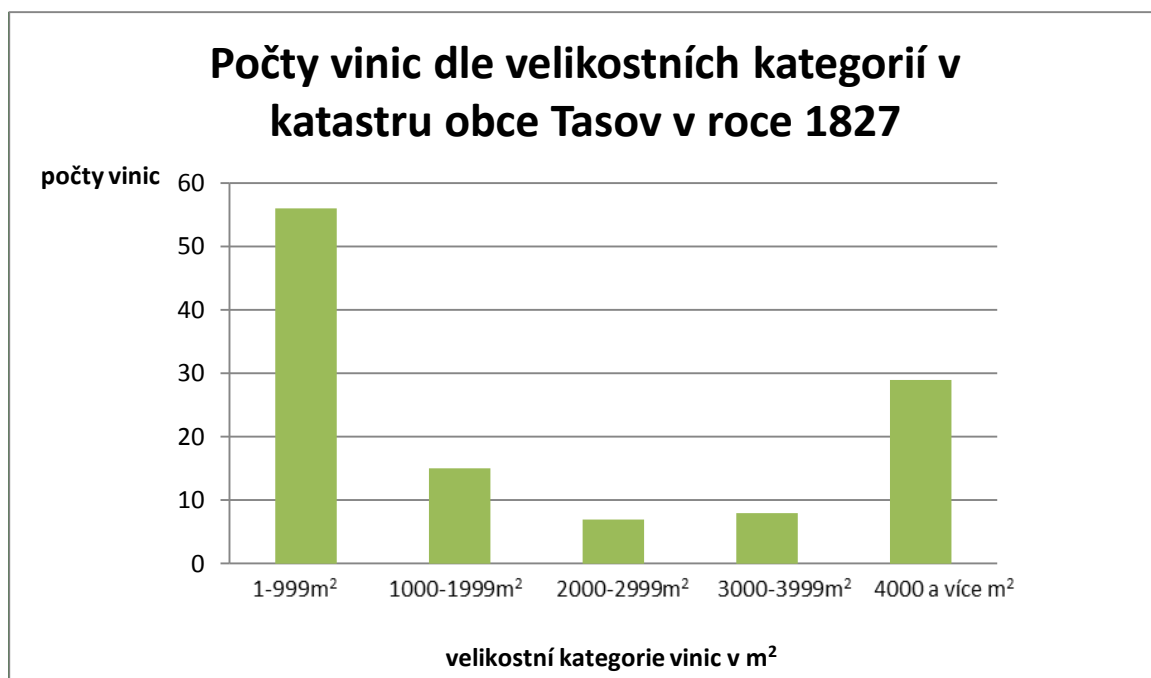
Zdroj: Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 27: Počty vinic dle velikostních kategorií v katastru obce Hroznová Lhota v roce 1827

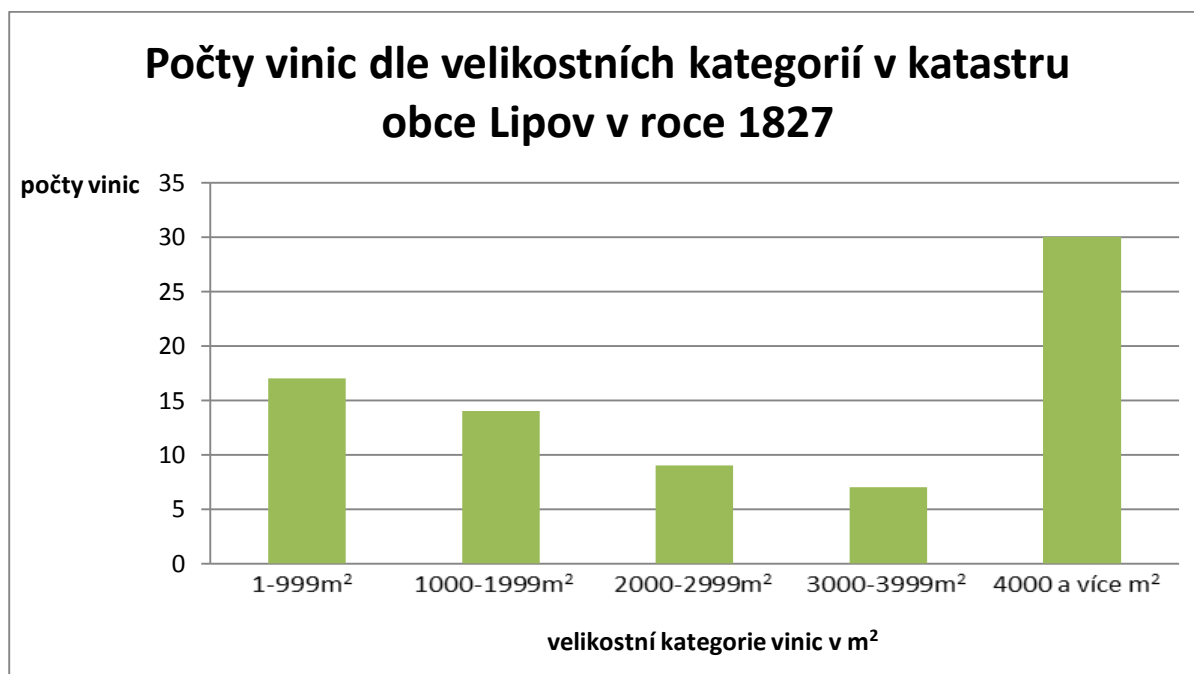
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 28: Počty vinic dle velikostních kategorií v katastru obce Tasov v roce 1827

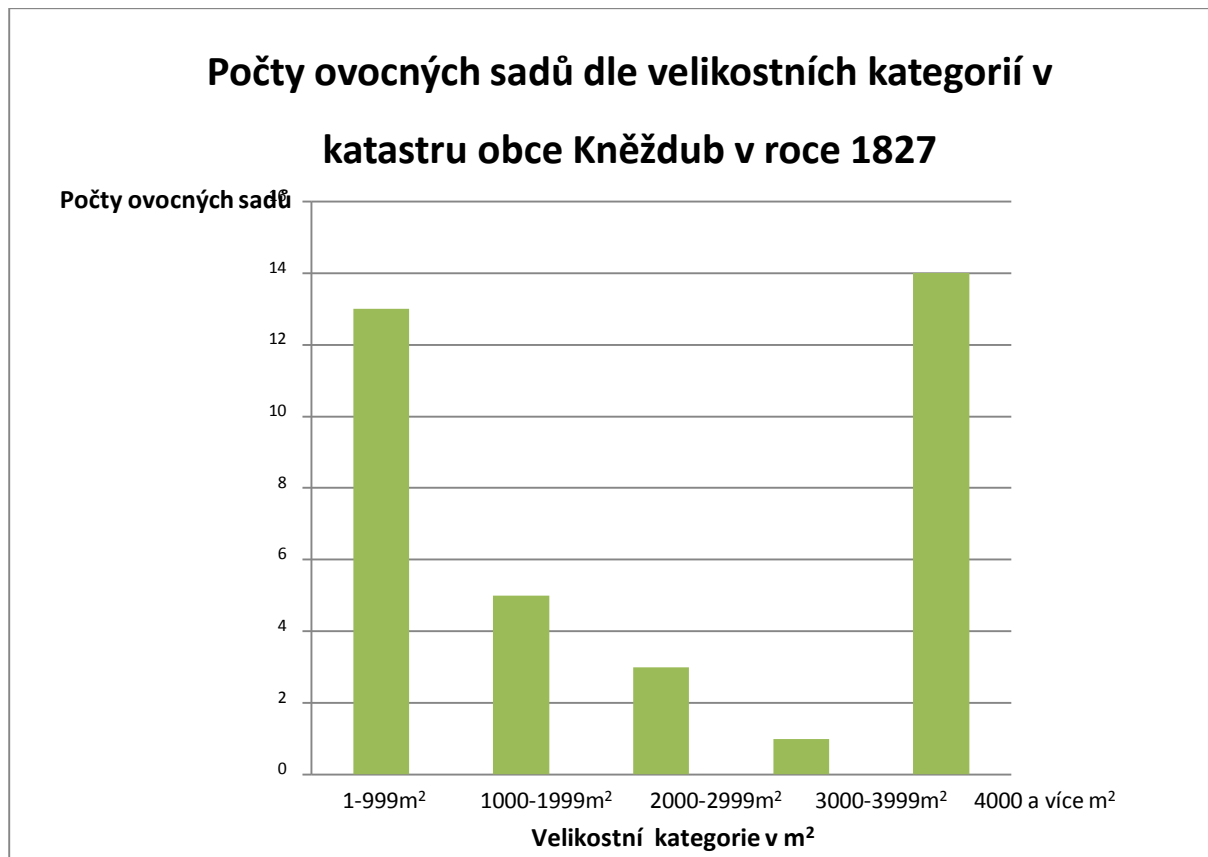
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 29: Počty vinic dle velikostních kategorií v katastru obce Lipov v roce 1827

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 30: Počty ovocných sadů dle velikostních kategorií v katastru obce Kněždub v roce 1827

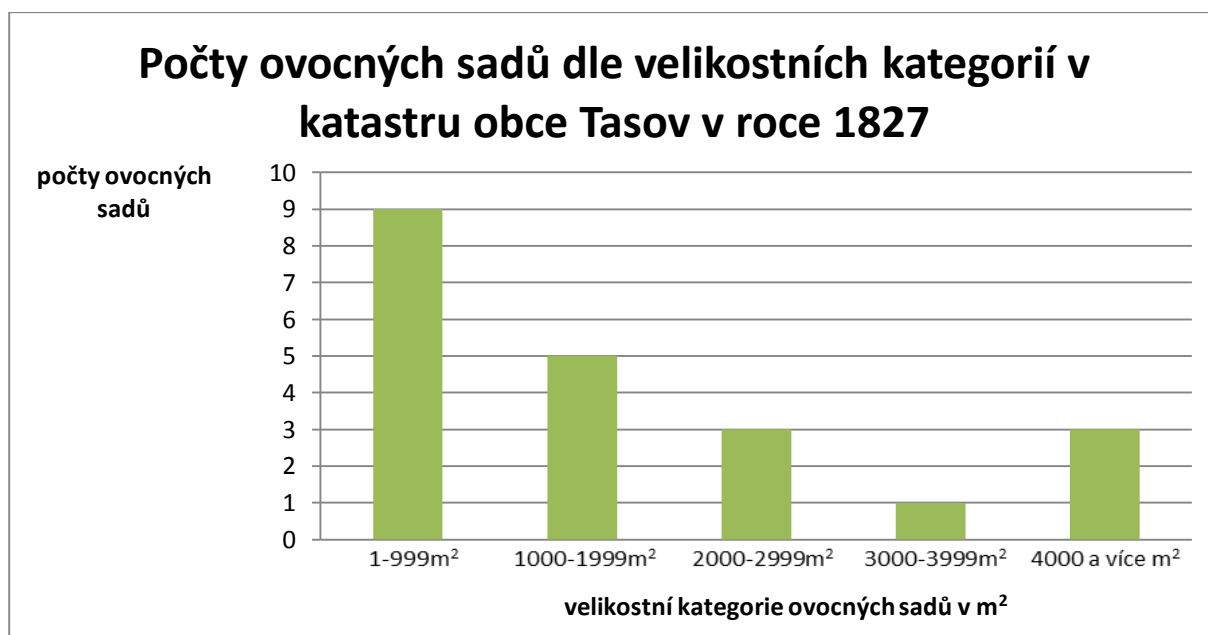
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 31: Počty ovocných sadů dle velikostních kategorií v katastru obce Hroznová Lhota v roce 1827

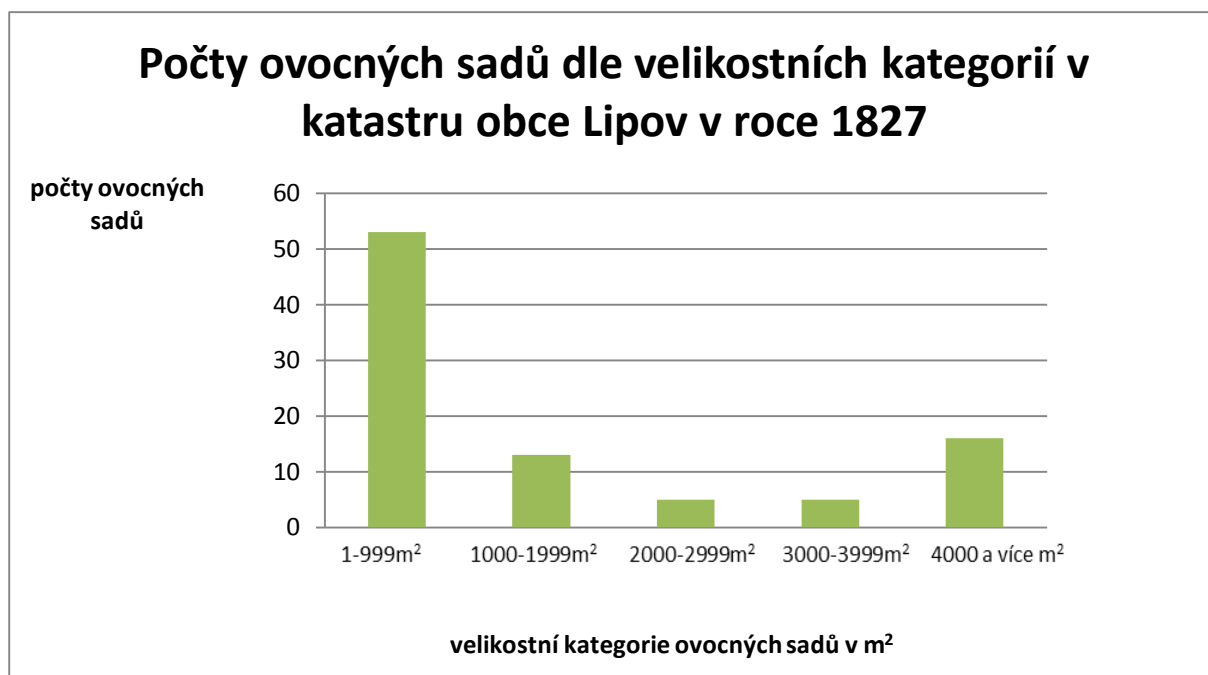
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 32: Počty ovocných sadů dle velikostních kategorií v katastru obce Tasov v roce 1827

Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 33: Počty ovocných sadů dle velikostních kategorií v katastru obce Lipov v roce 1827

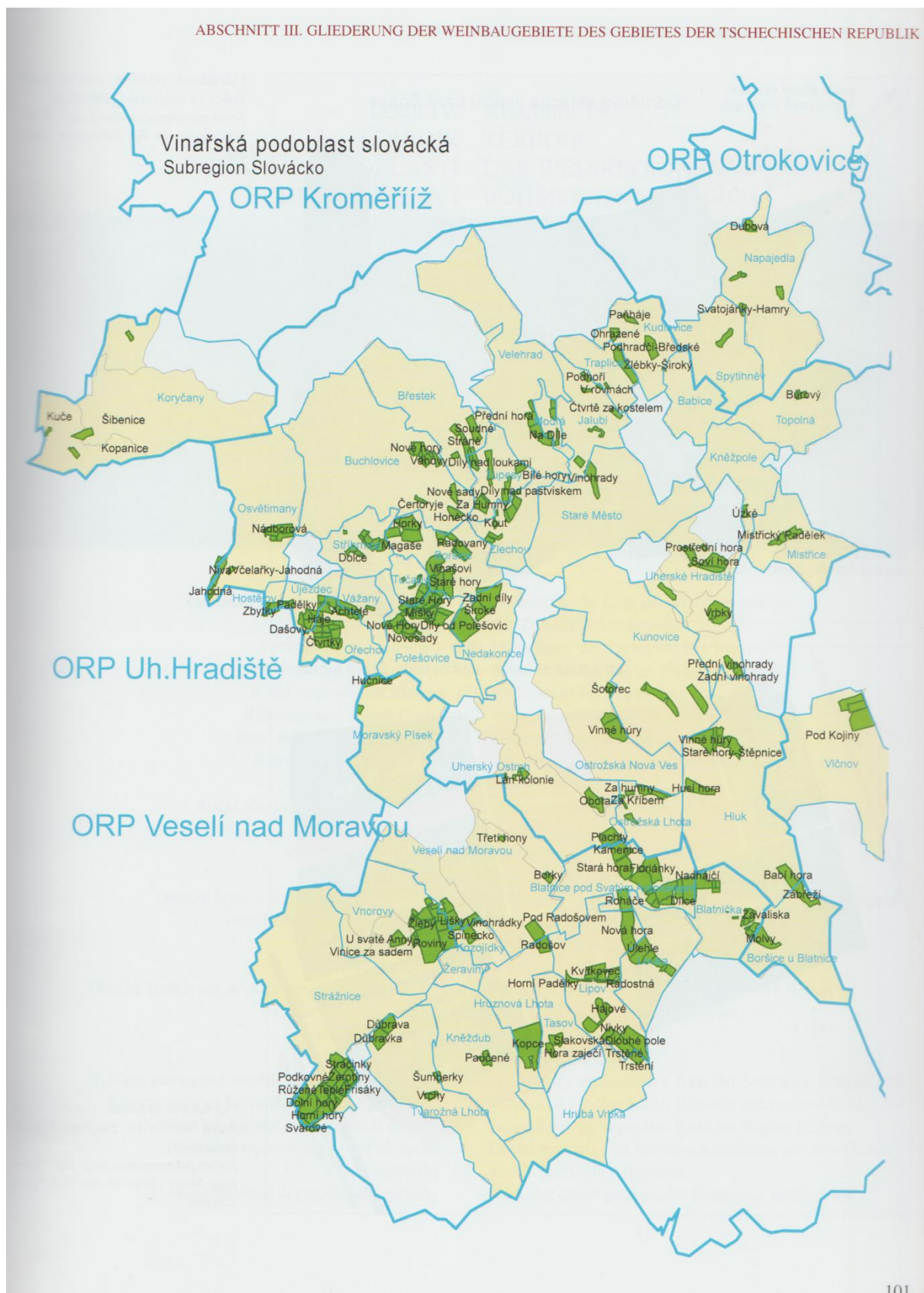
Zdroj: Vlastní zpracování, David Kosík, 2016

Obr. 34: Skica vinogradů v okolí Strážnice z roku 1834

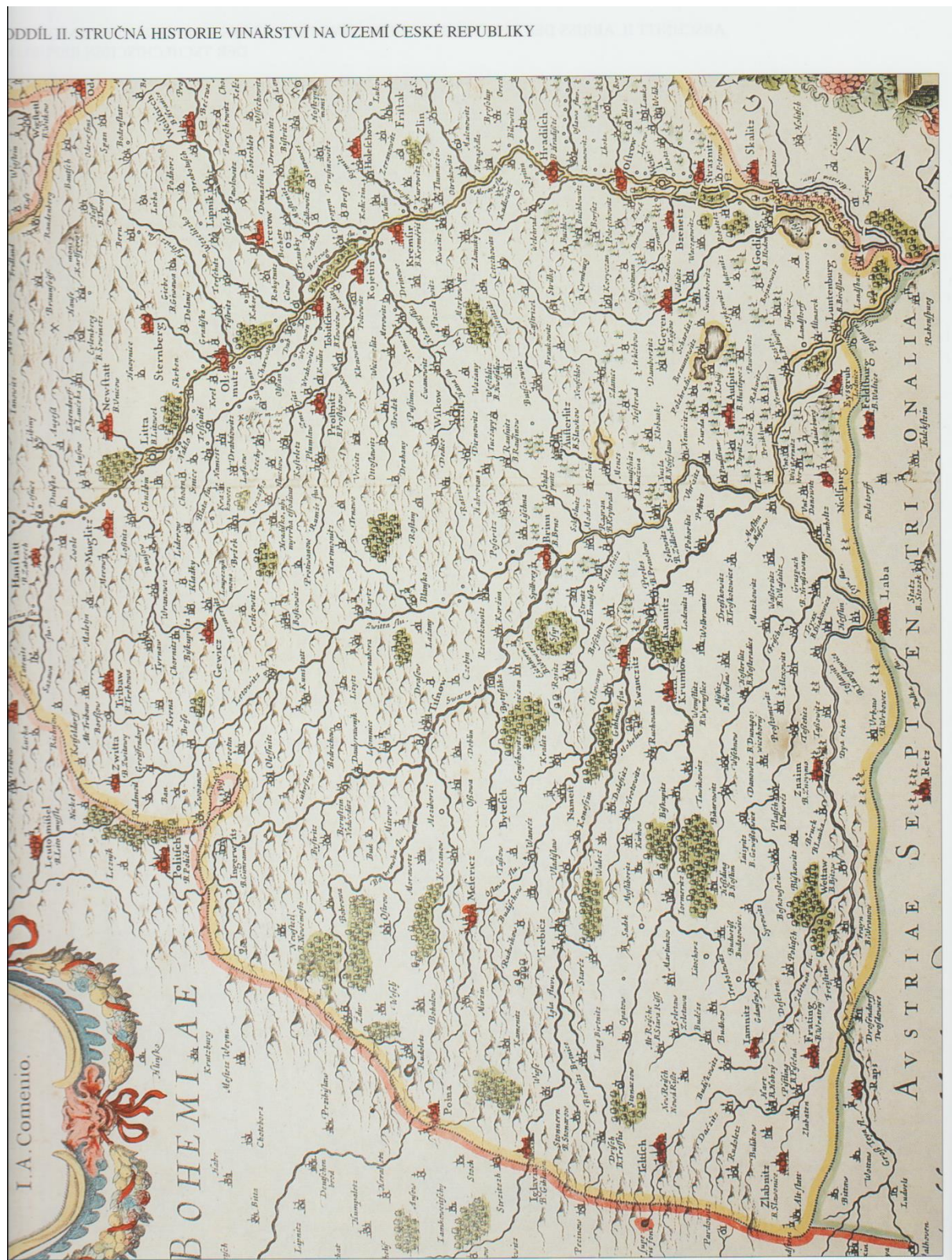

Zdroj: LINHART, Petr., SUK, Martin., VÁLEK, Václav., 2007, MAPY VÍ(n), vyd. Dolin s.r.o. a MZM, Praha / Brno, ISBN 978-80-7028-311-0. s. 201

Obr. 35: Vinařská podoblast slovácká

Obr. 36: Komenského mapa z roku 1627

Obr. 37: Členění vinařských oblastí na území České republiky

